

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ,
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ- ΕΠΙΒΛΕΨΗ :

ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΔΡ. ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ

ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΤΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ/ΤΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ :

ΑΛΒΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ Α.Μ 15558

ΑΛΕΞΑΚΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ Α.Μ 15432

ΛΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Α.Μ 15526

ΣΟΛΛΑΚΟΥ ΙΡΕΝΑ Α.Μ 14953

ΙΩΑΝΝΙΝΑ, 2017

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

« Δηλώνουμε ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1988 και τα άρθρα 2,4,6 παρ.3 του Ν.1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον»

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την καθηγήτρια μας κα. Ελένη Καινούργιου για την υπομονή που έκανε κατά τη διάρκεια υλοποίησης της πτυχιακής εργασίας και για την εμπιστοσύνη που μας έδειξε. Όπως επίσης και για την καθοδήγηση της, για την επίλυση διαφόρων θεμάτων.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία περιγράφει από τη μία την εξέλιξη των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών στο νηπιαγωγείο (Α.Π.Σ) καθώς και του Διαθεματικού Ενιαίου Προγράμματος στην Προσχολική Ηλικία (ΔΕΠΠΣ) και από την άλλη τη σημασία που διαδραματίζει ο νηπιαγωγός στην ολιστική ανάπτυξη του νηπίου.

Το αναλυτικό πρόγραμμα όπως δημιουργήθηκε το 2001 ισχύει μέχρι σήμερα είναι δημιουργικό, ρεαλιστικό και εκσυγχρονιστικό. Το παρών Α.Π. καλύπτει την πρώτη σχολική ηλικία (4-7 ετών), επιδιώκει καθορισμό στόχων και δραστηριοτήτων μέσα από εύχρηστα και ευέλικτα σχολικά προγράμματα τόσο στο νηπιαγωγείο. Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά και κοινωνικά, Στο Πρόγραμμα Σπουδών αναφέρονται περιεχόμενα με συγκεκριμένους στόχους και προτεινόμενες δραστηριότητες. Το 2001 λοιπόν, υιοθετήθηκε και το Διαθεματικό Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών στο Νηπιαγωγείο (ΔΕΠΠΣ). Η διαθεματική προσέγγιση αποτελεί μια οργανωμένη, προγραμματισμένη από την εκπαιδευτική εμπειρία μάθησης η οποία δίνει στα νήπια τη δυνατότητα να διερευνήσουν και να προσεγγίσουν μια ενοποιημένη άποψη της γνώσης που συνδέεται μ' ένα συγκεκριμένο θέμα. Σήμερα το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και το ΔΕΠΠΣ έχουν δεχθεί επιρροές από τις εξελίξεις τις κοινωνίας και αποτελεί επιτακτική ανάγκη αναδιαμόρφωσης του, προκειμένου να συμβαδίζει με τις ανάγκες τις κοινωνίας και κατ' επέκταση των νηπίων.

Συνεπώς, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει μόνο ένας φορέας που να συντελεί στη διαμόρφωση του Α.Π σήμερα. Υπάρχουν πολλοί φορείς και αρκετές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του. Οι βασικές του ιδέες έχουν δεχθεί επιρροές από στις θεωρίες της Montessori, του Decroly και του Dewey και του Piaget. Η κοινωνία, το κράτος και οι θεσμοί παίζουν και αυτοί καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων.

Η κινητήρια δύναμη της λειτουργίας του νηπιαγωγείου είναι ο νηπιαγωγός, από τον οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό υλοποίηση ή όχι των σκοπών και των στόχων, προσδιορίζει και το μέγεθος της ευθύνης του για τη σωστή λειτουργία του νηπιαγωγείου. Η θετική διάδραση βασίζεται και αναπτύσσεται πάνω σε μια παιδαγωγική συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, που ευνοεί την κοινωνική διάδραση, διαλύοντας τις συμπλοκές, που ενθαρρύνει τα νήπια και τα παρακινεί στην αυτονομία και στη συνεργασία κατά τη διάρκεια μιας ομαδικής εργασίας, ώστε να οδηγηθούν στα σωστά συμπεράσματα. Σε περίπτωση αποτυχία διάδρασης ο νηπιαγωγός δεν πρέπει να απογοητεύεται. Πρέπει να έχει την υπομονή να κατανοήσει να προσπαθήσει πάλι και για όσες φορές κριθεί αναγκαίο.

Λέξεις Κλειδιά

Διαθεματικότητα, νηπιαγωγός, ολόπλευρη ανάπτυξη, νήπια, διδακτικοί στόχοι, διάδραση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1° Ιστορική αναδρομή της προσχολικής αγωγής.....	9
1.1 Ιστορική αναδρομή του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (από την αρχαιότητα εως σήμερα).....	9
1.2 Σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα στο σύγχρονο νηπιαγωγείο.....	13
1.2.1 Σχεδιασμός και ανάπτυξη του νέου Αναλυτικού Προγράμματος στο νηπιαγωγείο.....	18
1.2.2 Προϋποθέσεις σχεδιασμού και φορείς που συντελούν στη διαμόρφωσή του.....	21
1.2.3 Διαθεματικότητα στο νηπιαγωγείο.....	25
Κεφάλαιο 2° Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νέων Δ.Ε.Π.Π.Σ και Αναλυτικών Προγραμμάτων στην Προσχολική Ηλικία.....	28
2.1 Τα αναλυτικά προγράμματα στην εκπαίδευση νηπίων προσχολικής ηλικίας	28
2.1.1 Διδακτικοί στόχοι	31
2.1.2 Διαδικασίες και αξιολόγηση.....	37
2.1.3 Προβλήματα εφαρμογής.....	40
2.2 Ανάλυση του περιεχομένου του Δ.Ε.Π.Π.Σ.....	41
2.3 Ανάγκη για τη διαμόρφωση των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων και ΔΕΠΠΣ.....	50
Κεφάλαιο 3° Ο ρόλος του νηπιαγωγού	52

3.1 Ο ρόλος του νηπιαγωγού στο σύγχρονο νηπιαγωγείο.....	52
3.2 Πώς επηρεάζουν τα Α.Π και το ΔΕΠΠΣ το ρόλο του νηπιαγωγού.....	54
3.2.1 Η προσωπικότητα εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού.....	56
3.2.2 Στερεότυπα και προκαταλήψεις στην προσχολική ηλικία.....	59
3.3 Ο λόγος του εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού.....	61
3.4 παιδαγωγικές πρακτικές.....	62
3.4.1 Διαχείριση.....	62
3.4.2 Τεχνικές διαχείρισης.....	62
3.4.3 Παράγοντες που ευνοούν τις παιδαγωγικές πρακτικές.....	63
3.4.4 Χώρος.....	63
3.5 Στάση εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού κατά την διάδραση.....	66
3.5.1 Αποτυχία διάδρασης.....	67
4. Συμπέρασμα.....	68
5. Επίλογος	70
6. Βιβλιογραφία.....	70

Εισαγωγή

Το θέμα που πραγματεύεται η εργασία είναι τα Αναλυτικά Προγράμματα σπουδών στην προσχολική ηλικία και η σημασία της διαθεματικής προσέγγισης. Επιπλέον, θα μελετήσουμε το ρόλο του νηπιαγωγού μέσα στην σχολική τάξη καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που οφείλει να διαθέτει για να οδηγήσει τα νήπια στη μάθηση.

Δεν υπάρχει μόνο ένας φορέας που να συντελεί στη διαμόρφωση του Α.Π σήμερα. Υπάρχουν πολλοί φορείς και αρκετές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του. Γενικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σύνταξη του Α.Π. είναι η παράδοση, η κουλτούρα, η ιστορία κάθε λαού, η πολιτική, κοινωνική και η οικονομική κατάσταση της κάθε χώρας, η τεχνολογική εξέλιξη με τις σχετικές ανάγκες που δημιουργεί, η θρησκεία, διαθέσιμα μέσα και φυσικοί πόροι.

Αρχικά, το 1989 εισάγεται το αναλυτικό πρόγραμμα νηπιαγωγών Π.Δ. 486, ΦΕΚ Α 208 -26.09.1989, με στόχο την ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των νηπίων, ψυχοκινητική, κοινωνικοσυναισθηματική, ηθική, θρησκευτική, αισθητική, νοητική ανάπτυξη, καθώς και καλλιέργεια δεξιοτήτων_(κινητικών και νοητικών), μέσα σε κλίμα ελευθερίας, ασφάλειας και προβληματισμού. Το αναλυτικό πρόγραμμα, όπως το ξέρουμε σήμερα, δημιουργήθηκε το 2001. Δέχθηκε βέβαια κάποιες τροποποιήσεις όπως η ένταξη κάποιων επιπλέον θεμάτων όπως αυτή του περιβάλλοντος ή της πληροφορικής και δέχεται ακόμα μικρές τροποποιήσεις έτσι ώστε να συμβαδίζει με την εξέλιξη της κοινωνίας. Την ίδια χρονιά εισάγεται η διαθεματικότητα στο νηπιαγωγείο με τίτλο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) με το νόμο (Υ.Α. Γ2/5051ε, ΦΕΚ Β 1376 - 18.10.2001). Στην πραγματικότητα όμως, η διαπαιδαγώγηση των νηπίων έχει ξεκινήσει από πολύ πιο πριν με τον Πλάτωνα, τον πρώτο που τονίζει την αναγκαιότητα της ένταξης των νηπίων σε ένα κατάλληλο ,για την φύση τους, ίδρυμα. Από την εποχή της Αναγέννησης όμως αρχίζουν οι σημαντικές αλλαγές με τις επιρροές που άσκησε ο νηπιαγωγός Κομένιος και τον J.J Rousseau(1712-1778), θεμελιωτής της προσχολικής εκπαίδευσης και υπέρμαχο των δικαιωμάτων του νηπίου. Στον ελληνικό χώρο ο θεσμός των νηπιαγωγείων έρχεται με μεγάλη καθυστέρηση παρόλο που η οργάνωση της προσχολικής ηλικίας είναι επιτακτική ανάγκη για την αναβάθμιση της πολιτισμικής κατάστασης του έθνους αμέσως μετά την απελευθέρωση και τη κατάσταση του ελληνικού κράτους Η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης και λειτουργίας νηπιαγωγείων έγινε το 19^ο αιώνα από ιδιώτες και συλλόγους κυρίως της διασποράς. Ύστερα από μισό αιώνα από την απελευθέρωση η Αικατερίνη Λασκαρίδου το 1880 ιδρύει και λειτουργεί σύμφωνα με την παιδαγωγική μέθοδο του Froebel το πρώτο νηπιαγωγείο στην Ελλάδα.

Σήμερα, οι δραστηριότητες του νηπιαγωγείου δεν περιορίζονται μόνο στην κοινωνικοποίηση, την αγωγή, την θεραπεία των αναγκών τους αλλά ταυτόχρονα βελτιώνει τις προοπτικές για το μέλλον τους και ευνοεί την

εξέλιξη τους για αυτοτέλεια. Το σχολείο του μέλλοντος πρέπει να ενισχύσει τα νήπια με γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές τέτοιες που να μπορούν να ανταπεξέλθουν στα σύγχρονα ενδιαφέροντα ή στα σύγχρονα προβλήματα και να στέκονται κοινωνικά αλληλέγγυοι, εξοπλισμένοι με κριτική στάση και με σταθερές αξίες. Οι βασικές αρχές του ΔΕΠΠΣ, οι οποίες εκφράζουν τη φιλοσοφία των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο αναδεικνύουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες. Η προώθηση της διαθεματικότητας οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας στα Προγράμματα Σπουδών, με δεδομένο ότι μέσα από αυτή την προσέγγιση καλλιεργούνται οι βασικές αξίες, αποκτώνται οι απαραίτητες θετικές στάσεις και αναπτύσσονται οι δεξιότητες που απαιτεί η σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία της γνώσης.

Μέσα στο Αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνονται συγκεκριμένοι διδακτικοί στόχοι και περιεχόμενα, τα οποία θα τα αναλύσουμε διεξοδικά στην εργασία μας. Οι διδακτικοί στόχοι καλύπτουν τους πέντε τομείς ανάπτυξης: τον συναισθηματικό, τον κοινωνικό, την επικοινωνία/γλώσσα, τον γνωστικό και τη φυσική-σωματική διάσταση. Οι εκπαιδευτικοί παρακολουθούν και καταγράφουν την εξέλιξη των νηπίων (αξιολόγηση), μέσα από τη συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες, σχέδια εργασίας, χρήση υλικών, παραγωγή και δημιουργία ποικίλων έργων. Η μελέτη των καταγραφών από την πλευρά των εκπαιδευτικών οδηγεί στη βελτίωση των εκπαιδευτικών πρακτικών και την αναπροσαρμογή του σχεδιασμού τους. Η υλοποίηση των σκοπών και των στόχων του νηπιαγωγείου απαιτεί ως βασική προϋπόθεση την πλήρη γνώση των νηπίων της ομάδας του από το νηπιαγωγό.

Ωστόσο η διαδικασία μάθησης και η προσπάθειες των εκπαιδευτικών-νηπιαγωγών έρχονται αντιμέτωπες με τις υλικοτεχνικές δυσλειτουργίες και ελλείψεις που καθιστά το έργο τους αρκετά δύσκολο. Όλες οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που συμβαίνουν γύρω μας έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στη λειτουργία των εκπαιδευτικών συστημάτων και αντικατοπτρίζονται στα Προγράμματα Σπουδών). Οι δυσχέρειες αποτυπώνονται στο ΔΕΠΠΣ και στην πορεία εφαρμογής του. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που επισήμαναν ασάφειες ανάμεσα σε σκοπούς και μέσα, και διολίσθηση σε μια επιχειρηματολογία κυκλική και ασαφή.

Ωστόσο, η διαθεματική προσέγγιση είναι μια λύση που προσφέρεται από τους ειδικούς της εκπαίδευσης στις προκλήσεις της εποχής. Αποτελεί μια παιδαγωγικώς ολοκληρωμένη προσέγγιση που μπορεί να επιτύχει το σημερινό σχολείο, χωρίς να απαιτηθούν ριζικές ανακατατάξεις στις δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η προώθηση της διαθεματικότητας οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας στα Προγράμματα Σπουδών. Κατανοούμε λοιπόν ότι, οι δυσκολίες κατά την υλοποίηση των σκοπών και των στόχων και η επιτυχής υλοποίησή τους εξαρτάται ουσιαστικά από τους εκπαιδευτικούς.

Ένας ακόμη στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί ο ρόλος της

νηπιαγωγού αλλά και της προσχολικής αγωγής γενικότερα. Ο νηπιαγωγός λοιπόν οφείλει να διαφυλάξει τις αξίες και να τις μεταβιβάσει στα νήπια μέσα από την κοινωνικοσυναισθηματική, ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη του νηπίου και μέσα από συγκεκριμένες παιδαγωγικές πρακτικές να τα οδηγήσει στην μάθηση. Η προσωπικότητα, η ιδιοσυγκρασία, τα βιώματα, οι αξίες, τα πιστεύω, οι θεωρίες και οι γνώσεις του εκπαιδευτικού παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων και της προβληματικής συμπεριφοράς των νηπίων. Ο τρόπος που ο εκπαιδευτικός βλέπει τον εαυτό του συμπεριλαμβάνοντας τον βαθμό αυτοεκτίμησης των ικανοτήτων του και της αυτοπεποίθησής του να αντεπεξέλθει στις όποιες αντιξοότητες παρουσιάζει το επάγγελμα και ταυτόχρονα λειτούργημά του, αποτελούν τη βάση για τη σωστή αντιμετώπιση. Μπορεί να έρθει αντιμέτωπος με στερεότυπα και προκαταλήψεις τα οποία πρέπει να είναι καταρτισμένος και κατάλληλα προετοιμασμένος να τα αντιμετωπίσει και φυσικά να τα εξαλείψει. Αυτό συνεπάγεται ότι και ο ίδιος οφείλει να είναι ακέραιος και αποδεδειγμένος από κάθε είδους στερεότυπα. Η επαφή της νηπιαγωγού με τα νήπια βασίζεται στην διάδραση, η οποία ενθαρρύνει τα νήπια και τα παρακινεί στην αυτονομία και στη συνεργασία κατά τη διάρκεια μιας ομαδικής εργασίας. Η διάδραση αυτή μπορεί να είναι επιτυχής, αλλά υπάρχουν ορισμένες περιπτώσεις όπου η διαδραση δεν έχει θετικά αποτελέσματα κι αποτυγχάνει. Σε αυτή τη περίπτωση, πρέπει να έχει την υπομονή να προσπαθήσει πάλι και για όσες φορές κριθεί αναγκαίο.

Γίνεται αντιληπτό λοιπόν ότι, οι στόχοι των Αναλυτικών Προγραμμάτων και του ΔΕΠΠΣ προσαρμόζονται ανάλογα με τις ανάγκες της κοινωνίας για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της σύγχρονης σχολικής πραγματικότητας. Το σημαντικότερο όμως ρόλο διαδραματίζει η νηπιαγωγός. Αυτή είναι υπεύθυνη για τον τρόπο υλοποίησης του Αναλυτικού Προγράμματος και των στόχων που προτείνει με τις δραστηριότητες που θα επιλέξει και με τη προσωπικότητα που διαθέτει.

Κεφάλαιο 1^ο Ιστορική αναδρομή της προσχολικής αγωγής

1.1 Ιστορική αναδρομή του Αναλυτικού Προγράμματος στην Προσχολική Ηλικία (από την αρχαιότητα έως σήμερα)

Από το 2000 επήλθαν σημαντικές αλλαγές στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης, όπως η αναγνώριση του θεσμού του Νηπιαγωγείου και η υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων για ένα σχολικό έτος, οι οποίες οδήγησαν στην αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων της χώρας μας. Προϊόν των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων ήταν το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο

Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) για το Νηπιαγωγείο, το οποίο σχεδιάστηκε το 2001 και άρχισε να εφαρμόζεται το 2003. Στην πραγματικότητα όμως σημαντικές αλλαγές έγιναν από πολύ πιο πριν. Την πρωτιά την κατέχει ο Πλάτωνας. Αυτός είναι ο πρώτος που τονίζει την αναγκαιότητα της ένταξης των νηπίων σε ένα κατάλληλο ,για την φύση τους, ίδρυμα. Υποστηρίζει επίσης πως η αγωγή των νηπίων θα πρέπει να αρχίζει από πολύ νωρίς, διευκρινίζοντας πως η αγωγή τους είναι η δυσκολότερη. Ακόμα τονίζει τη σημασία να φροντίζουν για την υγιή σωματική ανάπτυξη των νηπίων και η μάνα(ή παραμάνα) να τα απασχολεί με παιχνίδια. Τα τραγούδια καταπραΰνουν.

Κατά την περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, οι γυναίκες πρέπει να μορφώνονται για να μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αγωγής. Αναγνωρίζουν την αξία της μίμησης και θεωρούν πως το παιχνίδι για τα νήπια είναι η κύρια απασχόληση τους. Μεγάλη αξία αποδίδουν και στα παραμύθια.

Στην εποχή του Μεσαίωνα η προσχολική αγωγή δεν παρουσιάζει καμιά ιδιαίτερη πρόοδο. Μόλις στην περίοδο της Αναγέννησης ο Rabelais(1494-1553) και Montaigne(1533-1592) τονίζουν την αναγκαιότητα της προσχολικής εκπαίδευσης. Ο Rabelais μέσα από ένα σατιρικό του μυθιστόρημα, που καταδικάζεται από την εκκλησία και το γαλλικό κοινοβούλιο, θεωρεί απαραίτητη τη συστηματική αγωγή από τα πρώτα χρόνια της ζωής του νηπίου. Το ίδιο και ο Montaigne που προτρέπει τον δάσκαλο να παρατηρεί πρώτα το νήπιο και να δίνει μεγάλη προσοχή στα βιώματα του. Μόνο τότε γίνεται ικανός να σχεδιάζει τα κατάλληλα προγράμματα.

Από την εποχή της Αναγέννησης όμως αρχίζουν οι σημαντικές αλλαγές. Ο νηπιαγωγός Κομένιος (1592-1670) με τη «Μεγάλη Διδακτική» όσο και με το βιβλίο του «Σχολείο Νηπίων» , διαβλέπει την αξία της αγωγής στα νήπια νηπιακής ηλικίας. Με τα πολυάριθμα συγγράμματα του υπερασπίζεται την σημασία της εκπαίδευσης κατά την προσχολική ηλικία. Με το βιβλίο «Σχολείο Νηπίων» δίνει οδηγίες στις μητέρες για την αγωγή των νηπίων μέχρι τα έξι χρόνια. Μιλάει για την διαβάθμιση της αγωγής από τα εύκολα στα δύσκολα ,από τα κοντινά στα απομακρυσμένα, από τα γενικά στα ειδικά. Πιστεύει στην έμφυτη κακία του ανθρώπου αλλά και στην δύναμη της εκπαίδευσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κακή φύση. Για την επεξήγηση των παιδαγωγικών του αρχών ο Κομένιος δημοσιεύει το «Orbis Pictus», ένα εικονογραφημένο βιβλίο για την διδασκαλία των λατινικών. Θεωρεί πως το παιχνίδι, το παραμύθι και η σωματική άσκηση πρέπει να αποτελούν τη βάση κάθε αγωγής. Το Νηπιαγωγείο έχει σαν στόχο να βοηθήσει το νήπιο να ασκείται στις εμπειρίες του, να μαθαίνει και να παρατηρεί όλα αυτά που το περιβάλλουν. Η επίδραση των παιδαγωγικών του ιδεών υπήρξε μεγάλη. Εξίσου μεγάλη είναι και η συμβολή του John Locke (1632-1704) . Και αυτός πιστεύει στην δύναμη των αισθήσεων. Ό,τι αντιλαμβάνεται το μικρό νήπιο με τις αισθήσεις του είναι η πιο απλή μορφή γνώσης. Εκφράζει την πεποίθηση πως «οι πιο μικρές και ανεπαίσθητες εντυπώσεις που έχουμε από την

τρυφερή μας ηλικία ,έχουν πολύ σπουδαίες και μακροχρόνιες συνέπειες». Ο Locke πιστεύει στην παντοδυναμία μιας έγκαιρης αγωγής και ισχυρίζεται πως το παιδικό πνεύμα είναι tabula rasa(άγραφος χάρτης).Παίζοντας, το νήπιο μαθαίνει! Ο Locke ενδιαφέρεται περισσότερο για τα νήπια των μεγαλοαστών. Η φοίτηση για τα νήπια των κατώτερων τάξεων μπορεί να γίνεται από την ηλικία των τριών σε Εργατικά Σχολεία.

Πολλοί θεωρούν τον J.J Rousseau(1712-1778) ως θεμελιωτή της προσχολικής εκπαίδευσης και υπέρμαχο των δικαιωμάτων του νηπίου. Η μητέρα του πεθαίνει κατά την στιγμή της γέννησης του. Το συνθετικό του έργο «Αιμίλιος» γράφεται από το 1757 μέχρι το 1762.Αποτελείται από 5 βιβλία και περιγράφει τη ζωή ενός αγοριού από τη γέννηση ως την ενηλικίωση. Σε όλο το έργο επισημαίνεται η αγνότητα του βρέφους. Αυτό ζητάει θηλασμό από την μητέρα και τροφή από τον πατέρα. Εξαρτιέται αλλά και πρέπει να στηριχτεί στις δικές του προσωπικές εμπειρίες. Τα πρώτα του μαθήματα τα παίρνει από τη φύση. Η φύση και το κοντινό περιβάλλον αποτελούν την πηγή της γνώσης. Οι ιδέες του Rousseau επηρεάζουν πολύ κόσμο. Ο ίδιος ασχολήθηκε περισσότερο με την φιλοσοφία της αγωγής. Υπογράμμισε την ανάγκη της φυσικής αγωγής και του παιχνιδιού από την αρχή της γέννησης. Η αγωγή αυτή θα πρέπει να βασίζεται στην φύση των νηπίων και όχι στις αντιλήψεις των ενηλίκων. Το νήπιο δεν είναι μικρογραφία των ενηλίκων. Τα νήπια έχουν τις δικές τους ανάγκες και η αγωγή θα πρέπει να προσαρμόζεται αναλόγως με την ηλικία. Η άσκηση των αισθήσεων είναι βασική προτεραιότητα. Το νήπιο είναι καλό από την φύση του και χαρακτηριστικά ο Rousseau λέει πως «όλα είναι καλά όταν βγαίνουν από τα χέρια του πλάστη των πραγμάτων, όλα εκφυλίζονται στα χέρια των ανθρώπων¹».

Στον ελληνικό χώρο ο θεσμός των νηπιαγωγείων έρχεται με μεγάλη καθυστέρηση παρόλο που η οργάνωση της προσχολικής ηλικίας είναι επιτακτική ανάγκη για την αναβάθμιση της πολιτισμικής κατάστασης του έθνους αμέσως μετά την απελευθέρωση και τη κατάσταση του ελληνικού κράτους (Κιτσαράς, 1988). Κατά την εγκαθίδρυση του εκπαιδευτικού συστήματος στην χώρα μας από τους Βαυαρούς το 1834 δόθηκε προτεραιότητα στη ίδρυση δημοτικών σχολείων και η Προσχολική ηλικία αγνοήθηκε. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους, όπως την έλλειψη υλικοτεχνικής δομής, την έλλειψη πόρων, την άθλια οικονομική κατάσταση της χώρας και τις τεράστιες ανάγκες του κράτους για την σύσταση της εθνικής άμυνας.

Η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης και λειτουργίας νηπιαγωγείων έγινε το 19^ο αιώνα από ιδιώτες και συλλόγους κυρίως της διασποράς. Ύστερα από μισό αιώνα από την απελευθέρωση η Αικατερίνη Λασκαρίδου το 1880 ιδρύει και λειτουργεί σύμφωνα με την παιδαγωγική μέθοδο του Froebel το πρώτο νηπιαγωγείο στην Ελλάδα. Από αυτό το σημείο και μετά παρατηρήθηκαν

¹ Αιμίλιος, ή Περί Αγωγής, 1762, Ρουσσώ

σημαντικές αλλαγές στην προσχολική ηλικία και άρχισαν να λειτουργούν περισσότερο νηπιαγωγεία.

Όμως σημαντική αλλαγή παρατηρήθηκε πολύ αργότερα, μετά το 1950, μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δηλαδή, όπου η ξενική κατοχή και τα ξενικά ρεύματα επηρέασαν τη σύστασή του και τα προγράμματα του. Πιο συγκεκριμένα, από το 1962 όταν με το Β.Δ 494/1962 ορίστηκε το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου και εκπλήρωσε το σκοπό του. Με το συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα οι παιδαγωγικές ενασχολήσεις των νηπίων απέβλεπαν «εις την θρησκευτικήν, ηθικήν και κοινωνικήν διαπαιδαγώγησιν των νηπίων, την μετ'ευχερείας και ανέσεως χρήσιν της ελληνικής γλώσσας, την μυήσιν εις την αριθμητικήν σκέψιν, την άσκησιν των αισθητηρίων, την αρμονικήν και ομαλήν ανάπτυξιν του σώματος, την καλλιέργειαν των δεξιοτήτων της χειρός και της αισθήσεως του καλού». Το 1976 έρχονται πάλι ριζικές αλλαγές στο αναλυτικό πρόγραμμα ειδικότερα με το νόμο 309 του 1976. Με τις διατάξεις αυτού του νόμου αναπροσαρμόζεται ο σκοπός του νηπιαγωγείου και προβλέπονται αλλαγές για το διδακτικό και εποπτικό προσωπικό. Οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο της οργάνωσης και λειτουργίας συνεχίστηκαν και την επόμενη περίοδο από ο 1980 μέχρι σήμερα και θεσμοθετήθηκαν με την ψήφιση του νόμου 1566/1985. Τονίζεται η ολόπλευρη, αρμονική, ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των νηπίων . Το 1989 εισάγεται το αναλυτικό πρόγραμμα νηπιαγωγών Π.Δ. 486, ΦΕΚ Α 208 - 26.09.1989, με στόχο την ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη των νηπίων, ψυχοκινητική, κοινωνικοσυναισθηματική, ηθική, θρησκευτική, αισθητική, νοητική ανάπτυξη, καθώς και καλλιέργεια δεξιοτήτων_(κινητικών και νοητικών), μέσα σε κλίμα ελευθερίας, ασφάλειας και προβληματισμού. Το 2001 (Υ.Α. Γ2/5051ε, ΦΕΚ Β 1376 - 18.10.2001) εισάγεται η διαθεματικότητα στο νηπιαγωγείο με τίτλο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το Νηπιαγωγείο, Προγράμματα Σπουδών Νηπιαγωγείου, Ευέλικτη Ζώνη, Πρόσθετες διαθεματικές προσεγγίσεις. Ο στόχος παραμένει ο ίδιος, δηλαδή να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά και κοινωνικά (σύμφωνα με το Ν. 1566/1985). Το αναλυτικό πρόγραμμα όπως δημιουργήθηκε το 2001 ισχύει μέχρι σήμερα με κάποιες βέβαια τροποποιήσεις όπως η ένταξη κάποιων επιπλέον θεμάτων όπως αυτή του περιβάλλοντος ή της πληροφορικής και δέχεται ακόμα μικρές τροποποιήσεις έτσι ώστε να συμβαδίζει με την εξέλιξη της κοινωνίας. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα , το αναλυτικό πρόγραμμα του 1985, σύμφωνα με τους συντάκτες του, είναι δημοκρατικό και αντισταθμιστικό. Δηλώνεται ακόμα ότι είναι δημιουργικό, ρεαλιστικό και εκσυγχρονιστικό.

1.2 Σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα στο σύγχρονο νηπιαγωγείο

Ως οργανωμένο θεσμικό πλαίσιο, αυθύπαρκτο και ιδιόμορφο εκπαιδευτικό ίδρυμα, το νηπιαγωγείο, αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα της οικογένειας, το οποίο μεταδίδει ερεθίσματα για μάθηση, ώστε να ευνοείται η ψυχοσωματική και πνευματική ανάπτυξη του νηπίου. Στο ερώτημα τι γίνεται στο νηπιαγωγείο και ποια αποτελέσματα αναμένονται από τη δράση του, αναφέρονται δύο λειτουργίες: της κοινωνικοποίησης και της αγωγής. Το νήπιο όταν έρχεται στο νηπιαγωγείο μαθαίνει να προσανατολίζεται στη λειτουργία της αγωγής και στις κοινωνικοποιητικές λειτουργίες της τάξης. Οι δραστηριότητες του νηπιαγωγείου δεν περιορίζονται μόνο στην κοινωνικοποίηση, την αγωγή, την θεραπεία των αναγκών τους αλλά ταυτόχρονα βελτιώνει τις προοπτικές για το μέλλον τους και ευνοεί την εξέλιξη τους για αυτοτέλεια. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών προωθεί τη θεματοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας και της μάθησης, ως «αυθεντική» έκφραση της διαθεματικότητας' (Κουλουμπαρίση, 2006, σελ. 5). Παράλληλα όμως, ακολουθεί και τις προτάσεις των μαθησιακών πεδίων για την υλοποίηση των στόχων τους. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι η επεξεργασία θεμάτων αποτελεί έναν από τους προτεινόμενους τρόπους προσέγγισης της γνώσης. Εκτός από την επεξεργασία θεμάτων, ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανώσει και αυτόνομες δραστηριότητες ή ένα πρόγραμμα οργανωμένων δραστηριοτήτων για να φέρει τα νήπια σε επαφή με συγκεκριμένες έννοιες που είτε επιδιώκει να τις αναπτύξει είτε αυτές βρίσκονται σε μια πορεία ανάπτυξης. Στην επιλογή θεμάτων που επεξεργάζεται μια τάξη συμμετέχουν τόσο τα νήπια όσο και ο εκπαιδευτικός. Είτε πάρει τη μορφή θεματικής προσέγγισης, με τον εκπαιδευτικό σε καθοδηγητικό ρόλο, είτε πάρει τη μορφή σχεδίου εργασίας με τους προβληματισμούς και τις ιδέες των νηπίων στο κέντρο της διαδικασίας, ένα θέμα α) μπορεί να προκύψει και από τον εκπαιδευτικό και από τα νήπια, β) οργανώνεται τόσο με βάση τους στόχους του εκπαιδευτικού όσο και των νηπίων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο διαχωρισμός θεματικής προσέγγισης και σχεδίων εργασίας με κριτήριο το ποιος κάνει την επιλογή των θεμάτων δεν έχει νόημα στην προσχολική εκπαίδευση καθώς μιλάμε για συνοικοδόμηση της γνώσης σε όλα τα επίπεδα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, πολλά θέματα θα προκύψουν από τα ίδια τα νήπια, γιατί σε αυτή την ηλικία ο κόσμος είναι γεμάτος «περίεργα» και εντυπωσιακά «πράγματα» (φαινόμενα, αντικείμενα, ανθρώπους, καταστάσεις) που προκαλούν ασταμάτητα την περιέργεια τους και τα προβληματίζουν. Άλλα θέματα θα τα «φέρει» στην τάξη ο εκπαιδευτικός γιατί μέρος του 68 ρόλου του είναι να λειτουργεί ως η «γέφυρα» μεταξύ του «μικρού» κόσμου των νηπίων – όποιος κι αν είναι αυτός - και του ευρύτερου. Άλλωστε αυτό κάνουμε κάθε φορά που για παράδειγμα, οργανώνουμε επισκέψεις σε μουσεία: Την απόφαση για την επίσκεψη στο μουσείο την

παίρνει συνήθως ο εκπαιδευτικός γιατί γνωρίζει τα οφέλη που θα αποκομίσουν τα νήπια μέσα από μια τέτοια εμπειρία.

Με την ίδια έννοια, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αποφασίσει να φέρει ένα θέμα στην τάξη γιατί θεωρεί ότι τα νήπια θα επωφεληθούν από την εμπειρία και τις μαθησιακές ευκαιρίες που προσφέρει η επεξεργασία του συγκεκριμένου θέματος. Όταν όμως το θέμα έρθει στην τάξη, η απόφαση για περαιτέρω επεξεργασία και ο τρόπος προσέγγισης του λαμβάνεται σε συνεργασία ή διαπραγμάτευση με τα νήπια (Γκλιάου, χ.η.). Στο Πρόγραμμα Σπουδών αναφέρονται περιεχόμενα με συγκεκριμένους στόχους και προτεινόμενες δραστηριότητες.

Ωστόσο η διάκριση των περιεχομένων δεν είναι απόλυτα σαφής καθώς οι διάφορες έννοιες αλληλεπικαλύπτονται, όπως π.χ. η αυτορρύθμιση και η προσωπική ενδυνάμωση ή οι κοινωνικές δεξιότητες και η κοινωνική αλληλεπίδραση. Επομένως πολλοί από τους στόχους μπορεί να εξυπηρετούν παράλληλα διαφορετικά περιεχόμενα. Για παράδειγμα, η διαχείριση συναισθημάτων ενισχύει την αυτορρύθμιση και την προσωπική ενδυνάμωση. Ακόμη, μια παρέμβαση ή δραστηριότητα μπορεί να συνδυάζει πολλούς στόχους. Για παράδειγμα, όταν ο εκπαιδευτικός λέει «βλέπω ότι η ομάδα σας τα καταφέρνει πολύ καλά» στοχεύει στην ενίσχυση του αισθήματος αποτελεσματικότητας και συλλογικότητας. Επομένως η σειρά με την οποία αναφέρονται τα περιεχόμενα και οι στόχοι δεν είναι δεσμευτική ως προς τη σειρά εφαρμογής. Είναι όμως σημαντικό να υλοποιούνται δραστηριότητες που καλύπτουν όλους τους στόχους. Το σύγχρονο σχολείο πρέπει να είναι βιωματικό και δημιουργικό και να χαρακτηρίζεται από μια νέα επικοινωνιακή, πολιτισμική και κοινωνική διάσταση. Πρέπει να δημιουργεί ευχάριστη ατμόσφαιρα συνεργασίας, αρμονίας και να ευνοεί τη συμμετοχή όλων. Το σχολείο του μέλλοντος πρέπει να ενισχύσει τα νήπια με γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές τέτοιες που να μπορούν να ανταπεξέλθουν στα σύγχρονα ενδιαφέροντα ή στα σύγχρονα προβλήματα και να στέκονται κοινωνικά αλληλέγγυοι, εξοπλισμένοι με κριτική στάση και με σταθερές αξίες, με αναπτυγμένη την ικανότητα να μαθαίνουν αυτόνομα, να διερευνούν, να στοχάζονται, να έχουν άποψη, να δρουν ομαδικά και να αντιδρούν καινοτομικά. Το σύγχρονο νηπιαγωγείο προωθεί:

α. την εξασφάλιση συνθηκών που επιτρέπουν στο νήπιο να αναπτύξει την προσωπικότητα του με ισχυρή αυτοαντίληψη, συναισθηματική σταθερότητα, κριτική και διαλεκτική ικανότητα καθώς και θετική διάθεση για συνεργασία και αυτενέργεια μια προσωπικότητα υπεύθυνη, δημοκρατική και ελεύθερη, με κοινωνικές και ανθρωπιστικές αρχές, χωρίς θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις, (ΦΕΚ 303B/13-03-2003)

β. τη δημιουργία συνθηκών που παρέχουν σε κάθε άτομο τη δυνατότητα της δια βίου ανανέωσης γνώσεων και δεξιοτήτων,

γ. τη καλλιέργεια της ικανότητας κάθε ατόμου για κριτική προσέγγιση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας,

δ. τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής μέσα από την παροχή ίσων ευκαιριών και την καλλιέργεια κοινών στάσεων και αξιών,

ε. τη καλλιέργεια της συνείδησης του ευρωπαϊού πολίτη με την ταυτόχρονη διατήρηση της εθνικής μας ταυτότητας και της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας

στ. την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας και συλλογικότητας.(ΦΕΚ 303B/1303-2003).

Οι αλλαγές και οι ανακατατάξεις που χαρακτηρίζουν τη σημερινή κοινωνία δε θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο εκπαιδευτικός χώρος και σχολική τάξη ως μικρογραφία της ευρύτερης κοινωνίας επηρεάζεται από τις εξελίξεις που συμβαίνουν με αποτέλεσμα και αυτός να προσαρμόζεται και να συμβαδίζει με τις επιταγές της κοινωνίας. Είναι αναμφισβήτητο βέβαια ότι κατά τον ίδιο τρόπο επηρεάζεται και το εκπαιδευτικό σύστημα. Η δυναμική του εκπαιδευτικού συστήματος αναμφίβολα συναρτάται από τις δυνατότητες συνεχούς προσαρμογής του, η οποία προσδιορίζεται από την αμφίδρομη σχέση της εκπαίδευσης και της κοινωνικής πραγματικότητας. Γι' αυτό, στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης, στην επιδιωκόμενη κοινωνία της ποιότητας, θα πρέπει και το εκπαιδευτικό μας σύστημα να εμπλουτιστεί με όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν την ποιοτική εκπαίδευση στη χώρα μας.

(Δ.Ε.Π.Π.Σ./ΦΕΚ 303B/1303-2003).

Τα τελευταία χρόνια η πραγματικά εκρηκτική παραγωγή της γνώσης, οι παγκοσμιοποιημένες σχέσεις, η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και η ακατάπαυστη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή στη ζωή, οι αλλαγές στο χώρο εργασίας και παραγωγής, τα νέα κοινωνικά ζητήματα, οι πολυσυλλεκτικές, πολυπολιτισμικές και κυρίως πλουραλιστικές κοινωνίες οδηγούν στην αμφισβήτηση και στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου του σχολείου, των μεθόδων και των περιεχομένων της εκπαίδευσης καθώς επίσης και στην ανάγκη αλλαγών στις ίδιες τις δομές της εκπαίδευσης, στις νοοτροπίες και στις στάσεις όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία δηλαδή των νηπίων, των εκπαιδευτικών ακόμη και των γονέων με τελικό στόχο τη διαμόρφωση ενός ισχυρού σχολικού παιδαγωγικού περιβάλλοντος, ικανού να συμβάλλει στην αρμονική ένταξη του μαθητή στην κοινωνία.(ΦΕΚ 303B/13-03-2003).

Οι σύγχρονες αντιλήψεις για το εκπαιδευτικό περιβάλλον της προσχολικής αγωγής εξαίρουν τη σημασία του σχολικού χώρου στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο χώρος αναγνωρίζεται, διεθνώς, ως το θεμέλιο της εκπαιδευτικής πραγματικότητας, καθώς ο τρόπος διαμόρφωσης των υλικών δεδομένων τόσο του εσωτερικού όσο και του υπαίθριου χώρου ενός νηπιαγωγείου (οι κτιριακές εγκαταστάσεις, τα έπιπλα, ο εξοπλισμός και το εκπαιδευτικό υλικό) επηρεάζουν τις πρακτικές που εφαρμόζονται και, κατά συνέπεια, την ποιότητα μάθησης των νηπίων. Η ενασχόληση, ωστόσο, με ζητήματα του σχολικού χώρου δεν αποτελεί, δυστυχώς, πρώτη

εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα, γεγονός που αποδεικνύεται από τη σωρεία προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι σχολικές μονάδες προσχολικής αγωγής στη χώρα μας. Σχολεία βρίσκονται σε παλιά και ετοιμόρροπα κτίρια, που πλημμυρίζουν σε περιόδους βροχόπτωσης και κινδυνεύουν να καταρρεύσουν σε περίπτωση σεισμού. Πολλά νήπια φιλοξενούνται σε χώρους που προορίζονταν για διαφορετική χρήση, όπως τη στέγαση μαγαζιών, με αποτέλεσμα να μην πληρούν τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία με τα δημοτικά, οι αίθουσες διδασκαλίας βρίσκονται συνήθως μέσα στο κτίριο χωρίς την απαραίτητη ηχομόνωση, και τα αποχωρητήρια είναι κοινά για όλα τα νήπια. Σχολικές μονάδες φιλοξενούν μεγάλο αριθμό νηπίων σε μικρές και σκοτεινές αίθουσες με μικρά παράθυρα, που πολλές φορές έχουν και κάγκελα, θυμίζοντας φυλακές, χωρίς να υπάρχει ο κατάλληλος εξαερισμός, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις το σχολείο είναι μια αίθουσα δίχως ξεχωριστό χώρο αποθήκευσης των αντικειμένων και ένα επιπρόσθετο χώρο για τους ενήλικες που εργάζονται σ' αυτό. Πολλά νηπιαγωγεία δεν έχουν τη δική τους αυλή και στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία με τα δημοτικά, τα νήπια προαυλίζονται με εκείνα του δημοτικού σε ένα χώρο που, συνήθως, περιέχει μια μπασκέτα και μια εστία ποδοσφαίρου. Το έδαφος, τις περισσότερες φορές, καλύπτεται μόνο με τσιμέντο και η βλάστηση εκλείπει ή είναι ελάχιστη. Αρκετοί χώροι δεν έχουν τον κατάλληλο στατικό εξοπλισμό όπως κούνιες, τραμπάλες, περιοχή της άμμου, αλλά και οι χώροι που περιλαμβάνουν τους παραπάνω εξοπλισμούς δεν διαθέτουν την κατάλληλη επιφάνεια εδάφους, αυξάνοντας τις πιθανότητες ατυχημάτων. Σοβαρές όμως είναι και οι ελλείψεις ως προς τα υλικά που διαθέτουν τα σχολεία. Σε πολλά νηπιαγωγεία η βιβλιοθήκη είναι μικρή με παλιά ή/και κατεστραμμένα βιβλία. Το υλικό για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων στις διάφορες περιοχές μάθησης στην τάξη είναι ελάχιστο σε σχέση με το πλήθος των νηπίων, σε κακή κατάσταση και συνήθως χρησιμοποιείται με συγκεκριμένο τρόπο. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και με τα υλικά που χρησιμοποιούνται στον εξωτερικό χώρο.

Δεν μπορούν όμως να αγνοηθούν και τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ΑΜΕΑ στα νηπιαγωγεία. Τόσο η κτιριακή υποδομή, όσο και ο εξοπλισμός και τα υλικά που υπάρχουν είναι ακατάλληλα και δεν επιτρέπουν την ισότιμη πρόσβαση όλων των νηπίων στο σχολείο. Ο χώρος του νηπιαγωγείου, ωστόσο, δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται με επιπολαιότητα, αλλά να χαρακτηρίζεται για τις σύγχρονες προδιαγραφές του, στη βάση διεθνών προτύπων, προάγοντας την εύρυθμη και μακροχρόνια λειτουργία του. Η κατασκευή των σχολικών μονάδων προσχολικής αγωγής πρέπει να είναι αρχιτεκτονικά άψογη και ευέλικτη, για να μπορεί να επιδέχεται αργότερα προσθήκες που αναβαθμίζουν τη λειτουργία και το ρόλο τους. Πρέπει να παρέχει ασφάλεια, να καλύπτει τους κανόνες υγιεινής, να εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων των νηπίων και των ενηλίκων που δραστηριοποιούνται καθημερινά σ' αυτές και να διαθέτει αισθητική. Αναφορικά με τον εξοπλισμό, τόσο στον εσωτερικό όσο και στον εξωτερικό χώρο, απαιτείται να είναι αναπτυξιακά κατάλληλος, ποικίλος και ευέλικτος, ώστε να καλύπτει τις ανάγκες όλων των νηπίων και να ενισχύονται οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των νηπίων και ανάμεσα στα νήπια με τους ενηλίκους, επιτρέποντάς τα να πειραματίζονται με τις αναδυόμενες δεξιότητές τους.

Επιπρόσθετα, τα έπιπλα πρέπει να μπορούν να μετακινούνται εύκολα για

να μπορούν να αλλάζουν ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των νηπίων, τις εξελισσόμενες ικανότητές τους, τις εμπειρίες που βιώνουν, τις ανάγκες για καινοτομία. Σημαντικό ρόλο όμως διαδραματίζει και η αισθητική του χώρου. Ο εξοπλισμός, τα έπιπλα, τα χρώματα και ο φωτισμός που επιλέγονται είναι απαραίτητο να προκαλούν την ενεργοποίηση και την εξερεύνηση του χώρου. Η ποικιλία των χρωμάτων στους τοίχους και στον εξοπλισμό, χωρίς την ύπαρξη έντονης πολυχρωμίας και η ενσωμάτωση φυσικού φωτισμού δημιουργούν ένα ελκυστικό και οικείο περιβάλλον. Οι αυλές των σχολείων, επίσης, πρέπει να διαμορφωθούν κατάλληλα, αλλά και να βρεθούν λύσεις για τα νηπιαγωγεία όπου ο εξωτερικός χώρος είναι περιορισμένος. Ένα κοντινό πάρκο, για παράδειγμα, ή ένα γυμναστήριο ή ένα κοντινό σχολείο θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για να φιλοξενήσουν τις δραστηριότητες των νηπίων. Επιπρόσθετα, νηπιαγωγεία που βρίσκονται σε ακατάλληλα κτίρια είναι δυνατόν να μετεγκατασταθούν σε κτίρια των Δήμων που παραμένουν ανεκμετάλλευτα, με την κατάλληλη διαμόρφωσή τους. Μέσα στα πλαίσια της ποιοτικής αναβάθμισης είναι απαραίτητο να εντάσσεται και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, σε σχέση με τον τρόπο οργάνωσης των υλικών δεδομένων της τάξης και της αυλής, για να βελτιωθεί η διδακτική τους αποτελεσματικότητα.

Δεν είναι δυνατόν να προωθηθούν οι σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις όπως είναι η ανάληψη πρωτοβουλίας, η εξατομικευμένη, η συνεργατική και η βιωματική επικοινωνιακή μάθηση, να υλοποιηθεί η ένταξη των ΑΜΕΑ στην τάξη της γενικής παιδείας και να θεσμοθετηθεί η υποχρεωτική διετής φοίτηση, εφόσον δεν έχουν ουσιαστικά αντιμετωπιστεί τα σοβαρά προβλήματα που υπάρχουν στην κτιριακή υποδομή, τον εξοπλισμό, τα έπιπλα και το εκπαιδευτικό υλικό των νηπιαγωγείων στη χώρα μας.

Είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει κατανοητό πως ο σχολικός χώρος αλληλοεπιδρά με την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς ο τρόπος διαμόρφωσής του μπορεί να την εμποδίσει ή να την ενισχύσει. Γι' αυτό και δεν πρέπει να μελετάται ξεχωριστά από τον περίγυρό του ούτε να υποβιβάζεται ως παράγοντας αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό περιβάλλον. Αντίθετα, ζητήματα που αφορούν στο σχολικό χώρο πρέπει να αντιμετωπίζονται διεπιστημονικά προκειμένου να σχεδιάζεται ένα σύγχρονο νηπιαγωγείο που πληροί τις προϋποθέσεις για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού και κατά συνέπεια του κοινωνικού μας συστήματος. Όπως γίνεται αντιληπτό, Ο χαρακτήρας της εκπαίδευσης στο σύγχρονο νηπιαγωγείο είναι προσωποκεντρικός και ανθρωποκεντρικός. Το νήπιο, μαθαίνει, αφομοιώνει, κατανοεί και ερμηνεύει τα νέα δεδομένα και αποκτά δεξιότητες. Ο ρόλος του νηπιαγωγείου στη σύγχρονη εποχή είναι πολύ σημαντικός. Ωστόσο η διαδικασία μάθησης και η προσπάθειες των εκπαιδευτικών-νηπιαγωγών έρχονται αντιμέτωπες με τις υλικοτεχνικές δυσλειτουργίες και ελλείψεις που καθιστά το έργο τους αρκετά δύσκολο.

1.2.1 Σχεδιασμός και ανάπτυξη του νέου Αναλυτικού Προγράμματος στο νηπιαγωγείο

Οι πολύ έντονές και εκτεταμένες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα τα τελευταία κυρίως χρόνια στη χώρα μας δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη και την εκπαιδευτική διαδικασία. Όλο και περισσότερο γίνεται λόγος για την ενίσχυση του παιδαγωγικού ρόλου του σχολείου και για την ανάγκη στενότερης σύνδεσης του με την κοινωνία και την αγορά εργασίας (Καρατζιά- Σταυλιώτη, 2002) κατ' επέκταση. Σήμερα που η επιστήμη και η τεχνολογία αναπτύσσονται ραγδαία και που οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές επηρεάζουν άμεσα την κοινωνία, η συζήτηση για την καλύτερη οργάνωση των Α.Π.Σ..

Η δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων που θα υπερισχύσει στον εκπαιδευτικό χώρο και θα προκαλέσει αλλαγές στα μέχρι πρότινος εκπαιδευτικά και μαθησιακά δεδομένα έχει αρχίσει να γίνεται πραγματικότητα τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για μια σπουδαία προσπάθεια που ξεκίνησε το 2001 και καθιερώθηκε εξ ολοκλήρου το 2003. Η σύγχρονη παιδαγωγική λοιπόν προσπαθώντας να ανταποκριθεί στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία αναπροσδιορίζεται σε μια διαδικασία αυτενεργό, ανακαλυπτική και διαδραστική για την οποία απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν η δημιουργική έμπνευση των δασκάλων και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των νηπίων, έτσι ώστε όχι μόνο να κατέχουν μια βασική εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα να είναι ευέλικτοι και ευπροσάρμοστοι στις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας (Γκκιάου, 2002β).

Ειδικότερα, σκοπός του νηπιαγωγείου εξακολουθεί να είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί όταν στη μαθησιακή διαδικασία δίνεται έμφαση όχι μόνο στην απόκτηση γνώσεων, αλλά και στην απόκτηση δεξιοτήτων, ανάπτυξη συναισθημάτων και καλλιέργεια θετικών στάσεων και προδιαθέσεων. Το ΑΠΣ για το νηπιαγωγείο φιλοδοξεί να είναι ένα πρόγραμμα ανοιχτό, βιωματικό, ευέλικτο το οποίο χωρίς να παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των γνώσεων δίνει έμφαση στις διαδικασίες και τοποθετεί το νήπιο στο κέντρο των εξελίξεων. Στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο στηρίχθηκε και η συγγραφή του βιβλίου «Οδηγός Νηπιαγωγού». Όπως έχει γίνει γνωστό από πολλούς ερευνητές και υποστηρίζεται στο βιβλίο, η κατάκτηση της γνώσης είναι μια ενεργητική διαδικασία κατά την οποία τα νήπια οικοδομούν τη γνώση όταν εμπλέκονται ενεργά, μέσα δηλαδή από τη δική τους δραστηριότητα (Piaget, όπως αναφ. στο Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη 2006, εισαγωγή). Παράλληλα όμως πρόκειται και για μια συμμετοχική διαδικασία, όπου τα νήπια μαθαίνουν μέσα από την αλληλεπίδραση τόσο με το φυσικό, όσο και με το κοινωνικό περιβάλλον (Vygotsky, 1997).

Κατά συνέπεια ευνοείται και ενθαρρύνεται η ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων των νηπίων μεταξύ τους, με τους ενήλικες, με το χώρο και με τα υλικά. Καινοτόμες παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις που εφαρμόστηκαν στο εξωτερικό και αναφέρονται στο βιβλίο (όπως οι αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στις ΗΠΑ, και τα νηπιαγωγεία του Reggio Emilia στην Ιταλία), συνηγορούν υπέρ της συγκρότησης ενός αναπτυξιακού-μαθησιακού περιβάλλοντος το οποίο εστιάζει το ενδιαφέρον του στη συνολική ανάπτυξη του νηπίου (φυσική, συναισθηματική, κοινωνική, γνωστική), δίνοντας έμφαση περισσότερο στην προσπάθεια κατάκτησης της γνώσης και στην προώθηση θετικών στάσεων και λιγότερο στις ακαδημαϊκές γνώσεις, το περιεχόμενο δηλαδή των προγραμμάτων.

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) αποτελούν συγκροτημένες προτάσεις που αναφέρονται στο περιεχόμενο και στη μορφή της σχολικής γνώσης, στον τρόπο που πρέπει να οργανώνεται η γνώση και στις διαδικασίες με τις οποίες η γνώση αποκτάται και αξιοποιείται από τα νήπια. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα προσπαθεί να απαντήσει σε ερωτήματα σχετικά με το σκοπό και τους ειδικούς στόχους κάθε γνωστικού αντικείμενου και ο ρόλος τους θεωρείται σημαντικός στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφού αποτελούν το «εργαλείο» που χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός καθημερινά στην πράξη και καθοδηγεί την εκπαίδευση στην ανάπτυξη του τύπου του ανθρώπου που κάθε κοινωνία επιθυμεί. Στα ΑΠΣ για το νηπιαγωγείο παρατίθενται οι στόχοι και ειδικότερα οι ικανότητες που επιδιώκουμε να αναπτυχθούν και ενδεικτικές δραστηριότητες που υλοποιούν το περιεχόμενο των γνωστικών περιοχών. Το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου περιλαμβάνει περιεχόμενα από διάφορες γνωστικές περιοχές, όπως πληροφορίες, έννοιες, γεγονότα, ιστορίες, σχήματα.

Η γνώση αυτή μπορεί να αποκτηθεί μέσω της διαμόρφωσης ενός περιβάλλοντος το οποίο δημιουργεί κίνητρα για ενεργό συμμετοχή του νηπίου στη διαδικασία της μάθησης, για ανακάλυψη, πειραματισμό, διατήρηση του ενδιαφέροντός του και συστηματική διδασκαλία και σωστή καθοδήγηση της νηπιαγωγού. Ο καθορισμός του περιεχομένου των ΑΠΣ λειτουργεί ως πλαίσιο για την επιλογή στόχων και εννοιών κάθε γνωστικής περιοχής, χωρίς βέβαια να απαιτείται η εξάντληση των στόχων, αφού το εύρος της προσέγγισης εξαρτάται από τα βιώματα και τις εμπειρίες των νηπίων. Το σημαντικό στην προσέγγιση αυτή είναι όχι τόσο το περιεχόμενο της μάθησης, όσο οι διαδικασίες που οδηγούν στη μάθηση και η αξιοποίηση της συμμετοχής των ίδιων των νηπίων. Τα νήπια μέσα σε αυθεντικές καταστάσεις καλούνται να ενεργοποιήσουν όλες τις ταυτότητές τους και με τη σωστή και διακριτική καθοδήγηση της νηπιαγωγού να συνδέσουν την εμπειρικοβιωματική γνώση που έχουν αποκτήσει μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, με την επιστημονική. Παράλληλα επιβάλλεται η καλλιέργεια ποικίλων δεξιοτήτων (γνωστικών, κινητικών), η ανάπτυξη συναισθημάτων η οποία ευνοείται σε ένα περιβάλλον όπου παρατηρείται συνεχής αλληλεπίδραση

και η καλλιέργεια προδιαθέσεων και στάσεων, οι οποίες μπορούν να διαμορφωθούν και να ενδυναμωθούν μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες στην παιδική ηλικία. Τα νήπια ενθαρρύνονται εργαζόμενα σε μικρές ομάδες να ερευνούν, να υποθέτουν, να δοκιμάζουν τις υποθέσεις τους, να κάνουν προβλέψεις χρησιμοποιώντας στοιχειώδη επιχειρηματολογία. Η υιοθέτηση από τον εκπαιδευτικό τρόπων και μεθόδων που προϋποθέτουν την ενεργό συμμετοχή του νηπίου στην όλη μαθησιακή διαδικασία και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων, παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά ενός αναπτυξιακού προγράμματος που βοηθά τα νήπια να αρχίσουν με επιτυχία τη σχολική τους ζωή, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει καθοριστικά τη μετέπειτα ζωή τους.

Το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου όπως διαμορφώνεται σήμερα σύμφωνα με τις αρχές, τις οδηγίες και τους στόχους του Αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου (ΔΕΠΠΣ, 2003). Σύμφωνα με τους στόχους αυτούς επιδιώκεται η ενίσχυση έξι διαφορετικών τομέων ανάπτυξης της προσωπικότητας του νηπίου, οι οποίοι σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους και αλληλοσυμπληρώνονται. Οι τομείς αυτοί είναι η σωματική ανάπτυξη, η αντιληπτική – αισθητηριακή ανάπτυξη, η επικοινωνιακή και γλωσσική ανάπτυξη, η γνωστική ανάπτυξη, η συναισθηματική ανάπτυξη και η κοινωνική ανάπτυξη[1]. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα προβλέπει δραστηριότητες που βοηθούν τα νήπια να καλλιεργήσουν μαθησιακές περιοχές όπως:

1.Γλώσσα

2.Μαθηματικά

3.Γνωριμία με το περιβάλλον (φυσικό περιβάλλον – ανθρωπογενές περιβάλλον)

4.Δημιουργία – Έκφραση (εικαστικά -ζωγραφική, πλαστική, κατασκευές-, θέατρο -δραματική τέχνη, φυσική αγωγή, μουσική, χορός)

5.Πληροφορική

Οι δραστηριότητες αυτές βοηθούν τα νήπια να γνωρίσουν το περιβάλλον (ανθρωπογενές και φυσικό), να καλλιεργήσουν την γλωσσική τους ικανότητα, τη μαθηματική τους σκέψη, τη δημιουργική τους έκφραση αλλά και να έρθουν σε επαφή με τη σύγχρονη τεχνολογία – πληροφορική. Αναλυτικότερα επιδιώκεται:

Όσον αφορά τη γλώσσα

- να καλλιεργήσουν την προφορική επικοινωνία, να είναι δηλαδή σε θέση να διατυπώνουν τις απόψεις τους και να κατανοούν τις απόψεις των άλλων

- να έρθουν σε επαφή με το γραπτό λόγο, σταδιακά να αναγνωρίζουν γράμματα, λέξεις και προτάσεις, καθώς και να προσπαθούν να γράψουν όπως μπορούν

- να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές δεξιότητες και να έρθουν σε επαφή με την ανάγνωση και τη γραφή

Όσον αφορά τα μαθηματικά

- να ασκήσουν την ικανότητα να προβληματίζονται και να επιδιώκουν ανάλογες λύσεις

- να έρθουν σε επαφή με τους αριθμούς, κάνουν απλές μαθηματικές πράξεις και γνωρίζουν απλά γεωμετρικά σχήματα και στερεά

Όσον αφορά τη γνωριμία με το περιβάλλον

- να γνωρίσουν τον κόσμο γύρω τους, να προσεγγίσουν τόσο το φυσικό περιβάλλον (ζώα – φυτά) όσο και το ανθρωπογενές, να συναισθανθούν και να βιώσουν δηλαδή τις σχέσεις τους με τους άλλους, καθώς και να γνωρίσουν τον ίδιο άνθρωπο και τα δημιουργήματά του.

Όσον αφορά τη δημιουργική έκφραση

- να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που έχουν σχέση με τα εικαστικά (ζωγραφική, πλαστική, κατασκευές), τη μουσική, το θέατρο και την κίνηση (φυσική αγωγή)

Όσον αφορά την πληροφορική και τις ΤΠΕ, οι οποίες εντάσσονται και αξιοποιούνται ως εργαλεία γνώσης έρευνας και μάθησης που διαπερνούν όλα τα γνωστικά αντικείμενα στο πλαίσιο μιας ολιστικής και διαθεματικής προσέγγισης της μάθησης[2] βοηθούν τα νήπια:

- να γνωρίσουν τον υπολογιστή και να τον χρησιμοποιήσουν, είτε πληκτρολογώντας, είτε ζωγραφίζοντας, είτε ασκώντας την παρατηρητικότητα και την αντίληψή τους, είτε αναζητώντας με τη βοήθειά μας πληροφορίες στο διαδίκτυο, είτε επικοινωνώντας με άλλους μέσω e-mail.

- συμβάλλουν στον εμπλουτισμό των βιωματικών νοητικών παραστάσεων των νηπίων και αποτελούν μια πλούσια και άμεση πηγή για εποπτικό υλικό σε διάφορες μορφές

1.2.2 Προϋποθέσεις σχεδιασμού και φορείς που συντελούν στη διαμόρφωσή του

Όπως ήδη αναφέραμε το πρόγραμμα του νηπιαγωγείου συμπεριλαμβάνει «περιεχόμενα» από διάφορες γνωστικές περιοχές. Οι βασικές αρχές του

ΔΕΠΠΣ στηρίχθηκαν στη θεωρία του εποικοδοτισμού του Piaget, στη θεωρία του Vygotsky για την επίδραση που ασκεί το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο στη δόμηση των νοητικών σχημάτων, στη διαμεσολάβηση του ενήλικα και των πολιτισμικών εργαλείων στη διαδικασία της μάθησης κατά τον Bruner, στο αίτημα για σεβασμό και αξιοποίηση της διαφορετικότητας του ατόμου όπως πρεσβεύει ο Gardner και η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης².

Δεν υπάρχει μόνο ένας φορέας που να συντελεί στη διαμόρφωση του Α.Π σήμερα. Υπάρχουν πολλοί φορείς και αρκετές προϋποθέσεις για τη δημιουργία του. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, είναι αλήθεια ότι το βάρος της ιδεολογικής παραμέτρου υποχωρεί χάρη στις έρευνες για το νήπιο και τις νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις. Η μέθοδος της Montessori αγκαλιάστηκε θερμά, γιατί θεωρείτο ότι παρείχε τα επιστημονικά εχέγγυα για τη καλύτερη αγωγή των νηπίων. Η Κυραζοπούλου- Βαληνάκη σημειώνει πως το Α.Π του 1962 που αποτυπώθηκε είχε τις βασικές του ιδέες βασισμένες στις θεωρίες της Montessori, του Decroly και του Dewey, ενώ του 1989 στις θεωρήσεις του Piaget. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι ένα κοινωνικό προϊόν που εκφράζει και αντανακλά το αποτέλεσμα των διεργασιών της κοινωνίας καθώς και ένας παιδαγωγικός μηχανισμός καθοδήγησης της μάθησης. Ο Dewey θεωρούσε ότι η εκπαίδευση εξαρτάται από δύο παράγοντες που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση, το μαθητή και το κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον μέσα στο οποίο συντελείται η εκπαιδευτική διαδικασία. Οι δύο αυτοί παράγοντες είναι εξίσου σημαντικοί και παρόντες σε κάθε συνθήκη μάθησης. Επομένως χωρίς μια ολοκληρωτική μελέτη και θεώρηση αυτών των παραγόντων είναι αδύνατος ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Το πολύπλοκο και πολυδιάστατο της φύσης του Α.Π. συνεπάγεται τη σύνδεσή του με πολλές και ποικίλες μεταβλητές (παιδαγωγικές, κοινωνικές), με αποτέλεσμα ο σχεδιασμός και η σύνταξή του να επηρεάζεται άμεσα ή έμμεσα από διάφορους γενικούς και ειδικούς παράγοντες καθώς επίσης και από διάφορους φορείς οι οποίοι έχουν άμεσο ή έμμεσο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση και ασκούν πιέσεις συνήθως διακριτικές ή όχι τόσο εμφανείς – χωρίς αυτό να περιορίζει την αποτελεσματικότητά τους – κατά τη διαδικασία σχεδιασμού του Α.Π. Γενικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη σύνταξη του Α.Π. είναι η παράδοση, η κουλτούρα, η ιστορία κάθε λαού, η πολιτική, κοινωνική και η οικονομική κατάσταση της κάθε χώρας, η τεχνολογική εξέλιξη με τις σχετικές ανάγκες που δημιουργεί, η θρησκεία, διαθέσιμα μέσα και φυσικοί πόροι κ.ά. Στους ειδικούς παράγοντες περιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί του σχεδιασμού και της ευθύνης των εκπαιδευτικών πραγμάτων, οι εκπαιδευτικοί της υλοποίησης των αναλυτικών προγραμμάτων, οι γονείς, η φύση και η ηλικία των νηπίων.

Ο Jones υποστηρίζει ότι το Α.Π. επηρεάζεται από τις ανάγκες, από την παράδοση, από τον κόσμο των γνώσεων και από τη φύση των νηπίων. Χωρίζει τα συγκεκριμένα πρόσωπα που επηρεάζουν το Α.Π. σε τρεις

² Συναισθηματική νοημοσύνη, Daniel Goleman (1998)

κατηγορίες. Τα άτομα έξω από το σχολείο (γονείς, κοινό, άλλα μέλη της κοινωνίας) που ασκούν πιέσεις για αλλαγές, αλλά δεν κάνουν τίποτα γι' αυτές τις αλλαγές. Οι επαγγελματίες που εργάζονται εκτός σχολείου (συγγραφείς βιβλίων, εκδότες, ερευνητές, συντάκτες των Α.Π., αρχιτέκτονες σχολικών κτηρίων) αλλά δεν έχουν άμεση επικοινωνία με τα νήπια. Τα άτομα μέσα στο σχολείο που είναι υπεύθυνα για τη δράση του (διευθυντές σχολείων, εκπαιδευτικοί). Η ισορροπία των πολλές φορές αντικρουόμενων επιδράσεων που προέρχονται από διάφορες πηγές και διάφορους φορείς αποτελεί το πλεονέκτημα αυτού του μοντέλου για το σχεδιασμό του Α.Π. και ερμηνεύει το ρόλο των επίσημων φορέων που αναλαμβάνουν το σχεδιασμό του Α.Π. εξισορροπώντας προς όφελος του προγράμματος τις διάφορες αντικρουόμενες επιδράσεις. Η κοινωνικοποίηση των νηπίων με την αποδοχή και εσωτερίκευση ρόλων, στάσεων, αξιών και συμπεριφορών καθώς και με την αναπαραγωγή και διατήρηση της κοινωνικής και εθνικής συνέχειας, ως στοιχείων που συντελούν στη διαμόρφωση της εθνικής και σήμερα προσδοκώμενης ευρωπαϊκής και παγκόσμιας ταυτότητας, επίσης, τα δεδομένα για την οργάνωση της γνώσης όπως η φύση της γνώσης, η επιλογή περιεχομένων, η χρήση και ανάπτυξη διδακτικών μέσων (κατάλληλα σχολικά εγχειρίδια και συμπληρωματικό υλικού κ.ά.), η επιλογή μοντέλων οργάνωσης της σχολικής γνώσης που χρησιμοποιούνται στο στάδιο του σχεδιασμού για την επιλογή των διδακτικών μεθόδων, ανάλογα με τους προτιθέμενους σκοπούς και στόχους που επιδιώκονται, παίζουν ρόλο και λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό του Α.Π.

Μέσα σε ένα ραγδαίως μεταβαλλόμενο κόσμο, στον οποίο έχει αλλάξει όχι μόνο ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται η γνώση (νέες τεχνολογίες, τεχνολογίες αναζήτησης και αξιολόγησης πληροφοριών, «κοινωνία της πληροφορίας» ,κ.τ.λ.), αλλά ακόμα και ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται το ίδιο το νήπιο και ο κόσμος του³, ήταν αυτονόητο ότι έπρεπε να διαφοροποιηθεί η προσέγγιση της γνώσης από την πλευρά της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης. Αυτή η καινοτομία συνίσταται στην παροχή μιας «ευέλικτης» -χρονικής και θεματικής- ζώνης μέσα στο τυπικό αναλυτικό πρόγραμμα (Π.Ι. 2002, σελ. 7), στην οποία θα μπορούν εκπαιδευτικοί και μαθητές να αναπτύσσουν σχέδια εργασιών, για τα οποία όχι απλώς δεν υπήρχε πρόβλεψη στα μέχρι τώρα αναλυτικά προγράμματα, αλλά αν ήθελε κανείς να προσκολληθεί στο γράμμα του νόμου, αυτού του είδους οι, «έξω από το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα» (extra-curricular), δραστηριότητες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «μη-νόμιμες» (εφόσον το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ένα νομικό κείμενο, δεσμευτικό για τη δράση και τη διδασκαλία στο σχολείο, το οποίο δεν προέβλεπε τέτοιες δραστηριότητες. Με την καινοτομία της «ευέλικτης» ζώνης⁴ θεσμοθετείται μια χρονική περιοχή,

³ βλ. Higonnet 1997

⁴Ο θεσμός της «ευέλικτης ζώνης» στην υποχρεωτική εκπαίδευση τέθηκε σε «πιλοτική» εφαρμογή κατά το σχολικό έτος 2001-2002, και εντάχθηκε κανονικά στο αναλυτικό πρόγραμμα από την επόμενη σχολική χρονιά (Π.Ι. 2002, σελ. 5). Ο τρόπος που αντιμετωπίζεται από τη

στην οποία θα μπορούν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές όχι απλώς να προσεγγίσουν τη γνώση με μία διαφορετική μεθοδολογική τεχνική⁵, αλλά, το σημαντικότερο, να αφεθούν στον προβληματισμό, να αναπτύξουν γόνιμο διάλογο, να ενδιαφερθούν για τα προβλήματα της καθημερινής ζωής μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα που βιώνουν, να ασχοληθούν με σύγχρονα θέματα που τους ενδιαφέρουν και δεν προσφέρονταν από τα σχολικά βιβλία (βλ. Π.Ι. 2002, σελ. 5, καθώς και Χρυσανθίδης 1994, Frey 1998). Με αυτή τη ρύθμιση θα μπορεί η σχολική ζωή να «ζωντανέψει», καθώς τα μόνα όρια που τίθενται αφορούν στην «παιδαγωγικότητα» των επιλογών, την ποικιλία των θεμάτων, τις δυνατότητες της υποδομής κάθε σχολείου και στα όρια της δημιουργικότητας των δασκάλων και των νηπίων (Π.Ι. 2002, σελ. 11). Αναμφισβήτητα θετικό βήμα στην εξέλιξη του παρεχόμενου διδακτικού έργου ως το δεχτούμε αυτό ως a priori παραδοχή.

Αυτό που φαίνεται με την πρώτη κιόλας ματιά είναι ότι και πάλι το μόνο δίκτυο που δραστηριοποιήθηκε για την εκπόνηση αυτής της αναμφισβήτητα θετικής εξέλιξης είναι το «ενδο-εκπαιδευτικό». Οι κοινωνικοί φορείς, οι φορείς δράσης, φαίνεται να είναι έξω από τη διαδικασία μεταρρύθμισης των αναλυτικών προγραμμάτων (ως μη κατέχοντες την απαραίτητη γνώση για κάτι τέτοιο). Δεν αναφέρεται ως ζητούμενο η εμπλοκή των κοινωνικών φορέων στη συγκρότηση ενός αναλυτικού προγράμματος, το οποίο θα είναι προσανατολισμένο στις ανάγκες της τοπικής –ή ευρύτερης- κοινωνίας. Ναι μεν η «ευέλικτη» ζώνη δίνει τη διαφορετική προσέγγιση στη γνώση, αλλά πόσο η γνώση αυτή ενσωματώνεται στην κοινωνικά μοιρασμένη γνώση και μετασχηματίζεται σε πρακτική, αν οι φορείς δράσης δεν αποτελούν ενεργό τμήμα αυτή της διαδικασίας. Ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν, συμβαίνει και τώρα : η πολιτική και εκπαιδευτική ηγεσία αποφασίζει μια διαφοροποίηση στα αναλυτικά προγράμματα, χωρίς να κληθεί –καταρχήν- ο φορέας δράσης των εκπαιδευτικών σε κάποιας μορφής διαπραγμάτευση για το «δέον γενέσθαι» –πολύ, δε, περισσότερο οι άλλοι φορείς δράσης, ενώ δεν τίθεται θέμα για την απόδοση λόγου, μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα εφαρμογής· η απόδοση λόγου που θα υπάρξει θα αναλωθεί σε πολιτικό επίπεδο, στο κοινοβουλευτικό πεδίο, από το οποίο (θεσμικά) απουσιάζουν οι κοινωνικοί φορείς. Αυτό που γίνεται αντιληπτό είναι ότι η διαμορφωμένη εκπαιδευτική κουλτούρα, σε ό,τι σχετίζεται με τα αναλυτικά προγράμματα, έχει δύο βασικούς άξονες: α) την έντονη ιδεολογική φόρτιση των γνωστικών αντικειμένων (ιδεολογική φόρτιση που ενίοτε –αν όχι συστηματικά- εμφανίζεται, πέραν του επίσημου–τυπικού, και β) την αποδοχή –η οποία έχει

Πολιτεία (και αναφερόμαστε ειδικότερα στην εκπαιδευτική ηγεσία, το Π.Ι.) ο θεσμός της «ευέλικτης ζώνης» παραπέμπει σε κάποιο ευρύτερο μεταρρυθμιστικό σχέδιο (όπως ανέφερε και ο πρόεδρος του Π.Ι. στο προλογικό σημείωμά του «η “ευέλικτη ζώνη” ... εντάσσεται στο γενικότερο σχεδιασμό αλλαγής της θεώρησης του εκπαιδευτικού συστήματος...», ο.π. σελ. 7)· το σχέδιο αυτό είναι όμως ακόμα «ρευστό» και γενικόλογο

⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι στη «ζώνη» αυτή δεν θα υπάρχει αξιολόγηση, σημείο σημαντικό ως προς τη θεσμική αντιμετώπιση της «επίσημης γνώσης» (ακυρώνεται ένα από τα «συστήματα μνημάτων» της εκπαιδευτικής–σχολικής πρακτικής).

μετατραπεί πλέον σε αναμονή- της άνωθεν εντολής για κάθε θέμα σχετικό με το αναλυτικό πρόγραμμα (π.χ. διδακτέα ύλη, βιβλίο δασκάλου με σαφείς οδηγίες διδακτικής μεθοδολογίας και «υποδειγματικές» ερωτήσεις, κ.τ.λ.), καθώς και του συναφούς άνωθεν ελέγχου για την πραγματοποίηση των δοσμένων «οδηγιών». Από αυτή την άδρομερή παρουσίαση καταλαβαίνουμε ότι αφενός οι όροι που συγκροτούν τα αναλυτικά προγράμματα είναι δεσμευτικοί από την πλευρά της νομοθετούσας Πολιτείας (εφόσον δεν έχει άλλος το δικαίωμα της κατάρτισης και συγκρότησης αναλυτικών προγραμμάτων), και αφετέρου ότι αυτό το δίκτυο των σχέσεων έχει επηρεάσει την εκπαιδευτική κουλτούρα σε σημαντικό βαθμό, μέχρι στο σημείο να θεωρείται ως σημαντικό το αυτονόητο .

1.2.3 Διαθεματικότητα στο νηπιαγωγείο

Η διαθεματική προσέγγιση αποτελεί μια οργανωμένη, προγραμματισμένη από την εκπαιδευτικό εμπειρία μάθησης η οποία δίνει στα νήπια τη δυνατότητα να διερευνήσουν και να προσεγγίσουν μια ενοποιημένη άποψη της γνώσης που συνδέεται μ' ένα συγκεκριμένο θέμα (Lake, 1994). Το 2001 λοιπόν, υιοθετήθηκε το ΔΕΠΠΣ. Πρόκειται με τα λόγια του Αλαχιώτη, προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, περί «ενός νέου Ενιαίου Πλαίσιου Προγραμμάτων Σπουδών», που έχει ως βασικό χαρακτηριστικό τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης. Τι σημαίνει αυτό; Με τα λόγια του Αλαχιώτη « την εξέταση, δηλαδή, του θέματος από πολλές οπτικές επιστημονικές γωνίες και την καλλιέργεια σχετικών δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών ». Σε τι διαφέρει η διαθεματική προσέγγιση από την διεπιστημονική. Η διεπιστημονική προσέγγιση αφορά την περίπτωση κατά την οποία το υπό εξέταση αντικείμενο (θέμα) απαιτεί τη συμβολή διάφορων επιστημών. Σε αυτή την περίπτωση όρος διαθεματικότητα υπερβαίνει την διεπιστημονικότητα και την υπερκαλύπτει. Για αυτό το λόγο το πρόγραμμα προσδιορίστηκε σε Διαθεματικό και όχι σε Διεπιστημονικό. Η προσέγγιση αυτή, δηλαδή η Διαθεματική Προσέγγιση, ένας όρος γενικότερος του όρου διεπιστημονικότητα, δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να συγκροτήσει ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων, μια ολιστική εν πολλοίς αντίληψη της γνώσης, που θα του επιτρέπει να διαμορφώνει προσωπική άποψη για θέματα που σχετίζονται μεταξύ τους, με ζητήματα της καθημερινής ζωής και να διαμορφώσει το δικό του κοσμοεπίδωλο, τη δική του κοσμοθεωρία. Η διαθεματική προσέγγιση δεν μπορεί παρά να υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής απόκτησης της γνώσης, οι οποίες θα εφαρμόζονται κατά τη διδασκαλία κάθε γνωστικού αντικείμενου και θα εξειδικεύονται στις διαθεματικές δραστηριότητες που προβλέπονται στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας.

Η επιλογή μιας διαθεματικής δραστηριότητας διευκολύνεται από τη διάχυση της διαθεματικότητας στο κείμενο του βιβλίου (όπου είναι εφικτό)

μέσα από θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες. Στη διαθεματική προσέγγιση το θέμα εξακτινώνεται και ταυτόχρονα αλληλεπιδρά με τα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων. Η μελέτη του θέματος επιδιώκεται μέσα από την αλληλοσχέτηση των επιδιώξεων των διαφόρων προγραμμάτων, την αναζήτηση διαφορετικών προεκτάσεων προκειμένου να εξυπηρετηθούν στόχοι του προγράμματος και ανάγκες των νηπίων. Ο βαθμός και η έκταση αξιοποίησης των γνώσεων, ιδεών και ενδιαφερόντων των νηπίων στην υλοποίηση του θέματος, οι προσωπικές εμπειρίες, οι διερευνητικές δραστηριότητες και ο ομαδικός τρόπος διδασκαλίας, καθορίζουν τελικά το βαθμό έμφασης που δίνεται στη διαθεματικότητα. Μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση και την πολυεπίπεδη επεξεργασία των διαφόρων θεμάτων η εκπαιδευτική διαδικασία εμπλουτίζεται με στοιχεία που απουσιάζουν από τις συνηθισμένες πρακτικές όπως η διερεύνηση, η αντιμετώπιση και επίλυση προβλημάτων, η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, η συμμετοχή και το ενδιαφέρον των νηπίων. Διαθεματικές ή θεμελιώδεις έννοιες. Οι έννοιες αποτελούν νοητικές κατασκευές με τις οποίες το άτομο κατηγοριοποιεί και ονοματίζει οντότητες, διαδικασίες, καταστάσεις και φαινόμενα με βάση τα ουσιώδη γνωρίσματα τους (Ματσαγγούρας, 2002). Κάθε σύνολο εννοιών δομεί το περιεχόμενο ενός επιστημονικού χώρου. Η κάθε επιστήμη φέρει τις δικές της γνώσεις, έννοιες, γενικεύσεις, μεθοδολογικές προσεγγίσεις, δεξιότητες που ασκούνται στην συγκεκριμένη επιστήμη και τις οποίες χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν και να διαχειριστούν πράγματα. Σε κάθε επιστήμη ή γνωστικό πεδίο είναι απαραίτητη η εμβάθυνση, δηλαδή η αντίληψη των σχετικών εννοιών (ενδοκλαδικές ή εγχώριες έννοιες) της δομής του και των απαραίτητων γνώσεων.

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο είναι ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας το οποίο σκιαγραφεί :

- Τι θα πρέπει να μάθουν τα νήπια
- Τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται οι γενικές επιδιώξεις που καθορίζονται
- Τι θα πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός
- Το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται η μάθηση και η διδασκαλία.

Οι βασικές αρχές του ΔΕΠΠΣ, οι οποίες εκφράζουν τη φιλοσοφία των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο αναδεικνύουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες, οι οποίες θεωρούνται ουσιώδεις και αφορούν εκτός των άλλων : την αναγνώριση και το σεβασμό του άλλου, του διαφορετικού, την ένταξη των νηπίων των μεταναστών, την ανάπτυξη της αυτονομίας και αυτοαντίληψης, την αναγνώριση διαφορετικών ικανοτήτων, ενδιαφερόντων, εμπειριών, βιωμάτων, την αλληλεπίδραση, τη συνεργασία, την επικοινωνία, την ικανότητα να ερευνούν, να παρατηρούν, να πειραματίζονται, να

ανακαλύπτουν, να επιλύουν προβλήματα, την ικανότητα να μαθαίνουν παίζοντας, την αξιοποίηση ποικίλων πηγών πληροφόρησης, την έκφραση με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Η διαθεματικότητα στο Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου μπορεί να υλοποιηθεί:

- με την ανάπτυξη διαθεματικών δραστηριοτήτων που προτείνει το πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων
- με την εφαρμογή σχεδίων εργασίας, τα οποία αποτελούν προωθημένη μορφή διαθεματικότητας και μπορούν να υλοποιηθούν με φυσικό και αβίαστο τρόπο διαθεματικές προεκτάσεις.
- με τη χρήση των διαθεματικών εννοιών

Η διαθεματική προσέγγιση είναι μια λύση που προσφέρεται από τους ειδικούς της εκπαίδευσης στις προκλήσεις της εποχής. Αποτελεί μια παιδαγωγικώς ολοκληρωμένη προσέγγιση που μπορεί να επιτύχει το σημερινό σχολείο, χωρίς να απαιτηθούν ριζικές ανακατατάξεις στις δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η προώθηση της διαθεματικότητας οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας στα Προγράμματα Σπουδών, με δεδομένο ότι μέσα από αυτή την προσέγγιση καλλιεργούνται οι βασικές αξίες, αποκτώνται οι απαραίτητες θετικές στάσεις και αναπτύσσονται οι δεξιότητες που απαιτεί η σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία της γνώσης. Με την πολυεπιστημονική επεξεργασία του θέματος τα νήπια μαθαίνουν με ένα πιο φυσικό και άμεσο τρόπο δεδομένου ότι η καθημερινή τους εμπειρία δεν είναι τεμαχισμένη και αποσπασματική. Αντίθετα το περιβάλλον τα φέρνει καθημερινά σε επαφή με προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν με τρόπο πολύπλευρο και συνεργατικό (Βιτσιλάκη, 2005). Έτσι το νήπιο μπορεί να φθάσει στην κατανόηση του κόσμου και των φαινομένων μέσα από «ενοποιητικές, ενδιαφέρουσες, και προσιτές διαδρομές» (Γερμανός, 2005). Χωρίς τη διαθεματική προσέγγιση το σχολείο δεν μπορεί να ενθαρρύνει την εφαρμογή εναλλακτικών μορφών μάθησης, επειδή είναι παγιδευμένο σε ένα κατακερματισμένο κόσμο επιμέρους Γνωστικών Αντικειμένων, ο οποίος βρίσκεται σε αντίθεση με τα ενδιαφέροντα, τα βιώματα των νηπίων και τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής που απαιτούν ολιστική προσέγγιση των θεμάτων. Με τη διαθεματική προσέγγιση προσφέρεται η γνώση σε κατανοητή και προσπελάσιμη για όλους μορφή και προωθούνται κοινωνικές δεξιότητες και δημιουργικές στάσεις και διαδικασίες που συντελούν στην κοινωνική ένταξη όλων των νηπίων.

Η σύγχρονη παιδαγωγική λοιπόν προσπαθώντας να ανταποκριθεί στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία αναπροσδιορίζεται σε μια διαδικασία αυτενεργό, ανακαλυπτική και διαδραστική για την οποία απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν η δημιουργική έμπνευση των δασκάλων και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των νηπίων, έτσι ώστε όχι μόνο να κατέχουν μια βασική εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα να είναι ευέλικτοι και

ευπροσάρμοστοι στις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας (Γκκλιάου, 2002β). Γιατί όμως προτιμάται η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης στο σχολικό πλαίσιο; Συνοπτικά παρουσιάζονται παρακάτω ομαδοποιημένοι οι λόγοι οι οποίοι καθιστούν τη Αξιολόγηση της εισαγωγής της διαθεματικότητας ως κορυφαίο, καινοτόμο εκπαιδευτικό σχεδιασμό στα νέα αναλυτικά προγράμματα:

1. Περιορισμός γνωσιοκεντρικού προσανατολισμού της διδασκαλίας.
2. Αξιοποίηση στο μέγιστο δυνατό βαθμό του σχολικού χρόνου.
3. Πρόκληση ενδιαφέροντος. (Χρυσ αφίδης, 2008)
4. Ανταπόκριση στην πολυδιάστατη κοινωνική πραγματικότητα.
5. Ανάδειξη από το μαθητή των διασυνδέσεων που υπάρχουν μεταξύ των διαφόρων σχολικών μαθημάτων και δημιουργία συσχετίσεων διασυνδέσεων και γενικεύσεων.
6. Σύνδεση της σχολικής γνώσης με τις εμπειρίες, τα βιώματα και τα ενδιαφέροντα των νηπίων, με αποτέλεσμα να αποτελεί κίνητρο για μάθηση.
7. Ενεργητική συμμετοχή των νηπίων στην οικοδόμηση της γνώσης ώστε να είναι πρόσφορη για περαιτέρω συσχετίσεις και γενικεύσεις.
8. Καλλιέργεια και ανάπτυξη κοινωνικο-γνωστικών στάσεων και δεξιοτήτων που απαιτεί η σύγχρονη κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας. (Χρυσ αφίδης, 2008)
9. Αναβάθμιση των σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και μαθητών καθώς επίσης και των εκπαιδευτικών μεταξύ τους.

Τέλος, σε κάθε μία από τις περιπτώσεις δίνεται η ευκαιρία να δραστηριοποιηθούν επιμέρους επιστημονικοί κλάδοι, και επιστρατεύονται ήδη οικεία γνωστικά πεδία ή προσεγγίζονται νέες γνωστικές περιοχές. (Χρυσ αφίδης, 2008)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νέων Δ.Ε.Π.Π.Σ και Αναλυτικών Προγραμμάτων στην Προσχολική Ηλικία

2.1 Τα αναλυτικά προγράμματα στην εκπαίδευση νηπίων προσχολικής ηλικίας

Η προσχολική αγωγή στην Ελλάδα, με εξαίρεση τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις στις δεκαετίες του 1870, του 1880 και εν μέρει του 1890, δεν αποτέλεσε μείζον εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό διακύβευμα και δεν ευτύχησε να αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης μέριμνας τόσο από το Δημόσιο όσο και από ιδιώτες. Η παρουσία του Δημοσίου έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960 περιορίστηκε στην όσο το δυνατόν στη στοιχειώδη λειτουργία λίγων εκατοντάδων νηπιαγωγείων και ελάχιστων παιδικών σταθμών στη Βόρεια Ελλάδα, με στόχο την απόσπαση των νηπίων από το σπίτι και την εκμάθηση

της γλώσσας. Αγνοήθηκαν πλήρως η οργάνωση του χώρου και, βεβαίως το παιδαγωγικό περιεχόμενο. Διόλου τυχαίο ότι από τη θέσπιση του φρεμπελιανού προγράμματος του 1896 έως το 1962 τα νηπιαγωγεία στην Ελλάδα λειτουργούν ουσιαστικά χωρίς πλαίσιο και αναλυτικά προγράμματα. Η πρόβλεψη για δημιουργία Α.Π το 1929 παραπέμφθηκε στις καλένδες⁶.

Τα διάφορα αναλυτικά προγράμματα κατά το πέρασμα των χρόνων είχαν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, ιδεολογικές και παιδαγωγικές όσον αφορά την εκπαίδευση των νηπίων προσχολικής ηλικίας. Το 1985 ψηφίστηκε ο νόμος 1566 για τη Δομή και τη λειτουργία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ο οποίος ορίζει μέχρι σήμερα τους σκοπούς και τους στόχους του νηπιαγωγείου και δημοσιεύτηκε το 1989, με το Π.Δ 486. Το Α.Π λοιπόν του 1989, εμφανίζεται πιο ως πιο «επιστημονικό», λιγότερα διαποτισμένο από ιδεολογικές παραμέτρους και είναι πιο εκτενές (καλύπτει 19 σελίδες). Ως προς τους στόχους βασίζεται στο νόμο 1566 του 1985, σύμφωνα με τον οποίο : «Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά και κοινωνικά, μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης». Το παρών Α.Π. καλύπτει την πρώτη σχολική ηλικία (4-7 ετών), επιδιώκει καθορισμό στόχων και δραστηριοτήτων μέσα από εύχρηστα και ευέλικτα σχολικά προγράμματα τόσο στο νηπιαγωγείο όσο και στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων προτείνεται η εις βάθος προσέγγιση (Τρίμη, 1996; Epstein & Trimis, 2002) η οποία εμπερικλείει το ελεύθερο παιχνίδι, αποτελεί μια διαθεματική, εναλλακτική πρόταση (Strong, 2004), και μπορεί να αποτελέσει μέρος ή τον πυρήνα ενός project (μέθοδος project). Στις πρώτες τάξεις του σχολείου και ιδιαίτερα στο νηπιαγωγείο ενθαρρύνεται η εικαστική έκφραση ως μέρος των ελεύθερων δραστηριοτήτων και ως αυτόνομο μάθημα. Το πρόγραμμα δραστηριοτήτων υλοποιείται σε αυτόνομο χρόνο αλλά και σε χρόνο που ο/η ίδιος/α εκπαιδευτικός επιλέγει, δημιουργώντας διασυνδέσεις με άλλες μαθησιακές περιοχές (π.χ. αειφόρος ανάπτυξη-περιβάλλον, έννοιες χώρου στα μαθηματικά, παραμύθι, νέες τεχνολογίες, θεατρικό παιχνίδι, μουσική), (Gandini, Hill, Cadwell & Schwall, 2007). Η βασική της επιδίωξη είναι να προσφέρει στα νήπια εμπειρίες, εφαρμόζοντας δραστηριότητες επικεντρωμένες στη δημιουργία και παρατήρηση (Τρίμη, 1996). Διερευνά υλικά και τεχνικές σε βάθος και που αναπτύσσεται εξελικτικά σε στάδια.

Ξεκινώντας από την αίθουσα διδασκαλίας, τον εσωτερικό χώρο ενθαρρύνονται τα νήπια να παρατηρήσουν (χρησιμοποιώντας πολλαπλές εικαστικές διαδικασίες και αισθήσεις) και να εξερευνήσουν το χώρο στο σχολείο (αίθουσα, αυλή κα) και γύρω από το σχολείο (γειτονιά, περιοχή, χωριό, πόλη) , το τοπίο (αστικό, αγροτικό, παραθαλάσσιο, φυσικό και πολιτισμικό) , τα κτίσματα (καταστήματα, δρόμους, εργαστήρια,

⁶ Ο νόμος 4327 του 1929 διαγράφει ένα μάλλον παιδαγωγικά «προοδευτικό» πλαίσιο για το νηπιαγωγείο δίνοντας έμφαση στο παιχνίδι. Ωστόσο δεν συνοδεύεται, όπως προβλεπόταν, από την εκπόνηση και δημοσίευση αναλυτικού προγράμματος.

θηρσκευτικούς χώρους, μουσεία). Επιδιώκεται α) να αναπτύξουν δεξιότητες παρατήρησης της περιοχής που ζουν, να βιώσουν και να 'διαβάζουν' τον χώρο και τόπο τους (π.χ. - τα κτίρια :παράθυρα, υλικά κατασκευής, δομή, το πάρκο της περιοχής : χώρος, παιχνίδια, φυσικό περιβάλλον, τις πινακίδες : που μπαίνουν, το μέγεθος, οι λέξεις, οι εικόνες κα, -το μουσείο , το μέγεθος, τι περιλαμβάνει, που βρίσκεται, τα εκθέματα, ο κόσμος του μουσείου), β) να συνδέσουν τη δημιουργία με παρατήρηση και δράση, διατυπώνοντας και προωθώντας τις εισηγήσεις τους στην ευρύτερη κοινότητα. Ο χωρότοπος θεωρείται ένα από τα σημαντικά στοιχεία που το νήπιο βιώνει, παρατηρεί, επιλέγει και κρίνει, αποτελεί μέρος του και μαθαίνει από αυτό.

Το/τα υλικό/υλικά: Στο σύγχρονο κόσμο οι εικαστικές τέχνες έχουν ενσωματώσει μια ποικιλία υλικών και μέσων – από τα φυσικά υλικά, τα υλικά που κατασκευάζει ο άνθρωπος, αυτά που παράγονται από μηχανές καθώς και τις νέες τεχνολογίες που με ταχύτητα μεταδίδουν εικόνες σε όλο το κόσμο.

Σε κάποια έργα χρησιμοποιούνται περισσότερο παραδοσιακά υλικά όπως μολύβια, μπογιές, χαρτί πέτρα και μάρμαρο, σε άλλα χρησιμοποιούνται υλικά που είχαν κάποια άλλη λειτουργία αρχικά όπως φυσικά υλικά, άχρηστα-βιομηχανοποιημένα υλικά ενώ συχνή είναι σήμερα η χρήση των νέων τεχνολογιών και πολυμέσων. Η συνεχής και εις βάθος προσέγγιση με παρόμοια μέσα και υλικά δίνει ευκαιρίες για εξοικείωση και εφαρμογή των εμπειριών τους. Τα νεαρά νήπια χρειάζονται ποσότητα και συνοχή στα υλικά που χρησιμοποιούν και ενθάρρυνση για πειραματισμό έτσι ώστε να αντιληφθούν τους μετασχηματισμούς και διαδικασίες – τη σκέψη με την ενασχόληση με τα υλικά του κάθε καλλιτεχνικού μέσου. Το/τα υλικό/α πολλές φορές μπορούν να οδηγήσουν σε μια ιδέα ή αντίστροφα η ιδέα μπορεί να καθορίσει την επιλογή των υλικών. Παράλληλα η χρήση σε βάθος των υλικών δίνουν δυνατότητα για και σύνδεση της δημιουργικής διαδικασίας α)με χωρικές και άλλες έννοιες, β) προβληματισμό και έρευνα σε ότι αφορά το νόημα, την προέλευση και λειτουργία τους σε διάφορα πολιτισμικά και πολυπολιτισμικά πλαίσια και χρόνους. Η αντίληψη του νέου προγράμματος σπουδών, όπως αυτό διαμορφώνεται από τα περιεχόμενα και τον τρόπο παρουσίασης του ΠΣ και του Οδηγού, είναι ότι πρόγραμμα σπουδών και εκπαιδευτικός λειτουργούν συμπληρωματικά - καμία από τις δυο «πλευρές» δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά χωρίς την άλλη ενώ και οι δυο μαζί δημιουργούν το καλύτερο δυνατό μαθησιακό περιβάλλον. Η αποτελεσματική εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών στην καθημερινή πρακτική απαιτεί γνώση των περιεχομένων και των στόχων του προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς. Η γνώση αποκτάται σταδιακά μέσα από προσεκτική ανάγνωση του προγράμματος, σε τακτικά χρονικά διαστήματα, έτσι ώστε να μπορέσει ο εκπαιδευτικός, πρώτα, να αποκτήσει μια σαφή εικόνα της φιλοσοφίας, του συνόλου του προγράμματος, και μετά να αρχίσει να διακρίνει τα «μέρη» που το αποτελούν και τις ιδιαιτερότητες κάθε επιστημονικού πεδίου. Οι «ιδέες για μεθοδολογικές προσεγγίσεις»

περιλαμβάνουν μια ποικιλία «δράσεων - ενεργειών» του εκπαιδευτικού που αφορούν στην αλληλεπίδραση του με τα νήπια και στην οργάνωση μαθησιακών εμπειριών που κρίνονται κατάλληλες για την υλοποίηση του εκάστοτε στόχου. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η διατύπωση κατάλληλων ερωτήσεων με στόχο να προβληματιστούν τα νήπια σχετικά με μια έννοια ή τις προσωπικές θεωρίες τους.
- Η οργάνωση του χώρου έτσι ώστε να διευκολύνεται η υλοποίηση του στόχου (π.χ. παροχή υλικών/εργαλείων που διευκολύνουν τις αναπαραστάσεις των νηπίων οι οποίες αποκαλύπτουν είτε τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους είτε τις νέες γνώσεις που απέκτησαν).
- Η ενημέρωση του εκπαιδευτικού σε ζητήματα που αφορούν το περιεχόμενο του συγκεκριμένου επιστημονικού πεδίου για να μπορεί να καθοδηγήσει και να υποστηρίξει την οικοδόμηση της νέας γνώσης από τα νήπια.
- Ο εκπαιδευτικός σε ρόλο πρότυπου-μοντέλου συγκεκριμένης «συμπεριφοράς»: στάσης, δεξιότητας και τρόπου σκέψης .

2.1.1 Διδακτικοί Στόχοι

Η αγωγή αποτελεί πράξη. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι επιδιώκει σκοπούς πρακτικούς, τους οποίους καλείται να υλοποιήσει. Ο γενικός σκοπός της αγωγής διαμορφώνεται από πολιτικές, φιλοσοφικές, κοινωνιολογικές, θεολογικές αναζητήσεις κάθε εποχής και λαμβάνει υπόψη του το γεγονός ότι η αγωγή πρέπει να αποβλέπει στη δημιουργία ελεύθερης και υπεύθυνης προσωπικότητας του ατόμου, στην ενεργοποίηση και ανάπτυξη στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό όλων των έμφυτων προδιαθέσεων και καταβολών του, και γενικότερα στη δημιουργία πολιτιστικής ταυτότητας και κριτικής σκέψης του ατόμου, στην ωρίμανση της προσωπικότητας του αναπτυσσόμενου ανθρώπου και τη δημιουργία κοινωνικού τύπου, ώστε να προσαρμοστεί και να ενσωματωθεί ομαλά και αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο⁷ . Ο ορισμός του σκοπού της προσχολικής αγωγής πρέπει να λαμβάνει υπόψη τουλάχιστον τρεις βασικούς παράγοντες : α) να ανταποκρίνεται στην ηλικία των νηπίων, β) να εξυπηρετεί τις επιλογές, τους στόχους προτεραιότητας και γ) να εξασφαλίζει την προστασία υγείας και την ψυχική, διανοητική και σωματική ανάπτυξη του νηπίου. Ο σκοπός του νηπιαγωγείου, που ισχύει σήμερα, είναι διατυπωμένος ως εξής⁸: «Σκοπός του νηπιαγωγείου είναι να βοηθήσει τα νήπια να αναπτυχθούν σωματικά, συναισθηματικά, νοητικά, και κοινωνικά μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο

⁷ Δανασσής- Αφεντάκης, Αν. : Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Θεματική της παιδαγωγικής επιστήμης. Παιδαγωγική ανθρωπολογία- παιδαγωγική ηθική. τ. Α', Αθήνα 1992, σελ. 232-235
⁸ Άρθρο 3 παράγραφος 1 του Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ 176/30.9.1985 τ. 1)

ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ειδικότερα, το νηπιαγωγείο βοηθάει τα νήπια :

1. Να καλλιεργούν τις αισθήσεις τους και να οργανώσουν τις πράξεις τους, κινητικές και νοητικές,
2. Να εμπλουτίζουν και να οργανώνουν τις εμπειρίες τους από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και να αποκτούν την ικανότητα να διακρίνουν τις σχέσεις και αλληλεπιδράσεις που υπάρχουν μέσα σε αυτό,
3. Να αναπτύσσουν την ικανότητα κατανόησης και έκφρασης με σύμβολα γενικά και ιδιαίτερα στους τομείς της γλώσσας, των μαθηματικών και της αισθητικής,
4. Να προχωρούν στη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων, που θα τους βοηθούν στη βαθμιαία και αρμονική ένταξή τους στην κοινωνική ζωή, και
5. Να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες ελεύθερα και αβίαστα και μέσα στο πλαίσιο του οργανωμένου περιβάλλοντος, να εθίζονται στην αμφίδρομη σχέση απόμων και ομάδων».

Στο Πρόγραμμα Σπουδών αναφέρονται περιεχόμενα με συγκεκριμένους στόχους και προτεινόμενες δραστηριότητες. Ωστόσο η διάκριση των περιεχομένων δεν είναι απόλυτα σαφής καθώς οι διάφορες έννοιες αλληλεπικαλύπτονται, όπως π.χ. η αυτορρύθμιση και η προσωπική ενδυνάμωση ή οι κοινωνικές δεξιότητες και η κοινωνική αλληλεπίδραση. Επομένως πολλοί από τους στόχους μπορεί να εξυπηρετούν παράλληλα διαφορετικά περιεχόμενα. Το νέο πρόγραμμα σπουδών αποτελείται από δυο μέρη. Στο 1ο Μέρος περιγράφονται η φιλοσοφία και το παιδαγωγικό πλαίσιο του νέου προγράμματος και παρουσιάζονται οι βασικές αρχές που υιοθετούνται για το σχεδιασμό και την οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας στο νηπιαγωγείο. Στόχος είναι η δημιουργία μαθησιακών εμπειριών που αντανακλούν τις σύγχρονες θεωρίες και αντιλήψεις για τη μάθηση και την ανάπτυξη των νηπίων της προσχολικής ηλικίας. Στο 2 ο Μέρος παρουσιάζονται τα περιεχόμενα και οι στόχοι οκτώ (8) μαθησιακών περιοχών ή επιστημονικών πεδίων: της Γλώσσας, των Μαθηματικών, της Προσωπικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης, της Φυσικής Αγωγής, των Τεχνών, των Τ.Π.Ε., του Περιβάλλοντος και της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και των Φυσικών Επιστημών. Οι οκτώ αυτές μαθησιακές περιοχές καλύπτουν τους πέντε τομείς ανάπτυξης: τον συναισθηματικό, τον κοινωνικό, την επικοινωνία/γλώσσα, τον γνωστικό και τη φυσική-σωματική διάσταση. Στις Μαθησιακές Περιοχές συναντά κανείς δυο ομάδες στόχων: α) Στόχους που αφορούν τις «βασικές ικανότητες» (δεξιότητες και στάσεις) που χρειάζονται να αποκτήσουν οι πολίτες του 21ου αιώνα (βλ. Κεφ. «Το Νηπιαγωγείο στον 21ο αιώνα», 1ο Μέρος ΠΣ). β) Στόχους που αφορούν τις έννοιες, τις γενικεύσεις, τις δεξιότητες και τις στάσεις που θεωρεί σημαντικές κάθε μαθησιακή περιοχή για την ανάπτυξη και την εξέλιξη της. Όπως

αναφέρεται και στο εισαγωγικό κείμενο του 2ου μέρους του ΠΣ, παρά το γεγονός ότι στο πρόγραμμα οι μαθησιακές περιοχές παρουσιάζονται ξεχωριστά και ως αυτόνομες ενότητες, κάθε μια από αυτές περιλαμβάνει στους στόχους της και στόχους που είναι κοινοί με άλλες μαθησιακές περιοχές (π.χ. συνεργασία, προσωπική ενδυνάμωση κ.ά.). Τη διασύνδεση μεταξύ μαθησιακών πεδίων υποστηρίζουν επίσης, τόσο οι δράσεις που προτείνονται για τα νήπια (3η στήλη) όσο και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται στον εκπαιδευτικό (4η στήλη) (βλ. παράρτημα Προγράμματος Σπουδών). Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Οδηγό Σπουδών στόχος του Νηπιαγωγείου και του Προγράμματος είναι :

Η Ταυτότητα

Η διαμόρφωση ταυτότητας αναφέρεται στην αυτοεπίγνωση και στο αίσθημα προσωπικής αξίας και αποτελεσματικότητας. Περιλαμβάνει την αναγνώριση, καθώς και τη θετική συναισθηματική επένδυση, των ατομικών χαρακτηριστικών (εξωτερική εμφάνιση, απόψεις, επιλογές) και της κοινωνικής πλαισίωσης. Όταν το νήπιο έχει μια θετική εικόνα για τον εαυτό του, λειτουργεί με αυτονομία και αυτοπεποίθηση. Κατά συνέπεια εμπλέκεται στη διαδικασία μάθησης ενεργητικά κι αποτελεσματικά και αντλεί ικανοποίηση από τον εαυτό του και τις σχέσεις του με τους άλλους. Στα πλαίσια της προσχολικής εκπαίδευσης και αγωγής τα νήπια αναγνωρίζουν την ατομικότητα τους και την αξία τους καθώς 101 δοκιμάζονται ως προς τις ικανότητες τους σε διάφορους τομείς και ως προς την αποδοχή τους από τους άλλους. Οι αντιδράσεις του εκπαιδευτικού και των συνομηλίκων, οι διάφορες εμπειρίες επιτυχίας αλλά και κάποιες απογοητεύσεις, οι ευκαιρίες να παίρνουν πρωτοβουλίες και να εκφράζουν τις απόψεις τους, συμβάλουν στη διαμόρφωση της προσωπικής τους ταυτότητας.

Αυτορρύθμιση

Η αυτορρύθμιση αναφέρεται στη διαχείριση συναισθημάτων και στην οριοθέτηση της συμπεριφοράς μέσω της απόκτησης ηθικών αξιών. Αποτελεί βασική προϋπόθεση για την υγιή ψυχοκοινωνική λειτουργία του ατόμου και αναπτύσσεται κυρίως στην προσχολική ηλικία. Είναι σημαντικό να μάθουν τα νήπια να αναγνωρίζουν και να αποδέχονται τα συναισθήματα για να μπορούν να τα διαχειρισθούν. Ο εκπαιδευτικός προσφέρει στα νήπια διάφορες ευκαιρίες για να αναγνωρίσουν την ποικιλία των συναισθημάτων, να σκεφτούν πώς προκαλούνται και ποιες είναι οι συνήθεις αντιδράσεις ή να προτείνουν εναλλακτικές. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ημιτελείς προτάσεις (π.χ. «θυμώνω όταν...»), διάφορα εκφραστικά μέσα όπως η ζωγραφική (π.χ. ζωγραφίζουν το θυμό ή ένα θυμωμένο νήπιο), η δραματοποίηση κ.α. Ακόμη τα ενισχύει να αναγνωρίσουν ως φυσιολογικά και τα αρνητικά συναισθήματα

(π.χ. «η μαμά μου με θυμώνει όταν...»), να μπορούν να τα διαχειρίζονται (π.χ. «όταν θυμώνω με τον αδελφό μου...»), να καλλιεργήσουν μια θετική στάση (π.χ. «στο σχολείο με ευχαριστεί...») και να βρίσκουν τρόπους να αντλούν ευχαρίστηση από κάθε κατάσταση.

Εξίσου σημαντικό είναι να μάθουν τα νήπια να ελέγχουν και να οριοθετούν τη συμπεριφορά τους. Η υποστήριξη και η καθοδήγηση από τους ενήλικες είναι σημαντική καθώς προσπαθούν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση με τους άλλους προκειμένου να αποκτήσουν την απαραίτητη ισορροπία μεταξύ ικανοποιητικής προσωπικής και κοινωνικής λειτουργίας. Ο εκπαιδευτικός με τις παρεμβάσεις του δείχνει να κατανοεί και να αποδέχεται τα συναισθήματα του νηπίου, οριοθετεί όμως με τρόπο σταθερό και συνεπή τη συμπεριφορά τους. Για παράδειγμα, δεν λέει «δεν πρέπει να θυμώνεις με τον φίλο σου» ή «πρέπει να αγαπάς όλα τα νήπια» αλλά «μπορεί να έχεις δίκιο που θύμωσες αλλά δεν μπορείς να φέρεσαι έτσι» ή «μπορεί να μην έχεις τον χ φίλο αλλά στην ομάδα θα πρέπει να συνεργάζεστε». Σχολιάζει αρνητικά δυσλειτουργικές συμπεριφορές, όχι όμως το ίδιο το νήπιο και προτείνει εναλλακτικούς τρόπους συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, δεν λέει «είσαι κακό νήπιο» ή «δεν θα σε θέλουν τα νήπια αν τα χτυπάς», αλλά «δεν επιτρέπεται να χτυπάς όταν θυμώνεις. Αν θέλεις πες τους το ή μην παίζεις μαζί τους. Αν είσαι πολύ θυμωμένος μπορείς να πας να χτυπήσεις δυνατά μια κούκλα, έναν σάκο, ένα μαξιλάρι και μετά θα μου πεις τι σε θύμωσε». Βαθμιαία, καθώς το νήπιο ευαισθητοποιείται σε ηθικές αξίες και τις οικειοποιείται μπορεί μόνο του να ρυθμίσει τη συμπεριφορά του και να βρει μια ικανοποιητική ισορροπία στις σχέσεις του με τους άλλους. Στόχος της παιδαγωγικής παρέμβασης είναι όχι μόνο να μάθει το νήπιο τις σωστές και λάθος συμπεριφορές αλλά να μπορεί να αποκτήσει κάποιες ηθικές αξίες και να ρυθμίζει το ίδιο τον τρόπο που εκφράζεται και συμπεριφέρεται.

Προσωπική ενδυνάμωση

Η προσωπική ενδυνάμωση συνδέεται με την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της ψυχικής ανθεκτικότητας των νηπίων. Αποσκοπεί στην υποστήριξη των νηπίων ως προς τη διαχείριση θεμάτων που τα απασχολούν σε αυτή την ηλικία, όπως η σεξουαλικότητα, η επιθετικότητα, οι ενδοοικογενειακές σχέσεις, καθώς και στην καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων και στάσεων έτσι ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται θετικά σε αγχογόνες καταστάσεις και σε αντίξοες συνθήκες ζωής. Το σχολικό πλαίσιο προωθώντας την προσωπική ενδυνάμωση συμβάλει στη διαμόρφωση μια υγιούς, ισορροπημένης προσωπικότητας και λειτουργεί προληπτικά στην εμφάνιση προβλημάτων όταν τα νήπια αντιμετωπίζουν καταστάσεις που τα θέτουν σε επικινδυνότητα. Ο εκπαιδευτικός καθοδηγεί και ενθαρρύνει τα νήπια στην αποτελεσματική διαχείριση δυσκολιών που συμβαίνουν στην καθημερινότητα, όπως π.χ. η αποτυχία, η αποστέρηση, η αδελφική

αντιπαλότητα ή και πιο αγχογόνων καταστάσεων όπως ο θάνατος οικείου προσώπου, το διαζύγιο γονιών κ.α. Παρέχει στήριξη στα νήπια όταν αντιμετωπίζουν κάποια δύσκολα γεγονότα ζωής και οργανώνει δραστηριότητες με στόχο την εξοικείωση των νηπίων με παρόμοια θέματα (π.χ. ασθένεια, απώλειες στη ζωή).

Κοινωνικές δεξιότητες

Ένας από τους βασικούς στόχους της προσχολικής αγωγής είναι η λειτουργία των νηπίων στα πλαίσια της ομάδας. Στο νηπιαγωγείο τα νήπια μαθαίνουν να λειτουργούν με σχετική αυτονομία αλλά και σε συνάρτηση με το συγκεκριμένο πλαίσιο. Ασκούνται σε θέματα αυτοεξυπηρέτησης, ενθαρρύνονται να παίρνουν αποφάσεις και παράλληλα μαθαίνουν να συνυπάρχουν με τους άλλους. Η απόκτηση κοινωνικών δεξιοτήτων όπως η συμμόρφωση σε κανόνες που ορίζονται από την ομάδα, η ενσυναίσθηση, η διαχείριση συγκρούσεων, διευκολύνει γενικότερα την κοινωνική τους ένταξη και τη διαμόρφωση ενός πολίτη που συμβάλει θετικά στην κοινωνία. Η απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων προϋποθέτει χρόνο και συνεχή άσκηση, ενθάρρυνση, ενίσχυση, καθοδήγηση. Ο εκπαιδευτικός δίνει τη δυνατότητα στα νήπια να διαμορφώσουν μόνοι τους κανόνες για την καλλίτερη λειτουργία της ομάδας, τους βοηθάει να κατανοήσουν τις συνέπειες, τους διδάσκει τρόπους επίλυσης συγκρούσεων, τους καθοδηγεί στην αυτοεξυπηρέτηση, τους ενθαρρύνει να βρίσκουν μόνοι τους λύσεις όταν δυσκολεύονται, λειτουργεί ως μοντέλο για την προώθηση της ενσυναίσθησης.

Κοινωνική αλληλεπίδραση

Η ενεργητική συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες και η διαμόρφωση προσωπικών σχέσεων είναι εξίσου σημαντικές για ένα κοινωνικό άτομο. Προκειμένου να λειτουργεί συλλογικά είναι σημαντικό να μπορεί να αποδέχεται τη διαφορετικότητα, να μοιράζεται, να συνεργάζεται. Επίσης θα πρέπει να διαφοροποιεί τις σχέσεις του και να επιλέγει τα άτομα με τα οποία διαμορφώνει μια πιο προσωπική σχέση. Στην προσχολική αγωγή τα νήπια μαθαίνουν να διαμορφώνουν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις και αναπτύσσουν αξίες και στάσεις που προάγουν τη συλλογικότητα και την κοινωνική ευαισθησία. Η ανάπτυξη μιας στάσης συλλογικότητας προάγεται όταν δίνονται ευκαιρίες στα νήπια να συναποφασίζουν και να λειτουργούν από κοινού στην επίτευξη ενός στόχου στα πλαίσια μιας ομάδας ή και μικρότερων υποομάδων που διαμορφώνονται με πρωτοβουλία των ίδιων των νηπίων ή του εκπαιδευτικού και να αισθανθούν την ικανοποίηση της συλλογικής λειτουργίας.

Η διαμόρφωση μιας στάσης αποδοχής ενισχύεται καθώς τα νήπια αναγνωρίζουν, γνωρίζουν και εξοικειώνονται με τη διαφορετικότητα αλλά και με την μίμηση της στάσης του ίδιου του εκπαιδευτικού. Εξίσου σημαντικό στα πλαίσια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης είναι να διαμορφώνουν τα νήπια διαφοροποιημένες κοινωνικές σχέσεις, να μαθαίνουν τον διαφορετικό τρόπο επικοινωνίας σε διαφορετικά πλαίσια και να έχουν σταθερές προσωπικές σχέσεις. Ο εκπαιδευτικός ενισχύει τη συλλογική λειτουργία της ομάδας αλλά

σέβεται και τις προσωπικές επιλογές των νηπίων. Οι σχέσεις με τους άλλους βελτιώνονται καθώς μέσα από τις καθημερινές αλληλεπιδράσεις στο παιχνίδι και στις διάφορες δραστηριότητες τα νήπια μαθαίνουν να επικοινωνούν και να εξισορροπούν τις δικές τους επιθυμίες με αυτές των άλλων. Ο εκπαιδευτικός έχει έναν καίριο ρόλο με τον τρόπο που οργανώνει τις συνθήκες ομαδικής λειτουργίας, παρατηρεί και υποστηρίζει την αμοιβαία στήριξη των νηπίων και τα διευκολύνει στη συλλογική εργασία. Στο ΑΠΣ για το νηπιαγωγείο αναφέρεται ως προϋπόθεση για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων από τις διάφορες γνωστικές περιοχές που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα, η δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος και η προσέγγιση γνώσεων και εννοιών μέσα από ποικίλες, κατάλληλες, ελκυστικές και παιχνιδιώδεις δραστηριότητες που προκαλούν την περιέργεια των νηπίων και ικανοποιούν την ανάγκη τους για δράση, πειραματισμό, έκφραση. Ακόμα προτείνεται η διαμόρφωση των κατάλληλων προϋποθέσεων για την ενθάρρυνση και τη διευκόλυνση του δημιουργικού παιχνιδιού, ως βασικού μέσου για την προσέγγιση μαθησιακών και αναπτυξιακών στόχων.

Περιεχόμενα από διαφορετικές γνωστικές περιοχές του ΑΠΣ και συγκεκριμένοι στόχοι μπορούν να προσεγγιστούν με παιχνιδιώδεις δραστηριότητες που είναι ευχάριστες στα νήπια, όπως εμπλουτισμός του *προφορικού λόγου* των νηπίων μέσα από λεκτικά παιχνίδια, ποιήματα, λαχνίσματα, ρίμες ή κατάκτηση στόχων του προγράμματος της Γλώσσας που σχετίζονται με την *ανάγνωση και γραφή* με κατασκευή και χρήση παιχνιδιών ντόμινο και λόττο με τα ονόματα των νηπίων. Στα *Μαθηματικά* κατάκτηση στόχων όπως αρίθμηση, απαρίθμηση, προσανατολισμός στο χώρο, σύγκριση μεγεθών, μέτρηση, αντιστοίχιση, πρόσθεση μέσα από επιτραπέζια παιχνίδια του εμπορίου ή κατασκευασμένα από τη νηπιαγωγό και τα νήπια, από παραδοσιακά παιχνίδια στην αυλή όπως το κουτσό ή με τη χρήση και αξιοποίηση του οικοδομικού υλικού κ.α. Στη *Μελέτη Περιβάλλοντος* το νήπιο ανακαλύπτει τον κοινωνικό και φυσικό κόσμο και καλλιεργεί επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες μέσα από παιχνίδια γνωριμίας, παιχνίδια ανάληψης ρόλων, συμβολικό παιχνίδι κ.α. Στην *Έκφραση και Δημιουργία* και ειδικότερα στη *Δραματική Τέχνη* τα νήπια ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε ποικίλες δραστηριότητες δραματικού παιχνιδιού, να αναλαμβάνουν ρόλους, να αυτοσχεδιάζουν, να πειραματίζονται, να παίζουν με τη φωνή, τους ήχους, το φως και τη μουσική. Στη *Φυσική Αγωγή* ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα στην αυλή, σε αθλοπαιδιές, σκυταλοδρομίες και σπορ. Στη *Μουσική* προτείνονται μουσικά παιχνίδια για να αναγνωρίζουν ήχους, παιχνίδια ηχούς κι ακόμα να παίζουν με το σώμα τους ή με άλλα αντικείμενα για να παράγουν απλά ηχητικά πρότυπα. Τέλος στην *Πληροφορική* τα νήπια ενθαρρύνονται να πειραματίζονται με το πληκτρολόγιο προσπαθώντας να γράψουν το όνομά τους, να παίζουν με τα εργαλεία ελεύθερης σχεδίασης για να κάνουν τις δικές τους συνθέσεις και δημιουργίες, να χρησιμοποιούν κατάλληλα λογισμικά για να εκτελέσουν παιχνίδια εξερεύνησης και επίλυσης απλών προβλημάτων.

Για να προωθηθεί το παιχνίδι των νηπίων οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαμορφώσουν ένα λειτουργικό και ενδιαφέρον για τα νήπια μαθησιακό περιβάλλον, εξοπλισμένο με αντικείμενα και υλικά και να τα προκαλούν με κατάλληλες ερωτήσεις να το εξερευνήσουν. Παράλληλα μπορούν να συλλέξουν πολύτιμες πληροφορίες παρατηρώντας τα νήπια καθώς παίζουν

μόνα τους ή με τους συνομηλίκους σε δραστηριότητες που τα ίδια έχουν επιλέξει.

2.1.2 Διαδικασίες και αξιολόγηση

Τα μικρά νήπια μπορούν να μάθουν, με την κατάλληλη καθοδήγηση από τον εκπαιδευτικό, όχι μόνο να κάνουν επιλογές αλλά και να τις τεκμηριώνουν. Πρόκειται για «δεξιότητα» που θεωρείται απαραίτητη για τη δημιουργία «ανεξάρτητων» μαθητών και δεν καλλιεργείται παρά μόνο μέσα από συχνή εξάσκηση. Οι διαδικασίες μάθησης ποικίλουν και έχουν ως στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου. Η διαφοροποίηση των μαθησιακών εμπειριών αποτελεί τόσο παιδαγωγική αρχή όσο και διδακτική προσέγγιση. Με άλλα λόγια, δεν αφορά μόνο την επιλογή «κατάλληλων» διδακτικών μεθόδων αλλά και τη φιλοσοφία που καθοδηγεί την οργάνωση του προγράμματος και του περιβάλλοντος της τάξης (Σφυρόερα, 2004). Ίσως η εικόνα που περιγράφει καλύτερα τη διαφοροποιημένη παιδαγωγική να είναι ότι παρέχουμε στα νήπια «πολλαπλά μονοπάτια που οδηγούν στη μάθηση» (Alberta Education, 2010). Η ιδέα αυτή συνεπάγεται ότι ο εκπαιδευτικός προσαρμόζει το πρόγραμμα στα νήπια αντί να περιμένει να προσαρμοστούν εκείνα σε αυτό.

Όσον αφορά την αξιολόγηση της βελτίωσης και της προόδου των νηπίων (τι έχουν αποκομίσει - αποκτήσει τελικά τα νήπια ως γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, συμπεριφορές, αντιλήψεις κ.λπ.) προτείνονται ενδεικτικά οι ακόλουθες μέθοδοι αξιολόγησης από τις οποίες θα μπορούν να επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με την αναπτυξιακή ηλικία στην οποία αναφέρονται:

- 1) Συνέντευξη νηπίου από τον/την εκπαιδευτικό: Η δομημένη συνέντευξη του/της εκπαιδευτικού με το νήπιο για την αξιολόγηση των σκέψεων, των συναισθημάτων και των γνώσεών του. Η συνέντευξη ως μορφή εναλλακτικής αξιολόγησης.
- 2) Παρατήρηση άλλων νηπίων: Η παρατήρηση των νηπίων και η ανατροφοδότησή τους από άλλα νήπια σχετικά με την απόδοση ή την εκτέλεση κινητικών δεξιοτήτων - ένα νήπιο εκτελεί και το άλλο αξιολογεί (βάσει καρτέλας με τα σημαντικά για την εκτέλεση σημεία), παρέχει ανατροφοδότηση και ενίσχυση.
- 3) Παρουσίαση ρόλου: Τα νήπια αναλαμβάνουν να παίξουν ένα ρόλο σε ένα υποθετικό σενάριο. Τα νήπια πρέπει μέσα από μια επιχειρηματολογία να προσπαθήσουν να τεκμηριώσουν αυτά που πιστεύουν. Παρατήρηση του νηπίου από τον/την εκπαιδευτικό: Είναι η πιο συνηθισμένη μορφή αξιολόγησης στη Φυσική Αγωγή.

Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι αξιολόγησης με σκοπό τη συλλογή δεδομένων για την βελτίωση της προόδου των νηπίων. Οι τρόποι αυτοί μπορεί να είναι: α) Άτυπη Αξιολόγηση, β) Λίστα Ελέγχου (Checklist), γ) Κλίμακες, δ) Σκορ Επίδοσης, ε) Βίντεο-ανάλυση στ) Επίδειξη (δημόσια επίδειξη των εργασιών των νηπίων που αντανακλούν στην πρόδό τους,

όπως για παράδειγμα φωτογραφίες στις οποίες τονίζουν συγκεκριμένα στοιχεία, πόστερ, κ.ά.)⁹.

Η διαδικασία την οποία ακολουθεί κάποιος εκπαιδευτικός για να συγκεντρώσει, να αναλύσει, να ερμηνεύσει και να εκθέσει τα στοιχεία που δηλώνουν αυτά που κατέκτησαν τα νήπια σε όλους τους τομείς της ανάπτυξής τους στη διάρκεια των μαθησιακών τους εμπειριών ονομάζεται καταγραφή (Helm & Katz, 2002). Οι εκπαιδευτικοί παρακολουθούν και καταγράφουν την εξέλιξη των νηπίων μέσα από τη συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες, σχέδια εργασίας, χρήση υλικών, παραγωγή και δημιουργία ποικίλων έργων. Η μελέτη των καταγραφών από την πλευρά των εκπαιδευτικών οδηγεί στη βελτίωση των εκπαιδευτικών πρακτικών και την αναπροσαρμογή του σχεδιασμού τους. Στον «Οδηγό Νηπιαγωγού» η καταγραφή θεωρείται μια αναγκαία πρακτική για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Οι τρόποι καταγραφής ωστόσο που προτείνονται είναι ενδεικτικοί, δεν έχουν δηλαδή υποχρεωτικό χαρακτήρα, και εξαρτώνται από την εκπαιδευτικό. Η εκπαιδευτικός επιλέγει τον τρόπο ή τους τρόπους που θεωρεί πιο αποτελεσματικούς και ταιριάζουν στις ιδιαίτερες ανάγκες της τάξης της. Ειδικότερα προτείνεται (Δαφέρμου & συν. 2006, κεφ. 3):

- τήρηση ημερολογίου, στο οποίο η εκπαιδευτικός μπορεί να καταχωρεί σημειώσεις από τις παρατηρήσεις που πραγματοποιεί καθημερινά ή περιοδικά στην τάξη και αφορούν την εξέλιξη των νηπίων
- καταγραφές στην έναρξη της σχολικής χρονιάς σχετικά με τη συμπεριφορά των νηπίων, των αναγκών και των δυνατοτήτων τους. Οι καταγραφές αυτές θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, την επιλογή ρεαλιστικών στόχων και την όποια εκπαιδευτική παρέμβαση
- τήρηση και μελέτη των ατομικών φακέλων των νηπίων, οι οποίοι αποτελούν πολύτιμο υλικό για την παρακολούθηση της μαθησιακής εξέλιξης των νηπίων, την κατάκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, τον ατομικό ρυθμό ανάπτυξης
- καταγραφές στο πλαίσιο ανάπτυξης συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, όσον αφορά την επίτευξη μαθησιακών στόχων, συνεργασίας κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας, εκτιμήσεις σχετικά με τις ευκαιρίες που θα πρέπει να εξασφαλίσει η εκπαιδευτικός στη συνέχεια στο συγκεκριμένο νήπιο
- συνεργασία με την οικογένεια στην κατεύθυνση συγκέντρωσης πληροφοριών για το προσωπικό περιβάλλον του νηπίου, τις εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, με σκοπό την κατανόηση και την ερμηνεία όσων πετυχαίνουν τα νήπια.

Η καταγραφή της εξέλιξης των νηπίων σχετίζεται άμεσα με την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σύμφωνα με το ΔΕΠΠΣ (2002) αναφέρεται ότι «Ο Φάκελος Εργασιών του νηπίου αποτελεί καταγραφή της διαδικασίας της μάθησης. Περιέχει υλικό που αποκαλύπτει τι ενδιαφέρει το νήπιο, τι έχει μάθει, πώς σκέπτεται, πώς δημιουργεί, πώς αναλύει και συνθέτει. Ο φάκελος θα πρέπει να περιέχει δείγματα δουλειάς, τα οποία είναι αυθεντικές

⁹ Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης . Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, (σελ 65-66)

παραγωγές των νηπίων Το υλικό οργανώνεται κατά χρονολογική σειρά και κατηγορία και συγκρίνονται οι πρόσφατες εργασίες των νηπίων με τις προηγούμενες». Βασικός στόχος της αξιολόγησης είναι η ανατροφοδότηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ο εντοπισμός των ελλείψεων σε μαθησιακό και ατομικό επίπεδο, με σκοπό τη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και της επαγγελματικής ικανότητας της εκπαιδευτικού (Κωνσταντίνου, 2002). Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται στο ΔΕΠΠΣ περιλαμβάνουν στρατηγικές διδασκαλίας που αναδεικνύουν την ενεργητική προσέγγιση της γνώσης, το δημιουργικό διάλογο μεταξύ εκπαιδευτικού και νηπίων και νηπίων μεταξύ τους, την ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικών μοντέλων. Οι τεχνικές αξιολόγησης που ταιριάζουν στο νηπιαγωγείο είναι οι εναλλακτικές, οι οποίες πέρα από τη διερεύνηση του γνωστικού αποτελέσματος, δίνουν έμφαση στην ικανότητα διαχείρισης της γνώσης και στην πολλαπλή εφαρμογή και χρησιμοποίησής της (Κωνσταντίνου, 2002). Τέτοιες εναλλακτικές τεχνικές για το νηπιαγωγείο είναι:

- η πορεία και τα αποτελέσματα σχεδίων εργασίας
- η αξιολόγηση της ομάδας από τα ίδια τα νήπια συλλογικά
- ο φάκελος εργασιών του νηπίου

Οι εναλλακτικές τεχνικές αξιολογούν τη διαδικασία, τη συμμετοχή, την ανάπτυξη *επικοινωνιακών δεξιοτήτων*, όπως η ικανότητα του νηπίου να επικοινωνεί με τους γύρω του, να συζητά, να αναπτύσσει καλές διαπροσωπικές σχέσεις, να κατανοεί, να ανταποκρίνεται στις ερωτήσεις, παρακινήσεις του ομιλητή, και *κοινωνικών δεξιοτήτων*, όπως η ικανότητα του νηπίου να αλληλεπιδρά, να κατανοεί τους γύρω του, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, να αναπτύσσει φιλικές σχέσεις, να νιώθει αισθήματα συμπάθειας, αποδοχής, ενσυναίσθησης, αυτοεκτίμησης, έκφρασης συναισθημάτων (Asher et al, 1992). Οι εναλλακτικές τεχνικές αξιολογούν ακόμα την *κριτική σκέψη*, την ικανότητα του νηπίου δηλαδή να αντιμετωπίζει μια κατάσταση γνωρίζοντας να χρησιμοποιεί τις κατάλληλες στρατηγικές, *τη δημιουργικότητα*, την παραγωγή δηλαδή πρωτότυπων ιδεών, την αναζήτηση ευρηματικών και εναλλακτικών λύσεων στην επίλυση προβλημάτων με τη βοήθεια και της φαντασίας, την *ικανότητα επίλυσης προβλημάτων*, την αναζήτηση δηλαδή του κατάλληλου και συντομότερου δρόμου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου. Κατά την αξιολόγηση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά του νηπίου, οι διαφορές στον τρόπο και το ρυθμό μάθησης, οι αντιλήψεις, οι επιθυμίες, οι ικανότητες, οι ευκαιρίες που έχουν για μάθηση στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, οι ιδιαιτερότητές τους, όπως νήπια αλλόγλωσσα, νήπια με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, και ιδιαίτερες ικανότητες και κλίσεις.

Για να επιτευχθούν τα ανωτέρω θα πρέπει να εξασφαλιστεί η ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικού, ώστε να καλλιεργεί με συστηματικό

τρόπο τα νέα ποιοτικά στοιχεία που αναδεικνύουν οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται στο πρόγραμμα. Ακόμα να αξιοποιεί τη συμβατή με την αξιολόγηση των συγκεκριμένων στοιχείων μέθοδο παρατήρησης και καταγραφής με στόχο τη βελτίωση των εκπαιδευτικών της πρακτικών και την αποτελεσματική μάθηση των νηπίων.

2.1.3 Προβλήματα εφαρμογής

Η υλοποίηση των σκοπών και των στόχων του νηπιαγωγείου απαιτεί ως βασική προϋπόθεση την πλήρη γνώση των νηπίων της ομάδας του από το νηπιαγωγό. Δυσκολίες κατά την υλοποίηση των σκοπών και των στόχων του νηπιαγωγείου παρουσιάζει η εναρμόνιση της επικοινωνίας του νηπιαγωγού με καθένα από τα νήπια –λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ατομικότητας και τη μοναδικότητα του καθενός- χωρίς να παραμελείται η ομάδα. Προφανής προβάλλεται η αναγκαιότητα της κατάλληλης κατάρτισης, καλλιέργειας και των ακριβόλογων γνώσεων του νηπιαγωγού. Ακόμη απαιτείται αγάπη, χωρίς υπερβολική προστασία, και ελεγχόμενα περιθώρια ελευθερίας στις αναζητήσεις των νηπίων. Ο νηπιαγωγός πρέπει να έχει υπόψη του ότι δεν υπάρχουν επιστημονικές θεωρίες και συνταγές γενικού κύρους που να αποτελούν δόγματα ούτε είναι δυνατόν να βρουν άμεση εφαρμογή στην παιδαγωγική, η οποία να είναι δυνατόν να θεωρείται ως πολύ σοβαρή επιστημονική εκπαίδευση. Οι ασύμμετροι και δυσανάλογοι ρυθμοί ανάπτυξης των νηπίων αφορούν περισσότερο την ψυχολογική σφαίρα και λιγότερο τη φυσιολογία τους. Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η σημασία της καλής φυσικής κατάστασης των νηπίων, η οποία είναι προσδιοριστική για την κατάσταση της υγείας τους. Σημαντική θεωρείται και η δυσκολία των νηπίων να παρακολουθήσουν τους ρυθμούς της κοινωνικής ζωής και παράλληλα να τύχουν της αναγκαίας αναγνώρισης των ιδιαιτεροτήτων τους από τη πλευρά των ενηλίκων¹⁰. Στο σημείο αυτό ο ρόλος του νηπιαγωγού κρίνεται αποφασιστικός.

Ωστόσο το γεγονός ότι η κινητήρια δύναμη της λειτουργίας του νηπιαγωγείου είναι ο νηπιαγωγός, από τον οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό υλοποίηση ή όχι των σκοπών και των στόχων, προσδιορίζει και το μέγεθος της ευθύνης του για τη σωστή λειτουργία του νηπιαγωγείου. Οι βασικοί προβληματισμοί που υποβαστάζουν το ΔΕΠΠΣ και το Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι κατά πόσον είναι εφικτό ένα διαθεματικό Α.Π. Η επεξεργασία ενός διαθεματικού προγράμματος συνιστά πρόκληση για την εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς εγκλείει τεράστιες δυσκολίες. Προσκρούει, πρώτα από όλα, στην καθιερωμένη διάκριση των επιστημονικών κλάδων και ακόμη περισσότερο στην αδήριτη ανάγκη κατάκτησης της γνώσης τους. Αυτό σημαίνει ότι η δυσχέρεια εφαρμογής του μεγαλώνει όσο η διάκριση των επιστημών είναι προωθημένη, με άλλα λόγια, όσο προχωράμε από τις μικρές τάξεις στις μεγαλύτερες.

¹⁰ Ministere de l' education nationale: L'ecole Maternelle. Σελ. 66-70.

Η δεύτερη δυσχέρεια, εγγενής στην κατάρτιση ενός διαθεματικού Α.Π. έγκειται στο περιεχόμενό του, στην επιλογή, δηλαδή, του προς διαπραγμάτευση θέματος. Σύμφωνα, με τις αρχές του, η επιλογή δεν ορίζεται κεντρικά, αλλά από τους ίδιους τους φορείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας, παιδαγωγούς και παιδαγωγούμενους, με γνώμονα τα βιώματα και τα διαφέροντά τους. Αυτό σημαίνει ότι η επιτυχής υλοποίηση του εξαρτάται ουσιαστικά από τους εκπαιδευτικούς. Οι προαναφερθείσες δύο δυσχέρειες αποτυπώνονται στο ΔΕΠΠΣ και στην πορεία εφαρμογής του. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που επισήμαναν ασάφειες ανάμεσα σε σκοπούς και μέσα, και διολίσθηση σε μια επιχειρηματολογία κυκλική και ασαφή.

Βασικός προβληματισμός όπως αναφέρεται και στον Οδηγό του Νηπιαγωγού είναι η εύρεση της αποτελεσματικότερης μεθόδου θετικής επιρροής στην γνωστική ανάπτυξη και προσωπική εξέλιξη των νηπίων που φοιτούν στο σχολικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Katz (1993), η τεχνική που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός με στόχο να επιτύχει την ενθάρρυνση των νηπίων του για να εξελιχθούν σε ικανά άτομα, με δυνατότητα ένταξής τους και συνεργασίας μέσα στο πλαίσιο μεγαλύτερων ομάδων, είναι η υιοθέτηση θετικής στάσης απέναντι στη μάθηση. Ωστόσο, οι καινούριες διδακτικές πρακτικές ωστόσο όπως, διαθεματική προσέγγιση, σχέδια εργασίας, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, προσφέρουν ελπίδα για μεγαλύτερες ευκαιρίες ενισχυμένης εκτέλεσης με διδασκαλία σε μικρές ομάδες που προσφέρουν ευκαιρίες για περισσότερη αλληλεπίδραση (Κανάκης, 1987. Μασσαγγούρας, 2000). Μέσα από αυτές τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις ο δάσκαλος δημιουργεί διαφορετικές συνθήκες στα νήπια για να ερευνήσουν συνεργαζόμενα ομαδικά διάφορα θέματα, να διατυπώσουν ερωτήσεις, να καταθέσουν απόψεις, να εφαρμόσουν τις γνώσεις τους, να κατευθύνουν τα ίδια τη μάθησή τους, να αναπτύξουν δικές τους στρατηγικές, να πραγματοποιήσουν ατομικούς και συλλογικούς στόχους, να εργαστούν με εναλλακτικούς τρόπους, να εκφραστούν με διάφορα μέσα, να αξιολογήσουν την πορεία της συμμετοχής τους, να ασκήσουν έλεγχο σε όλες τις πλευρές της μαθησιακής τους εμπειρίας.

2.2 Ανάλυση του περιεχομένου του ΔΕΠΠΣ.

«Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο είναι ένα οργανωμένο σύστημα εργασίας το οποίο σκιαγραφεί το τι θα πρέπει να μάθουν τα νήπια, τις διαδικασίες με τις οποίες επιτυγχάνονται οι γενικές επιδιώξεις που καθορίζονται και το τι πρέπει να κάνει ο εκπαιδευτικός και ταυτόχρονα θέτει το πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται η μάθηση και η διδασκαλία. Προκειμένου δε να είναι αναπτυξιακά κατάλληλο και αποτελεσματικό για όλα τα νήπια του Νηπιαγωγείου θα πρέπει:

- να θέτει ρεαλιστικούς στόχους και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες των νηπίων αυτής της ηλικίας
- να προσαρμόζεται με ευελιξία στις ανάγκες, στις ικανότητες και στις κλίσεις του κάθε νηπίου και να εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή όλων των νηπίων, όπως είναι π.χ. τα νήπια με ειδικές ανάγκες ή τα νήπια με ιδιαίτερες ικανότητες -να παρέχει ευκαιρίες για τη στήριξη της πολιτισμικής ταυτότητας και της γλώσσας όλων των νηπίων
- να βασίζεται στις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και να συνδέει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική στο σχολείο -να ενισχύει την αλληλεπίδραση των νηπίων μεταξύ τους, τη συνεργασία με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς των άλλων βαθμίδων και γενικά το άνοιγμα του Νηπιαγωγείου στην ευρύτερη κοινωνία
- να ενισχύει τη γνώση, να προάγει τη διαθεματικότητα -να προκαλεί το ενδιαφέρον για τη μάθηση και να προάγει, τη γνώση, την κατανόηση και την ανάπτυξη και καλλιέργεια δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών -να ενθαρρύνει την πρόσβαση σε ποικίλες πηγές της γνώσης, την επιλογή και τη χρήση ποικίλου υλικού την προσέγγιση και παρουσίαση διαφόρων θεμάτων με πολλούς τρόπους
- να δίνει ευκαιρίες στα νήπια να χρησιμοποιούν τις γνώσεις τους, να εξασκούν τις δεξιότητες τους και να συνεχίζουν να μαθαίνουν διαρκώς προάγοντας την αναζήτηση, την αιτιολόγηση, την κριτική σκέψη, τη λήψη αποφάσεων, τη λύση προβλημάτων
- να επιτρέπει στα νήπια να κάνουν λάθη, να μην επιδιώκει την εξασφάλιση των “σωστών ” απαντήσεων, αλλά να αξιοποιεί ανάλογα τα λάθη τους κατά το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού έργου.
- να δίνει ευκαιρίες στα νήπια να αναπτύσσουν και να εκφράζουν ιδέες και συναισθήματα με πολλούς τρόπους, όπως με το παιχνίδι, τη δραματοποίηση, τη γραφή, τη ζωγραφική, κ. ά. -να ενισχύει την αυτοαντίληψη και αυτονομία
- να στηρίζει το ρόλο της γλώσσας σε όλα τα προγράμματα
- να αναδεικνύει το παιχνίδι ως τον πυρήνα του όλου προγράμματος -να ενσωματώνει όπου είναι δυνατόν, την τεχνολογία στις διάφορες δραστηριότητες του προγράμματος και να αξιοποιεί ποικιλία πηγών πληροφόρησης, όπως το διαδίκτυο
- να ενσωματώνει την αξιολόγηση στο πρόγραμμα
- να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες προκλήσεις της εποχής μας».¹¹

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο προσδιορίζει τις κατευθύνσεις των προγραμμάτων σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων Γλώσσας, Μαθηματικών, Μελέτης Περιβάλλοντος, Δημιουργίας και Έκφρασης (Εικαστικά, Δραματική Τέχνη,

¹¹ ΔΕΠΠΣ για το νηπιαγωγείο, ΦΕΚ 1376, τα Β', 18-10-2001, σ. 1472-1473

Μουσική, Φυσική Αγωγή) και Πληροφορικής για το νήπιο του Νηπιαγωγείου. Τα προγράμματα αυτά δε νοούνται ως διακριτά διδακτικά αντικείμενα και δεν προτείνονται για αυτοτελή διδασκαλία αλλά για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων που έχουν νόημα και σκοπό για τα ίδια τα νήπια. Το πρόγραμμα για την Πληροφορική εισάγει τη γνωριμία με τη χρήση του υπολογιστή ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας και ως εργαλείου διερεύνησης και επικοινωνίας, πάντα με τη στενή βοήθεια του εκπαιδευτικού.

Ειδικότερα:

A. Νήπιο και Γλώσσα: Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων γλώσσας για το νηπιαγωγείο.

Το πρόγραμμα της Γλώσσας για το Νηπιαγωγείο στηρίζεται στην άποψη ότι η γνώση και η γλώσσα οικοδομούνται σταδιακά, μέσα από επικοινωνιακές σχέσεις υποστηρικτικού χαρακτήρα. Ένας από τους κεντρικούς άξονες της προσέγγισης είναι ότι τα νήπια οικοδομούν τη γνώση κάνοντας αναπόφευκτα λάθη κατά τη διαδικασία, λάθη όμως, που η συγκεκριμένη προσέγγιση μας επιτρέπει να τα δούμε ως εκφράσεις της προσπάθειάς τους να κατακτήσουν τη γνώση. Κατά συνέπεια είναι φυσικό αυτά τα λάθη, που συνδέονται με την αναπτυξιακή πορεία των νηπίων, να γίνονται σ' ένα βαθμό αποδεκτά, αποτελώντας παράλληλα σημείο εκκίνησης του σχεδιασμού της μαθησιακής διαδικασίας που μακροπρόθεσμα στοχεύει στο ξεπέρασμά τους. Για τη σύνταξη του συγκεκριμένου προγράμματος ελήφθησαν υπόψη τα πορίσματα ερευνών και μελετήθηκαν τα σχετικά με τη γλώσσα προγράμματα και άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Σ αυτά τονίζεται ιδιαίτερα ο σημαντικός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει το Νηπιαγωγείο στην πρόληψη της σχολικής αποτυχίας, η οποία στις μικρές ηλικίες συνδέεται κατά κύριο λόγο με την έλλειψη εξοικείωσης του νηπίου με εκφάνσεις της γλώσσας που έχουν σχέση με το γραπτό λόγο. Και αυτό, όπως είναι γνωστό, αφορά περισσότερο τα νήπια που προέρχονται από μη προνομιούχα παιδαγωγικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα θεωρούμε ότι μπορεί να συμβάλει σε μια προοπτική καλύτερης προετοιμασίας των νηπίων για την ένταξή τους σε μια κοινωνία γραπτής επικοινωνίας, όπως η σημερινή.

B. Νήπιο και Μαθηματικά: Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μαθηματικών για τα νηπιαγωγείο.

Τα μικρά νήπια διαμορφώνουν, τροποποιούν και δομούν ιδέες με τη συνεχή αλληλεπίδραση με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Αναπτύσσουν απλές μαθηματικές δεξιότητες με την εφαρμογή των ιδεών τους σε καθημερινές πράξεις και προβλήματα. Χειρίζονται απλές μαθηματικές έννοιες για να αντιληφθούν τη λογική καθημερινών πράξεων και προβλημάτων, ρωτούν γύρω από σχέσεις, σχέδια και ακολουθίες. Σκοπός του προγράμματος των Μαθηματικών για το Νηπιαγωγείο είναι να

υποβοηθήσει τα νήπια μέσα από βιωματικές καταστάσεις να επεκτείνουν τις πρώτες μαθηματικές γνώσεις τους και να εφαρμόζουν οικείες μαθηματικές δομές σε νέες καταστάσεις. Να επεξεργάζονται και να αξιοποιούν νέα δεδομένα, να συγκρίνουν και να μετασχηματίζουν απλές σχέσεις και διαδικασίες με τη δοκιμή και τον έλεγχο. Να ενδιαφέρονται να επινοούν και να επιλύουν προβλήματα και να αξιοποιούν τη σύγχρονη τεχνολογία. Κατά τη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, ομαδικά και ατομικά, τα νήπια αναπτύσσουν ειδικές ικανότητες όπως να συγκρίνουν και να συσχετίζουν αντικείμενα, να αντιλαμβάνονται κάποιες ιδιότητες, σχέσεις και συνδυασμούς και τέλος να μετρούν και να αναγνωρίζουν απλά σχήματα στο περιβάλλον.

Γ. Νήπιο και Περιβάλλον : Πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων μελέτης περιβάλλοντος για το νηπιαγωγείο

Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Νηπιαγωγείο είναι πλαίσιο δράσης και αλληλεπίδρασης άρρηκτα συνδεδεμένο με τα βιώματα των νηπίων. Μέσα σε ένα ελκυστικό, κατάλληλα διαμορφωμένο και εμπλουτισμένο μαθησιακά περιβάλλον διαρκούς αλληλεπίδρασης μέσα στην τάξη ή και στο άμεσο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον έξω από την τάξη, προετοιμάζονται και πραγματοποιούνται ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες. Αυτές οι δραστηριότητες ξεκινούν από τις ανάγκες και τις γνώσεις των νηπίων, ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα, την ανταλλαγή ιδεών και οδηγούν σε νέες γνώσεις. Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Νηπιαγωγείο συνδέεται άρρηκτα με τη διαδικασία μάθησης εφόσον αφορά την προσέγγιση θεμάτων που ενδιαφέρουν τα νήπια. Τα νήπια επιλέγουν τρόπους, υλικά και μέσα προκειμένου να μελετήσουν πράγματα, φαινόμενα και γεγονότα. Βασικές γνώσεις και διαδικασίες από το χώρο των Φυσικών Επιστημών της, Γεωγραφίας, Ιστορίας, Θρησκευτικών, έννοιες της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής καθώς και στοιχεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Κυκλοφοριακής Αγωγής προσεγγίζονται διαθεματικά μέσα από δραστηριότητες που αφορούν τη Μελέτη Περιβάλλοντος. Ακόμα απλές έννοιες από τα Μαθηματικά και δραστηριότητες από τη Δημιουργία και Έκφραση εμπλέκονται αβίαστα. Παράλληλα εμπλουτίζεται η Γλώσσα, αναπτύσσεται η Επικοινωνία και αξιοποιείται στον ανάλογο βαθμό η Τεχνολογία. Οι επιδιώξεις, το περιεχόμενο και οι ενδεικτικές δραστηριότητες της Μελέτης Περιβάλλοντος για το Νηπιαγωγείο αναπτύσσονται γύρω από δυο άξονες:

- i. Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση
- ii. Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση

Ειδικότερα:

- i. Ανθρωπογενές περιβάλλον και αλληλεπίδραση

- a) Το νήπιο στο νηπιαγωγείο σε σχέση με τους άλλους

Στο σύνθετο περιβάλλον του Νηπιαγωγείου, τα νέα κοινωνικά βιώματα που αποκτούν τα νήπια και οι συνεπακόλουθες πολυδιάστατες γνώσεις που διαμορφώνονται ως προς την κοινωνική ζωή αποτελούν σημαντική κατάκτηση στην εξέλιξη της μαθησιακής διαδικασίας. Το νήπιο είναι μέλος μιας οικογένειας, μιας συνοικίας, ενός χωριού ή μιας πόλης και βιώνει μέσα στο μικρόκοσμό του τις απαιτήσεις, τους συμβιβασμούς και τις συγκρούσεις που συνεπάγεται η οργανωμένη κοινωνικά ζωή, αλλά τις βιώνει συνήθως μέσα στο προστατευτικό κέλυφος της οικογένειας, η οποία καταφέρνει να απορροφά τους κραδασμούς και να φιλτράρει τις υπερβολικές αντιπαλότητες και αντιθέσεις. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει συνείδηση της πολυπλοκότητας του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται το νήπιο και να αξιοποιεί τις εμπειρίες και τις πολιτισμικές καταβολές του, καθώς σ' αυτό το πρώιμο επίπεδο της εκπαίδευσης η καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των νηπίων διαμορφώνεται κυρίως μέσα από το χώρο των βιωμάτων τους. Τα νήπια στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να αναπτύσσουν την αυτοεκτίμησή τους, τις βασικές ικανότητες συνεργασίας και ταυτόχρονα να συνειδητοποιούν τη μοναδικότητά τους και να εντοπίζουν τις ομοιότητές και τις διαφορές τους με τους άλλους και να τις σέβονται. Θα πρέπει, επίσης, να καταστούν ικανά να περιγράφουν το άμεσο περιβάλλον τους και να γνωρίζουν τις βασικές διαφορές ανάμεσα σ' αυτό και σε άλλα ευρύτερα περιβάλλοντα μέσα από συγκρίσεις που ενθαρρύνονται να πραγματοποιούν. Είναι εμφανές ότι η ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στο επίπεδο του Νηπιαγωγείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το περιεχόμενο που αναδύεται μέσα από τις δραστηριότητες της Γλώσσας και με τη συμμετοχή των νηπίων σε δραστηριότητες άλλων προγραμμάτων.

β) Το νήπιο στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον

Τα μικρά νήπια με τη φυσική κίνηση και το παιχνίδι διευρύνουν συνεχώς τις αντιλήψεις τους για το χώρο. Εξερευνούν το άμεσο περιβάλλον. Αναγνωρίζουν πως το περιβάλλον γύρω τους μπορεί να μεταβάλλεται και ότι μπορούν με τη δική τους παρέμβαση να το διαφοροποιούν. Διαπιστώνουν πως οι άνθρωποι, τα πράγματα και οι ιδέες ταξιδεύουν από το ένα μέρος στο άλλο. Αναπτύσσουν τις πρώτες ιδέες τους γύρω από τα σύμβολα και τους χάρτες. Κατανοούν πως οι επικοινωνιακοί κώδικες είναι χρήσιμοι στην καθημερινή ζωή και "διαβάζουν" κάποιους από αυτούς π.χ. τους φωτεινούς σηματοδότες στο δρόμο. Γνωρίζουν πως οι χάρτες και η σφαίρα παριστάνουν τον πραγματικό κόσμο σε μικρογραφία και διαβάζουν απλά σχεδιαγράμματα και απλούς χάρτες π.χ. χάρτες και σχεδιαγράμματα επιτραπέζιων παιχνιδιών. Αναγνωρίζουν κάποιες επινοήσεις των ανθρώπων, όπως και τη χρησιμότητα της επιστήμης στην καθημερινή ζωή. Παρόλο που τα μικρά νήπια δεν έχουν κατακτήσει απόλυτα την έννοια του χρόνου και της χρονικής ακολουθίας, καταλαβαίνουν απλές έννοιες του χρόνου όπως π.χ. τώρα, πριν, τα πολύ παλιά χρόνια, μετά κλπ. και ενδιαφέρονται να

διευρύνουν τον κόσμο τους ως προς το “εδώ” και το “τώρα”. Αγαπούν τα παραμύθια, τους μύθους, τις βιογραφίες και πλάθουν δικές τους ιστορίες. Ενδιαφέρονται και ρωτούν για σημαντικούς ανθρώπους του παρελθόντος καθώς και για σπουδαία γεγονότα. Ξεφυλλίζουν άλμπουμ και ημερολόγια. Συγκρίνουν φωτογραφίες, αναλύουν και σχολιάζουν γεγονότα και χαρακτήρες. Απολαμβάνουν μια επίσκεψη στο μουσείο ή σε αρχαιολογικούς χώρους και επεξεργάζονται το πληροφοριακό-εκπαιδευτικό υλικό που τους διατίθεται. Στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες στα νήπια να εξερευνούν στοιχεία από το ανθρωπογενές περιβάλλον και να μαθαίνουν περισσότερο για τον εαυτό τους και για τις σχέσεις στον κόσμο που μοιράζονται.

ii. Φυσικό περιβάλλον και αλληλεπίδραση

Τα μικρά νήπια «ανακαλύπτουν» τον κόσμο με την κίνηση, την εξερεύνηση και την αλληλεπίδραση. Χρησιμοποιούν αρχικά τις αισθήσεις τους, κάνουν υποθέσεις, προσπαθούν να γνωρίσουν τον κόσμο. Διακρίνουν ομοιότητες και διαφορές, αντιλαμβάνονται σχέσεις αλληλεξάρτησης, προσπαθούν να ερμηνεύσουν φαινόμενα και αλλαγές που συμβαίνουν γύρω τους. Μοιράζονται τις γνώσεις τους με τους άλλους, ανταλλάσσουν ιδέες και τροποποιούν τις απόψεις τους. Η προσωπική παρατήρηση και η περιέργεια για την προέλευση, την κατασκευή, τη μορφή, τη λειτουργία και τη χρήση των πραγμάτων είναι οι κινητήριες δυνάμεις. Τα νήπια ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τον εαυτό τους, τα ζώα και τα φυτά. Παρατηρούν τους ζωικούς και φυτικούς οργανισμούς και παρακολουθούν την ανάπτυξή τους. Παίζουν με το νερό, το χώμα κλπ και μαθαίνουν για τα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος. Ρωτούν για τον καιρό, για τα καιρικά φαινόμενα και την επίδρασή τους στο περιβάλλον. Ενδιαφέρονται για τον τεχνικό κόσμο. Θέτουν ερωτήσεις για τα αντικείμενα και τις ιδιότητες. Με την παρατήρηση αναζητούν πληροφορίες από διάφορες πηγές. Σχεδιάζουν και πραγματοποιούν έρευνες και απλά πειράματα. Ενδιαφέρονται να χρησιμοποιούν εργαλεία, να μετρούν, να κόβουν, να συνδέουν, να διαλύουν, να χρησιμοποιούν όργανα όπως για παράδειγμα μαγνήτες, μικροσκόπια κ.ά. Στο Νηπιαγωγείο τα νήπια μαθαίνουν για το φυσικό περιβάλλον με την παρατήρηση και τη διερεύνηση.

Δ. Νήπιο και Δημιουργία- Έκφραση: προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων δημιουργίας και έκφρασης για το νηπιαγωγείο

Η Δημιουργία και Έκφραση περιλαμβάνει τα προγράμματα σχεδιασμού και ανάπτυξης δραστηριοτήτων σχετικών με τα Εικαστικά, το Θέατρο – Δραματική Τέχνη, τη Φυσική Αγωγή και τη Μουσική. Αυτά τα προγράμματα διατηρούν την αυτονομία τους, αλλά διαθέτουν και κοινούς κώδικες. Ενεργοποιούν τις φυσικές ικανότητες των νηπίων, συγκινούν, μαγεύουν, αφυπνίζουν την περιέργειά τους, κινητοποιούν τη φαντασία, ενθαρρύνουν

την έκφραση, καλλιεργούν τη δημιουργικότητα και δίνουν ευκαιρίες για πειραματισμό με υλικά και τεχνικές. Συχνά πολλές από τις δραστηριότητες που σχεδιάζονται και οργανώνονται εμπλέκονται και αλληλοσυμπληρώνονται ανοίγοντας νέους δημιουργικούς δρόμους. Η Μουσική για παράδειγμα μπορεί να οδηγήσει σε κίνηση ή σε εικαστική δημιουργία, ενώ το θέατρο μπορεί να ολοκληρώνεται με τη συνοδεία ενός μουσικού κομματιού και μιας εικαστικής δημιουργίας. Με αυτό τον τρόπο συνυπάρχουν οι τέχνες και η κίνηση χωρίς να τονίζεται η εξειδίκευσή τους. Ωστόσο η ανάπτυξη των διαθεματικών δραστηριοτήτων και η εξυπηρέτηση των στόχων που επιδιώκονται προϋποθέτουν τη γνώση και την κατανόηση κάθε προγράμματος από τον εκπαιδευτικό.

i. Εικαστικά

Στο Νηπιαγωγείο τα νήπια με κατάλληλες δραστηριότητες διακρίνουν την ομορφιά στη φύση, στο περιβάλλον και στα έργα τέχνης με τα οποία έρχονται σε επαφή. Αναπτύσσουν ενδιαφέρον για την καλλιτεχνική δημιουργία καθώς και επιθυμία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Παρατηρούν, πειραματίζονται με διαφορετικά υλικά και τεχνικές, ερευνούν και χρησιμοποιούν τις εμπειρίες και τις ιδέες τους ως στοιχεία καλλιτεχνικής δημιουργίας και έκφρασης. Ανακαλύπτουν ότι η τέχνη είναι μέσο έκφρασης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Χρησιμοποιούν την τέχνη σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες του προγράμματος.

ii. Το Θέατρο

Η Δραματική Τέχνη στο Νηπιαγωγείο είναι εκπαιδευτική διαδικασία κατά την οποία αναδεικνύονται ικανότητες και κλίσεις των νηπίων. Το νήπιο με τη Δραματική Τέχνη εκφράζεται, δημιουργεί, επικοινωνεί, μαθαίνει για τον εαυτό του και τον κόσμο, εκτονώνεται, απελευθερώνεται. Μέσα σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συντροφικότητας και ασφάλειας προσπαθεί να ερμηνεύσει την ανθρώπινη συμπεριφορά, να κατανοήσει τον κόσμο, να σχηματίσει τη δική του αντίληψη για τα όσα συμβαίνουν γύρω του, να μεταμορφώσει την καθημερινότητα. Με την κίνηση, τη φωνή, το λόγο και τα υλικά που επιλέγει, εκφράζει, μόνο του ή σε συνεργασία με άλλους, εμπειρίες, συναισθήματα και ιδέες. Διηγείται ή πλάθει ιστορίες. Χειρίζεται αντικείμενα και τους αποδίδει νέες σημασίες. Σημειώνεται ότι η πολυχρωμία και η πολυμορφία των υλικών ερεθίζουν τη φαντασία και την εφευρετικότητα των νηπίων και τα οδηγούν σε νέους δρόμους. Η κοινή δράση με τα άλλα νήπια οδηγεί στην ανάγκη της οργάνωσης και της αποδοχής κανόνων. Το νήπιο μαθαίνει να δημιουργεί μέσα από το διάλογο, να ανακαλύπτει τις δυνατότητές του, να μοιράζεται φόβους και ανησυχίες και να συνεργάζεται. Ο εκπαιδευτικός συμμετέχει στη διαδικασία, παίζει ρόλους, εμπυχνώνει τα νήπια, προκαλεί τη φαντασία τους με ερωτήσεις και ενισχύει την πρωτοβουλία τους. Εξασφαλίζει το κατάλληλο περιβάλλον και τα απαραίτητα υλικοτεχνικά μέσα.

iii. Φυσική Αγωγή

Ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μικρού νηπίου είναι η συνεχής κίνηση. Αν παρατηρήσουμε το νήπιο θα δούμε ότι συνεχώς τρέχει, πηδά, αιωρείται, αναρριχάται, χορεύει ή ασχολείται με κάποια άλλη δραστηριότητα περισσότερο ή λιγότερο έντονη. Αυτή η έμφυτη και αυθόρμητη ενεργητικότητα του νηπίου είναι η βάση της ανάπτυξης και της καλής υγείας του. Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του νηπίου αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους, και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του. Συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του νηπίου. Τα νήπια με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, μαθαίνουν να τηρούν και να σέβονται κανόνες. Στο Νηπιαγωγείο προγραμματίζουμε δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολική κινητικότητα του νηπίου και προάγουν, σύμφωνα με το σκοπό της Φυσικής Αγωγής, τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη του νηπίου. Εξασφαλίζουμε ένα ασφαλές περιβάλλον, τον απαραίτητο εξοπλισμό και διευκολύνουμε τη συμμετοχή του νηπίου σε διάφορες δραστηριότητες και παιχνίδια λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ηλικίας του.

iv. Μουσική

Η Μουσική στο Νηπιαγωγείο σκοπεύει στην καλλιέργεια της αισθητικής ικανότητας και ευαισθησίας, στην κατανόηση και απόλαυση της μουσικής και στην απελευθέρωση της δημιουργικής ικανότητας των νηπίων. Κάθε νήπιο φέρνει στο Νηπιαγωγείο τα δικά του μουσικά βιώματα, έχει τα δικά του ενδιαφέροντα και τις δικές του ικανότητες. Τονίζεται ότι όλα τα νήπια έχουν μουσικές δυνατότητες και μπορούν να αναπτύξουν μουσικές ιδέες. Η ανάπτυξη της μουσικής αντίληψης και ανάλογων δεξιοτήτων εξαρτάται από την ποιότητα, ποικιλία και καταλληλότητα των μουσικών εμπειριών, όπως αυτές δίνονται μέσα και έξω από την τάξη. Η Μουσική στο Νηπιαγωγείο θα πρέπει να περιλαμβάνει ποιοτικά παιδικά τραγούδια και μουσική διαφόρων πολιτισμών. Όλα τα νήπια θα πρέπει να βιώνουν κατάλληλες μουσικές εμπειρίες μέσα σε ένα ευχάριστο περιβάλλον. Τα νήπια χρειάζεται να αποκτήσουν μουσικές δεξιότητες σχετικές με τον έλεγχο, το χειρισμό και την παρουσίαση του ήχου (δηλαδή να ακούν, να τραγουδούν, να παίζουν και να συνθέτουν). Οι δεξιότητες αυτές περιλαμβάνουν: α. ακουστική αντίληψη και διάκριση των ήχων β. στοιχειώδη τεχνικό έλεγχο της φωνής και των οργάνων, ανάπτυξη και κατανόηση των μουσικών ιδεών. Σε κάθε μουσικό έργο που ακούν ή στην εργασία τη δική τους ή των άλλων τα νήπια θα πρέπει να μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα μουσικά στοιχεία και να τα χρησιμοποιούν για να εκφράσουν τις μουσικές τους ιδέες. Ως τέτοια μουσικά στοιχεία στη δημιουργία κάθε μουσικού έργου μπορεί να είναι τα εξής: ήχος, χροιά, ένταση - διάρκεια, σιωπή, παλμός, ρυθμός, ταχύτητα. Ο εκπαιδευτικός

δημιουργεί το κατάλληλο περιβάλλον. Διευκολύνει τα νήπια με υλικά και με ποικίλες δραστηριότητες. Με προτάσεις και ερωτήσεις τα οδηγεί σε περαιτέρω μουσική εξερεύνηση. Ενεργοποιεί τα νήπια να ακούν μουσική και να παίζουν «με τη μουσική», να βιώνουν ομαδικές μουσικές εμπειρίες, να πειραματίζονται με τους ήχους, το τραγούδι, την κίνηση, με το παίξιμο οργάνων και τη «σημειογραφία» και να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες όπου είναι δυνατόν. Το τραγούδι και η χρήση της «σημειογραφίας» αποτελούν σημαντικές δραστηριότητες στις οποίες γίνεται συχνή αναφορά. Αν αναπτύσσεται με συνέπεια, το τραγούδι αποτελεί μια κεντρική πηγή για την εκτέλεση, τη σύνθεση – δημιουργία. Το υλικό (ρεπερτόριο) που επιλέγεται πρέπει να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες της φωνής της παιδικής ηλικίας. Στις μικρές ηλικίες θα πρέπει η έκταση των μελωδιών που θα χρησιμοποιηθούν να είναι περιορισμένη. Χρησιμοποιούμε τον όρο «σημειογραφία» για να αναφερθούμε σε κάθε μέσο έκφρασης των στοιχείων της μουσικής σε γραπτή μορφή. Τα μικρά νήπια αποκτούν μια ιδέα των μουσικών στοιχείων (π.χ. του ψηλού /χαμηλού, δυνατού /σιγανού, μεγάλης διάρκειας /μικρής διάρκειας κ.ά.) μέσα από την επαναλαμβανόμενη παραγωγή και ακρόαση ήχων. Έτσι, για παράδειγμα, οι διαφορές στο ηχόχρωμα μπορούν να αποδοθούν με τη χρήση διαφορετικών χρωμάτων και οι διαφορές στη δυναμική (διαβαθμίσεις έντασης) με τη χρήση σχημάτων διαφορετικού μεγέθους (π.χ. μικροί και μεγάλοι κύκλοι). Μέσω τέτοιων αυτοσχεδιασμών και επινοήσεων τα νήπια μπορούν να φτάσουν να αναγνωρίσουν την ανάγκη να καταγράψουν τη μουσική που δημιουργούν και να προσπαθήσουν να ανταποκριθούν σ' αυτήν την απαίτηση. Η προσέγγιση της Μουσικής στο Νηπιαγωγείο πρέπει να εξασφαλίζει ότι η ακρόαση και η εφαρμογή της γνώσης και κατανόησης αναπτύσσονται μέσα από τις συσχετιζόμενες δεξιότητες της εκτέλεσης(έλεγχος ήχων μέσω τραγουδιού και παιξίματος οργάνου), μουσικής δημιουργίας (δημιουργία και ανάπτυξη μουσικών ιδεών) και αξιολόγησης (εκτίμηση και αναθεώρηση της εργασίας τους), όπως αυτά αναλύονται στο πρόγραμμα.

Ε. Νήπιο και πληροφορική: πρόγραμμα σχεδιασμού και ανάπτυξης απλών δραστηριοτήτων πληροφορικής για το νηπιαγωγείο

Σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο είναι να εξοικειωθούν τα νήπια με απλές βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε μια πρώτη επαφή με διάφορες χρήσεις του, ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας καθώς και ως εργαλείου ανακάλυψης, δημιουργίας και έκφρασης στο πλαίσιο των καθημερινών τους δραστηριοτήτων. Τα νήπια ενθαρρύνονται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού να προσεγγίζουν βασικές έννοιες που αφορούν τον υπολογιστή, να αποκτούν στοιχειώδεις δεξιότητες χειρισμού λογισμικού γενικής χρήσης και να «παίζουν» με ασφάλεια χρησιμοποιώντας τον υπολογιστή στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της ευαίσθητης ηλικίας τους. Τέλος τα νήπια ευαισθητοποιούνται και

ενθαρρύνονται να αναγνωρίζουν τον υπολογιστή ως χρήσιμο εργαλείο για τον άνθρωπο.

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο οι επιδιώξεις των προγραμμάτων οδηγούν σε κατάλληλες αναπτυξιακά πρακτικές, σε χρήσιμες και διερευνητικές δραστηριότητες διαθεματικού χαρακτήρα που έχουν νόημα για τα ίδια τα νήπια έτσι ώστε: -να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους -να κοινωνικοποιούνται -να γνωρίζουν τον κόσμο στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον. Η Επικοινωνία (αλληλεπίδραση και παρουσίαση δεδομένων με πολλούς τρόπους, όπως οι κατασκευές, η δραματοποίηση, το σχέδιο, οι πίνακες, τα σχεδιαγράμματα) και η Τεχνολογία (το μαγνητόφωνο, η φωτογραφική μηχανή, η κάμερα και ο υπολογιστής κ.ά.) διατρέχουν όλα τα προγράμματα και βοηθούν τη διαδικασία της μάθησης αφού αυτή συντελείται με διαδραστικό και πολυαισθητηριακό τρόπο. Η Γλώσσα έχει εξ ορισμού διαθεματικό χαρακτήρα και οι δραστηριότητες προφορικής επικοινωνίας, ανάγνωσης και γραφής συνδέονται με όλα τα θέματα που προσεγγίζονται. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο δίνει έμφαση στη διαδικασία χωρίς να παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των γνώσεων που προϋποθέτουν και παράγουν οι διαδικασίες.

Στις επιδιώξεις όλων των προγραμμάτων τονίζεται ο τρόπος προσέγγισης των στόχων και ο ενισχυτικός ρόλος του εκπαιδευτικού. Οι στόχοι και το περιεχόμενο των προγραμμάτων αναδεικνύονται μέσα από ενδεικτικές δραστηριότητες κατάλληλες για τα μικρά νήπια του Νηπιαγωγείου. Οι δραστηριότητες που προτείνονται στα προγράμματα είναι ενδεικτικές αφού πολλές προκύπτουν από τα τρέχοντα γεγονότα και τα αυθόρμητα ενδιαφέροντα των νηπίων. Ο εκπαιδευτικός λοιπόν, μπορεί να επιλέγει από τις προτεινόμενες δραστηριότητες, να σχεδιάζει και να στηρίζει παρόμοιες διαθεματικές δραστηριότητες σύμφωνα με τις επιδιώξεις του προγράμματος, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των νηπίων της τάξης του, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει το ευρύτερο μαθησιακό περιβάλλον. Επίσης αξιοποιεί διάφορες πηγές πληροφόρησης, συνεργάζεται με τους γονείς και προωθεί τις εκπαιδευτικές ανταλλαγές με την ευρύτερη κοινότητα με πολλούς τρόπους.

2.3 Ανάγκη για τη διαμόρφωση των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων και ΔΕΠΠΣ

Στη σύγχρονη κοινωνία εμφανίζεται ένα πλήθος από διαφορετικές επιλογές σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, με νέα επαγγέλματα, νέους κλάδους στην επιστήμη και στην τεχνολογία, νέες τάσεις στην τέχνη, νέες δυνατότητες στη διάθεση του ελεύθερου χρόνου. Ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να λειτουργεί με τρόπο που να ευνοείται η ανάδειξη των ενδιαφερόντων κάθε μαθητή και η ενθάρρυνση των κλίσεών του.

Θα πρέπει να δημιουργηθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ως αρμόδιο όργανο, συγκεκριμένο πλαίσιο, το οποίο θα ορίζει επακριβώς τη διαδικασία εκπόνησης, αξιολόγησης και διαρκούς ανανέωσης των ΑΠΣ, με στόχο τη συνεχή αναπροσαρμογή τους στις επιστημονικές, παιδαγωγικές και κοινωνικές εξελίξεις, με ανοικτές και συμμετοχικές διαδικασίες ανατροφοδότησης από την παιδαγωγική επιστήμη και την εκπαιδευτική πράξη. Η ανάγκη αναδιαμόρφωσης του Αναλυτικού προγράμματος σπουδών έγκειται από τις διαρκείς μεταβολές που σημειώνονται σε κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο. Η τάξη με τα σημερινά δεδομένα είναι πολύμορφη και σε κάποια σχολεία πλέον πολύγλωσση. Είναι σημαντικό λοιπόν να δημιουργηθεί ένα ΔΕΠΠΣ διαπολιτιστικό που να λαμβάνει υπόψη την πολυμορφία αυτή και τις ιδιαιτερότητες των νηπίων, προκειμένου να βοηθήσει αφενός στην ομαλή ένταξη μαθητών από διαφορετικά εθνικά περιβάλλοντα και αφετέρου στην ομαλή συνύπαρξη των νηπίων.

Όλες οι κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις που συμβαίνουν γύρω μας έχουν άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στη λειτουργία των εκπαιδευτικών συστημάτων και αντικατοπτρίζονται στα Προγράμματα Σπουδών. Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) αποτελούν συγκροτημένες προτάσεις που αναφέρονται στο περιεχόμενο και τη μορφή της σχολικής γνώσης, στον τρόπο που πρέπει να οργανώνεται η γνώση και στις διαδικασίες με τις οποίες η γνώση αποκτάται και αξιοποιείται από τα νήπια (Δάλκος, 1998). Ωστόσο, η διαθεματική προσέγγιση είναι μια λύση που προσφέρεται από τους ειδικούς της εκπαίδευσης στις προκλήσεις της εποχής. Αποτελεί μια παιδαγωγικώς ολοκληρωμένη προσέγγιση που μπορεί να επιτύχει το σημερινό σχολείο, χωρίς να απαιτηθούν ριζικές ανακατατάξεις στις δομές του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Η προώθηση της διαθεματικότητας οδηγεί στη βελτίωση της ποιότητας στα Προγράμματα Σπουδών, με δεδομένο ότι μέσα από αυτή την προσέγγιση καλλιεργούνται οι βασικές αξίες, αποκτώνται οι απαραίτητες θετικές στάσεις και αναπτύσσονται οι δεξιότητες που απαιτεί η σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία της γνώσης. Με την πολυεπιστημονική επεξεργασία του θέματος τα νήπια μαθαίνουν με ένα πιο φυσικό και άμεσο τρόπο δεδομένου ότι η καθημερινή τους εμπειρία δεν είναι τεμαχισμένη και αποσπασματική. Αντίθετα το περιβάλλον τα φέρνει καθημερινά σε επαφή με προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν με τρόπο πολύπλευρο και συνεργατικό (Βιτσιλάκη, 2005). Έτσι το νήπιο μπορεί να φθάσει στην κατανόηση του κόσμου και των φαινομένων μέσα από «ενοποιητικές, ενδιαφέρουσες, και προσιτές διαδρομές» (Γερμανός, 2005). Χωρίς τη διαθεματική προσέγγιση το σχολείο δεν μπορεί να ενθαρρύνει την εφαρμογή εναλλακτικών μορφών μάθησης, επειδή είναι παγιδευμένο σ ένα κατακερματισμένο κόσμο επιμέρους Γνωστικών Αντικειμένων, ο οποίος βρίσκεται σε αντίθεση με τα ενδιαφέροντα, τα βιώματα των νηπίων και τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής που απαιτούν ολιστική προσέγγιση των

θεμάτων.

Με τη διαθεματική προσέγγιση προσφέρεται η γνώση σε κατανοητή και προσπελάσιμη για όλους μορφή και προωθούνται κοινωνικές δεξιότητες και δημιουργικές στάσεις και διαδικασίες που συντελούν στην κοινωνική ένταξη όλων των νηπίων. Η σύγχρονη παιδαγωγική λοιπόν προσπαθώντας να ανταποκριθεί στη διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία αναπροσδιορίζεται σε μια διαδικασία αυτενεργό, ανακαλυπτική και διαδραστική για την οποία απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν η δημιουργική έμπνευση των δασκάλων και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των νηπίων, έτσι ώστε όχι μόνο να κατέχουν μια βασική εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα να είναι ευέλικτοι και ευπροσάρμοστοι στις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας (Γκλιού, 2002β).

Κεφάλαιο 3^ο ο ρόλος του νηπιαγωγού

3.1 Ο ρόλος του νηπιαγωγού στο σύγχρονο νηπιαγωγείο

Στην εποχή μας πλέον η σωστή διαπαιδαγώγηση του νηπίου επιβάλλεται να γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, τις νηπιαγωγούς και τις βρεφονηπιοκόμους στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία και ιδιαίτερα σε εκείνα που λειτουργούν ως κέντρα προσχολικής αγωγής, που εγγυώνται την παροχή των πιο σύγχρονων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διαθέτουν κατάλληλα διαμορφωμένους και εξοπλισμένους χώρους και είναι στελεχωμένα με το κατάλληλο για τις ανάγκες του νηπίου προσωπικό. Σύμφωνα με τις σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές αντιλήψεις η κοινωνικοποίηση και πιο συγκεκριμένα η δευτερογενής κοινωνικοποίηση του νηπίου αρχίζει με την είσοδό του στον παιδικό σταθμό και στο νηπιαγωγείο. Το νήπιο πρέπει να έχει τη σωστή αντιμετώπιση, φροντίδα και αγάπη στην ευαίσθητη αυτή ηλικία και δεν αρκεί μόνον η εξασφάλιση της ασφαλούς παραμονής του σε έναν χώρο, όπου βρίσκονται και άλλα παιδάκια, αλλά είναι αναγκαίο να διαπαιδαγωγηθεί σωστά. Η προσχολική αγωγή παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διάπλαση του νηπίου, καθώς βάζει τα θεμέλια σε μια πολύ ευαίσθητη ηλικία, στην οποία οι εμπειρίες έχουν καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του, στην εξέλιξη της μαθησιακής του ικανότητας και γενικότερα στη δυνατότητα του ατόμου να πορεύεται στη ζωή με δύναμη και γνώση. Η νηπιαγωγός, έχοντας την κατάλληλη μόρφωση και διαρκή επιμόρφωση, καλείται να γίνει αγωγός και κοινωνός της γνώσης, την οποία πρέπει να απλοποιήσει και να μεταδώσει στο μικρό νήπιο. Καλείται να μορφώσει, να εμπυχωσει, να διαπαιδαγωγήσει, να συμβουλέψει και υποβοηθήσει το νήπιο να αναπτυχθεί ολόπλευρα και ισόρροπα και να καλλιεργήσει τη σκέψη, το λόγο και τις δεξιότητές του. Ταυτόχρονα είναι εκείνη που υποδεικνύει στο νήπιο τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του και του μαθαίνει τους τρόπους της σωστής συμπεριφοράς απέναντι στους συνομήλικούς του, ενισχύοντας παράλληλα το ομαδικό πνεύμα και το αίσθημα της συντροφικότητας και της αλληλεγγύης ανάμεσα στα μέλη της

ομάδας.

Η νηπιαγωγός πρέπει να υποβοηθήσει το νήπιο να ανακαλύψει τη γνώση με τη δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού ενθαρρύνοντάς το να προβλέπει, να ερευνά, να πειραματίζεται, να δημιουργεί, να συγκρίνει, να ανακαλύπτει σχέσεις, να ταξινομεί και να αναπτύσσεται νοητικά οικοδομώντας συγχρόνως και τους απαραίτητους μηχανισμούς για την κατάκτηση της γνώσης. Έτσι το νήπιο αποκτά εμπιστοσύνη στις ικανότητες και στην κρίση του και γίνεται ολοένα και πιο αυτόνομο. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, που ζούμε, παραδοσιακές αξίες όπως η οικογένεια, η θρησκεία, η πατρίδα βάλλονται από όλες τις πλευρές.

Ο ρόλος της νηπιαγωγού αλλά και της προσχολικής αγωγής γενικότερα είναι να διαφυλάξει αυτές τις αξίες και να τις μεταβιβάσει στα νήπια μέσα από την κοινωνικοσυναισθηματική, ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη του νηπίου. Τα νήπια υποβοηθούνται μέσα από δραστηριότητες επαφής και γνωριμίας με τον κόσμο των ενηλίκων να κατανοήσουν την αναγκαιότητα ύπαρξης της οικογένειας και την αξία της, προκειμένου να δημιουργήσουν με τη σειρά τους τη δική τους οικογένεια. Μέσα από δραστηριότητες επαφής και γνωριμίας με τα προϊόντα του πολιτισμού της χώρας μας αλλά και άλλων χωρών υποβοηθούνται να αποκτήσουν εμπειρίες από τον κόσμο των ενηλίκων, με απώτερο σκοπό να γίνουν αργότερα δημιουργικά μέλη του καθώς και υπεύθυνοι και συνειδητοί πολίτες, οι οποίοι θα τρέφουν αγάπη προς και την πατρίδα τους. Μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται με τη λατρευτική μας παράδοση και τα θρησκευτικά ήθη και έθιμα του Ελληνικού λαού και μέσα από δραστηριότητες γνωριμίας με τα δημιουργήματα της χριστιανικής τέχνης υποβοηθούμε τα νήπια να έρθουν σε επαφή με την ορθόδοξη λατρεία και πίστη και να βιώσουν τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Οφείλουμε να φέρουμε τα νήπια σε επαφή με τις πατροπαράδοτες αξίες, τα ήθη, τα έθιμα και τη θρησκευτική μας πίστη και να τα υποβοηθήσουμε να τις ανακαλύψουν, να τις διαφυλάξουν και να τις μεταδώσουν με τη σειρά τους στα δικά τους νήπια. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι ο ρόλος της νηπιαγωγού είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επιλογή και ανάπτυξη δραστηριοτήτων στις γωνιές. Προκειμένου να υποστηρίξει τα νήπια να επωφεληθούν όσο γίνεται περισσότερο από τις δυνατότητες που προσφέρει ο χώρος του νηπιαγωγείου, η εκπαιδευτικός;

- Συζητά μαζί τους, δημιουργεί ευκαιρίες να επιχειρηματολογούν, τα παροτρύνει να παρατηρούν τις γωνιές που λειτουργούν, τον αριθμό των συμμετεχόντων, τους υπενθυμίζει τους όρους των παιχνιδιών
- Τα ενθαρρύνει να πειραματίζονται με τα υλικά, προτείνει νέες δραστηριότητες και καινούριους τρόπος αξιοποίησης των υλικών
- Διατυπώνει ερωτήσεις που βοηθούν τα νήπια να σκεφθούν στην κατεύθυνση επίλυσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν καθώς παίζουν στις γωνιές

- Αποφεύγει να παρεμβαίνει, ώστε να μη συνηθίζουν να τη χρησιμοποιούν τα νήπια ως μοναδική πηγή πληροφόρησης (Katz 1993, όπως αναφ. στο Δαφέρμου & συν. 2006)
- Τους υπενθυμίζει να είναι συνεπείς στις επιλογές τους όσον αφορά το χώρο και τα υλικά
- Συμμετέχει στα παιχνίδια των νηπίων διευκολύνοντας την εφαρμογή των κανόνων και διατηρώντας την ποιότητα του παιχνιδιού
- Παρακολουθεί τα νήπια, ακούει τις συζητήσεις τους και εμπλουτίζει με κατάλληλες παρεμβάσεις τη δραστηριότητα
- Ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα των νηπίων εξασφαλίζοντας τις προϋποθέσεις που είναι απαραίτητες για δημιουργική συμπεριφορά, όπως λεκτική ενθάρρυνση για ανάληψη πρωτοβουλιών, ευέλικτη χρήση υλικών, χώρου και χρόνου (Σιβροπούλου, 1999)
- Παρατηρεί προσεκτικά τα νήπια την ώρα που παίζουν και καταγράφει τις παρατηρήσεις της, αντλώντας πληροφορίες για το σχεδιασμό και τον εμπλουτισμό του προγράμματος, για το συνεχή έλεγχο και αξιολόγηση της προόδου των νηπίων.

3.2 Πώς επηρεάζουν τα Α.Π και το ΔΕΠΠΣ το ρόλο του νηπιαγωγού

Στα πλαίσια μιας αναβάθμισης του εκπαιδευτικού συστήματος, το 2011 το Υπουργείο Παιδείας προτείνει την έννοια ενός «Νέου Σχολείου». Το εγχείρημα που ονομάζεται «Νέο Σχολείο» από τη μία ανταποκρίνεται στις νέες εκπαιδευτικές ανάγκες και προκλήσεις του 21ου αιώνα και από την άλλη θέτει τον μαθητή στο επίκεντρο των αλλαγών με σκοπό τη συνολική βελτίωση του επιπέδου σπουδών των νηπίων καθώς και της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Στοχεύει στη διαμόρφωση ενός δημιουργικού και ανοικτού εκπαιδευτικού κλίματος που όχι μόνο επιδέχεται, αλλά και δημιουργεί καινοτομία¹². Αυτό το αίτημα για αλλαγή αντίληψης συνάδει άμεσα και με την αναπροσαρμογή του περιεχομένου των Προγραμμάτων Σπουδών για όλες τις βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ξεκινώντας από την πρώτη σχολική ηλικία. Πρόκειται για ένα νέο Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου (ΠΣΝ), το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει εκτυπωθεί και παραμένει σε διαδικτυακή μορφή. Το ΠΣΝ αλλά και ο αντίστοιχος Οδηγός Εκπαιδευτικού εκπονούνται το 2011 από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκ μέρους του ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ. Το ΠΣΝ αποτελεί ουσιαστικά ένα πλαίσιο εκπαιδευτικών στόχων, πρακτικών και εμπειριών που αποσκοπούν στην καλλιέργεια χαρακτηριστικών και ικανοτήτων, οι οποίες με τη σειρά τους δίνουν στους νέους τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στις πολλαπλές απαιτήσεις και τους ρόλους της ενήλικης ζωής. Το νέο ΠΣΝ σύμφωνα με τις διακηρύξεις του ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ¹³ θα είναι ανοικτό και ευέλικτο, δίνοντας δυνατότητες τοπικών εφαρμογών και βαθμούς ελευθερίας στον εκπαιδευτικό, στοχοκεντρικό, ενιαίο, συνεκτικό, συνοπτικό, διαθεματικό, βιωματικό και

¹² (Εισαγωγικό σημείωμα για το ΠΣΝ, 2011)

¹³ Τα χαρακτηριστικά του ΠΣΝ έχουν αντληθεί από το ΦΕΚ 21885/21-12-2011

παιδαγωγικά διαφοροποιημένο καλλιεργώντας συνεργατικούς, αυτοκατευθυνόμενους και άλλους τρόπους μάθησης. Σύμφωνα λοιπόν με το ΠΣΝ (2011), το νηπιαγωγείο τον 21ο αιώνα οφείλει να προωθεί την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων όπως την επικοινωνία, τη δημιουργική και κριτική σκέψη, την προσωπική ταυτότητα και αυτονομία, καθώς και τις κοινωνικές ικανότητες (ΠΣΝ, 2011: 9). Συγκεκριμένα, η επικοινωνία ορίζεται ως μια δραστηριότητα μεταφοράς πληροφοριών.

Για να επιτευχθεί η επικοινωνία μεταξύ ατόμων είναι απαραίτητο τα άτομα να έχουν αναπτύξει στοιχειώδη ικανότητα χρήσης των μέσων επικοινωνίας που χρησιμοποιούν (όπως προφορική και γραπτή γλώσσα, γλώσσα της εικόνας, του σώματος και της μουσικής). Η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας προωθείται όταν το περιβάλλον του νηπιαγωγείου παρέχει από τη μία ποικιλία τρόπων κατασκευής νοήματος (δηλαδή διαφορετικές μορφές επικοινωνίας) και από την άλλη διαφορετικά πλαίσια επικοινωνίας (ανάλογα την περίπτωση, τον πληθυσμό). Στον τομέα αυτόν, γίνεται λόγος για «πολυγραμματισμό», ο οποίος ορίζεται με βάση δύο διακριτές διαστάσεις της γλώσσας. αφενός συνδέεται με την «συνεχώς αυξανόμενη ποικιλία σημαντικών τρόπων κατασκευής νοήματος» και αφετέρου με τη «συνεχή διερεύνηση της πολιτισμικής και γλωσσικής διαφορετικότητας» (ΠΣΝ, 2011: 11). Το νόημα δηλαδή από τη μία κατασκευάζεται «πολυτροπικά» μέσω διαφόρων σημειωτικών τρόπων (εικόνα, ήχος, κίνηση) και από την άλλη καθορίζεται από το πλαίσιο επικοινωνίας στο οποίο βρισκόμαστε κάθε φορά (διαφορετικοί πολιτισμοί, γλώσσες, κοινωνικές ομάδες, μαθησιακές περιοχές, εμπειρίες). Άλλες δεξιότητες που οφείλει να προωθεί ο χώρος του νηπιαγωγείου είναι η δημιουργική και η κριτική (ή μεταγνωστική) σκέψη. Η δημιουργική σκέψη σχετίζεται με την ανακάλυψη νέων και πρωτότυπων ιδεών, ενώ η κριτική σκέψη συνδέεται περισσότερο με την έννοια του αναστοχασμού, τα νήπια, δηλαδή, όχι απλώς να σκέφτονται αλλά και να αξιολογούν τη δική τους σκέψη και γνώση. Επιπλέον, σχετικά με τη δόμηση της προσωπικής ταυτότητας, αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μια ξεχωριστή και ιδιαίτερη οντότητα. Ουσιαστικά σχετίζεται με το σκέλος της αυτοεκτίμησης.

Τέλος, η απόκτηση κοινωνικών ικανοτήτων σχετίζεται με ικανότητες όπως αυτές της αποτελεσματικής επικοινωνίας και συνεργασίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και της διαπραγμάτευσης σε κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής και σεβασμού των άλλων. Μετά την ανάλυση των επιμέρους στοιχείων των δεξιοτήτων επισημαίνονται τρόποι προώθησης των συγκεκριμένων δεξιοτήτων στο χώρο του νηπιαγωγείου.

Για παράδειγμα, η δημιουργική και κριτική σκέψη προωθείται όταν το μαθησιακό περιβάλλον: α) αποτελεί πηγή ερεθισμάτων και εμπειριών, β) ενισχύει τον πειραματισμό και την εξερεύνηση, γ) ενθαρρύνει την πρωτοβουλία, την ανάληψη ευθυνών, την έκφραση ιδεών και την συν-οικοδόμηση νοημάτων νηπίου- εκπαιδευτικού (ΠΣΝ, 2011: 14). Δυο βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίζεται το νέο αναλυτικό είναι η αξιολόγηση της

μαθησιακής διαδικασίας και η συνεργασία σχολείου-οικογένειας, αρχές ωστόσο που εντοπίζονται και στο ΔΕΠΠΣ. Τις ήδη υπάρχουσες αρχές συμπληρώνουν τρεις καινοτόμες έννοιες που ενισχύουν το διαφορετικό περιεχόμενο του ΠΣΝ οι οποίες είναι: η αναγνώριση της διαφορετικότητας, η ένταξη και η παροχή 21 ίσων ευκαιριών για όλους τους πληθυσμούς καθώς και η έννοια της μετάβασης είτε στο νηπιαγωγείο είτε στο δημοτικό σχολείο. Επιπλέον, για την οργάνωση της μάθησης αξιοποιούνται πέντε μαθησιακά πλαίσια: το παιχνίδι, οι ρουτίνες, οι καθημερινές καταστάσεις, οι διερευνήσεις πάνω σε ένα θέμα και οι οργανωμένες δραστηριότητες (ΠΣΝ, 2011: 26).

3.2.1 Προσωπικότητα εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού

Ο εκπαιδευτικός αποτελεί μέλος του σχολείου και του κοινωνικού συνόλου που το απαρτίζει. Μέσα σε αυτό το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, υπόκειται σε συγκεκριμένες υποχρεώσεις με συγκεκριμένες απαιτήσεις. Στον κλάδο της Παιδαγωγικής έχουν εκφραστεί διάφορες θεωρίες για τα χαρακτηριστικά, το ρόλο και την προσωπικότητά του εκπαιδευτικού. Από δεοντολογικής άποψης αυτό που εκφράζεται είναι ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει μια σφαιρική προσωπικότητα, που θα διακρίνεται για τις παιδαγωγικές του ικανότητες και θα αγαπά τα νήπια του. Παράλληλα ο εκπαιδευτικός επειδή κατέχει σοφία και γνώση θα πρέπει να τις προσφέρει αυτούσιες στα νήπια μαζί με αιώνιες αξίες (Ντούσκας, 2007). Η προσωπικότητα, η ιδιοσυγκρασία, τα βιώματα, οι αξίες, τα πιστεύω, οι θεωρίες και οι γνώσεις του εκπαιδευτικού παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων και της προβληματικής συμπεριφοράς των νηπίων. Ο τρόπος που ο εκπαιδευτικός βλέπει τον εαυτό του συμπεριλαμβάνοντας τον βαθμό αυτοεκτίμησης των ικανοτήτων του και της αυτοπεποίθησής του να αντεπεξέλθει στις όποιες αντιξοότητες παρουσιάζει το επάγγελμα και ταυτόχρονα λειτούργημά του, αποτελούν τη βάση για τη σωστή αντιμετώπιση. Επίσης, ο επιτυχής ρόλος του εκπαιδευτικού εξαρτάται από το πόσο ευέλικτος είναι στις τοποθετήσεις του, αν είναι διατεθειμένος να αναπροσαρμόσει τον τρόπο και τη μέθοδο διδασκαλίας του, αν αποδέχεται τη βοήθεια ή παρέμβαση ειδικών, αν δέχεται την κριτική και τις παρατηρήσεις των γονιών, των συναδέλφων και των νηπίων του. Επιπλέον, αν αγαπά το επάγγελμά του ή αν το βλέπει ως καθαρά βιοποριστικό μέσο, αν αξιολογεί ο ίδιος την επιτυχία και την αποτυχία του, αν επιδιώκει να είναι ο φίλος, ο μεγάλος αδελφός, η πατρική ή μητρική φιγούρα ή ο σύμβουλος των νηπίων του. Αν αντιδρά και αποστασιοποιείται από καθετί καινούριο και καινοτόμο και αν αποφεύγει την κοινωνικότητα με γονείς και μαθητές, θα εξαρτηθεί και η επιτυχία του ως εκπαιδευτικός (Λιβανίου, 2004).

Προκειμένου να βοηθηθούν τα νήπια που παρουσιάζουν πολυπλοκότητα και πολυμορφία στο μαθησιακό τους προφίλ και να λειτουργούν με επιτυχία έχοντας την προσδοκώμενη για το νοητικό τους δυναμικό επίδοση, θα

πρέπει η βοήθεια που παρέχει ο εκπαιδευτικός να είναι δομημένη σωστά και να δίνεται σε κλιμακωτή μορφή (Λιβανίου, 2004). Για να εφαρμοστεί η αποτελεσματική και εποικοδομητική βοήθεια του εκπαιδευτικού προς τα νήπια, πρέπει να ακολουθούνται ορισμένοι θεμελιακοί και σημαντικοί κανόνες οι οποίοι συνοψίζοντάς τους είναι οι εξής:

› Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται σε όλη την τάξη. Δηλαδή, θα πρέπει να τροποποιεί κατάλληλα τη διδακτική ύλη και την όλη στρατηγική προσέγγιση της διδασκαλίας του στις ανάγκες συμπεριφοράς και μάθησης των νηπίων. Με άλλα λόγια θα πρέπει να διδάσκει με τον τρόπο που μαθαίνουν όλα τα νήπια και όχι με τον τρόπο που μαθαίνουν τα περισσότερα ή αυτόν τον τρόπο που διευκολύνει τον ίδιο τον εκπαιδευτικό.

› Ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του τα εξελικτικά στάδια και την εικόνα ωριμότητας του κάθε νηπίου. Δηλαδή, θα πρέπει να παρατηρεί την εικόνα ωριμότητας του κάθε νηπίου και τον ατομικό του ρυθμό ωρίμανσης και εξέλιξης (αντίληψη, γλωσσική ικανότητα, δεξιότητες, συμπεριφορά προσοχής και συγκέντρωσης) ο οποίος μπορεί να είναι αργός σε σχέση με τους συνομηλίκους του. Τότε μπορεί να χρειάζονται εκπαιδευτικές παρεμβάσεις οι οποίες θα ποικίλλουν και θα εξαρτώνται από το είδος του προβλήματος είτε είναι μαθησιακό είτε συμπεριφοράς (π.χ. δυσκολία ανάγνωσης, δυσκολία στην οργάνωση, άρνηση να γράφει, υπερκινητικότητα κλπ.).

› Ο εκπαιδευτικός συγκεκριμενοποιεί την κατά περίπτωση δυσκολία και εστιάζει σε αυτήν περιγράφοντας το πρόβλημα και ορίζοντάς το με ακρίβεια. Με τον παραπάνω τρόπο η μαθησιακή δυσκολία ή η προβληματική συμπεριφορά μπορεί να κατανοηθεί και από άλλου που ασχολούνται με το νήπιο. Για παράδειγμα, η δυσκολία που εντοπίζεται θα πρέπει να οριοθετείται και να προσδιορίζεται σε σχέση με τη συχνότητα, σε ποια μαθήματα παρατηρείται, σε ποιους εκπαιδευτικούς, ποιες ώρες ή μέρες, αν εμφανίζεται περισσότερο στο σχολείο παρά στο σπίτι ή το αντίστροφο κλπ. Συγκεκριμενοποιώντας το πρόβλημα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανωθεί ανάλογα για την σχεδίαση και υλοποίηση ενός αποτελεσματικού προγράμματος αντιμετώπισης (Λιβανίου, 2004).

Βέβαια το Σχολείο έχει αποστολή να προσφέρει στο μαθητή θεμελιακής σημασίας στοιχεία για την καλλιέργεια της προσωπικότητάς του. Πέρα από τις γνώσεις, που είναι βασικός προορισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας, άλλος επίσης σημαντικός στόχος είναι η διαμόρφωση ήθους και πίστη σε αξίες αιώνιες, αναλλοίωτες, θεμέλια κάθε κοινωνίας. Είναι αλήθεια ότι το ήθος στις μέρες μας σχεδόν χλευάζεται, καίτοι είναι συνταγματική επιταγή όμως αποτελεί την πεμπτουσία στις ανθρώπινες σχέσεις. Το κυνήγι της οικονομικής – επαγγελματικής επιτυχίας έχει ως συνέπεια την παραμέληση κάποιων μαθημάτων που αποσκοπούν στην καλλιέργεια και τον υπερτονισμό εκείνων που οδηγούν σε επαγγελματική επιτυχία. Για το λόγο αυτό συναντάμε σε πολλά επαγγέλματα με κοινωνικό χαρακτήρα,

ανθρώπους ιδιαίτερα φιλάργυρους, άπληστους, ανάληπτους χωρίς καμία ηθική αναστολή.

Το ήθος είναι το αλάτι πού δεν θα επιτρέψει τη σήψη της κοινωνίας. Και μόνο μια ηθικά καλλιεργημένη προσωπικότητα, τόσο του Δασκάλου όσο και του μαθητή μπορεί να οπλιστεί με δικαιοσύνη, ανιδιοτέλεια, αγάπη, υπομονή, ανοχή και ανεξικακία. Ο μεγάλος Νηπιαγωγός Κομένιος υποστηρίζει ότι «Δυστυχής είναι η παιδείυση που δεν οδηγεί σε χρηστά ήθη και ευσέβεια». Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός γνωρίζει καλά ότι το έργο του είναι δύσκολο και θέλει πολλή υπομονή. Η άγνοια, απειρία, αφέλεια, αδυναμία των νηπίων απαιτούν υπομονή, επιμονή, κατανόηση, ψυχραιμία, αταραξία ψυχής. Το ίδιο ισχύει και για τα σφάλματα, τις απροσεξίες και τη στάση των δύσκολων νηπίων που δοκιμάζουν την υπομονή και τις αντοχές του. Δεν πρέπει να τον εκνευρίζουν, γιατί θυμάται πάντα ότι είναι νέοι, όπως κάποτε κι αυτός και κάνουν λάθη.

Η απόκτηση της γνώσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Δε μπορούν όλα τα νήπια να προσλάβουν τόσο εύκολα όσο νομίζουμε οι ενήλικες. Ο εκπαιδευτικός θα επαναλάβει, θα επιμείνει, θα αναζητήσει τον καλύτερο τρόπο διδασκαλίας ώστε να είναι σίγουρος ότι το νήπιο αφομοίωσε. Δεν αγανακτεί όταν το νήπιο τα χάνει και δε μπορεί να ανταποκριθεί, δεν εκνευρίζεται, δεν εξάπτεται μπροστά στην αδιαφορία, την αδράνεια, τη λανθασμένη συμπεριφορά του μαθητή. Με αυτοκυριαρχία κατανοεί και ερμηνεύει τα πάντα.

Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός δεν μπαίνει ποτέ στην τάξη αν δεν έχει ετοιμαστεί. Αυτό ισχύει για κάθε μάθημα. Οι πρόχειροι αυτοσχεδιασμοί δεν τον τιμούν, αντίθετα τον εκθέτουν στα νήπια. Και οι μικροί ακόμη μαθητές αντιλαμβάνονται την προχειρότητα και την άγνοια του δασκάλου. Ορισμένοι έχουμε αδυναμία σε κάποια μαθήματα και παραμελούμε τα άλλα. Όμως ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός είναι βέβαιος ότι κάθε μάθημα έχει την αξία του και αυτό το περνάει και στα νήπια. Η ανησυχία στην τάξη δεν σταματά με παρακλήσεις ή απειλές, αλλά με την ελκυστική παρουσίαση της νέας γνώσης με τρόπο εύληπτο, παραστατικό, ζωντανό, χρωματισμό φωνής, ανάλογη στάση του σώματος. Ο εκπαιδευτικός είναι ηθοποιός με τη διπλή σημασία. διδάσκει ήθος και παίζει το ρόλο του σαν ηθοποιός.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι αμερόληπτος και να μην επηρεάζεται από γνωριμίες, φιλίες, κοινωνική θέση των γονιών ή την εξωτερική εμφάνιση των νηπίων. Δεν αεροβατεί. Έχει αυτογνωσία και δε διστάζει να συμβουλευτεί παλιότερους και εμπειρότερους συναδέλφους του. Σε εξαιρετικές περιστάσεις απευθύνεται σε ειδικούς.

Είναι σπάνιο να υπάρχει άνθρωπος χωρίς προσωπικό ή οικογενειακό πρόβλημα. Στη σημερινή εποχή δεν είναι αυτονόητη ούτε η οικογενειακή γαλήνη. Ο αποτελεσματικός εκπαιδευτικός προσπαθεί να διαχωρίζει τις διδακτικές του ευθύνες από τα μικρά ή μεγάλα αδιέξοδα της προσωπικής ή οικογενειακής ζωής. Έτσι αποφεύγει τους εκνευρισμούς, τα ξεσπάσματα, τις συναισθηματικές αλλαγές στην τάξη, στους συναδέλφους του, στους γονείς.

3.2.2 Στερεότυπα και προκαταλήψεις στην προσχολική ηλικία

Σύμφωνα με τις θέσεις του Anti-Bias Curriculum (Derman-Sparks & the ABC Task Force, 1989), η συνειδητοποίηση των στερεότυπων και των προκαταλήψεων συνιστά τη βασικότερη προϋπόθεση δημιουργικής αντιπαράθεσης των νηπίων με τις διαφορές. Συνειδητοποίηση των στερεότυπων δεν σημαίνει ανακάλυψη ενός ελλείμματος στη γνώση μας για τους «άλλους», αλλά ευαισθητοποίηση και κριτική αντιπαράθεση με το γεγονός ότι τα νήπια γίνονται αποδέκτες μηνυμάτων που αφορούν τη διασύνδεση μεταξύ συγκεκριμένων γνωρισμάτων, όπως χρώμα του δέρματος, εθν(ι)οτική προέλευση, φύλο κ.α., με κοινωνική δύναμη, κοινωνικά προνόμια ή κοινωνική απαξίωση. Πρόκειται για διαδικασίες που χαρακτηρίζουν την «κουλτούρα της κυριαρχίας» (Dominanzkultur)¹⁴. Η έννοια «κουλτούρα της κυριαρχίας» μας παραπέμπει στο γεγονός ότι ο τρόπος ζωής - εννοούμε των πλειονοτήτων στις χώρες υποδοχής μεταναστών- και ειδικότερα ο τρόπος αυτοπροσδιορισμού και οι αναπαραστάσεις για τους «άλλους» στηρίζονται σε κατηγορίες και πρότυπα ιεράρχησης. Στις βασικές κατηγορίες ιεράρχησης των ομάδων ανήκουν αυτές της εθνότητας, του φύλου και της τάξης. Η κυριαρχία χαίρει κατά κανόνα κοινωνικής ανεκτικότητας, διαμεσολαβεί από τις κοινωνικές δομές στην καθημερινότητα των υποκειμένων, αναπαράγοντας περισσότερο ή λιγότερο κρυφές μορφές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ιεράρχησης. Υποβαστάζεται, περαιτέρω, από μια σταθερή ασυμμετρία στις δυνατότητες πρόσβασης στα κοινωνικά αγαθά, αναπαράγεται με αλλά λόγια ιδεολογικά μέσα από ανοιχτές ή υποβόσκουσες διαδικασίες στιγματισμού και περιθωριοποίησης ω, μπορούμε να διατυπώσουμε τη θέση ότι στο σημερινό πολυπολιτισμικό νηπιαγωγείο βασική αφετηρία της αγωγής πρέπει να είναι τα υποκείμενα, το πλέγμα των βιωμένων κοινωνικών σχέσεων τους, καθώς και οι προϋποθέσεις αυτών και όχι αφηρημένα η πολιτισμική προέλευση τους. Τα νήπια κατασκευάζουν την ταυτότητα τους σε ένα ήδη διαμορφωμένο από τους ενήλικες κοινωνικό περιβάλλον και στο πλαίσιο συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων. Σε αυτό το πλαίσιο κατασκευάζουν γνώσεις και αναπαραστάσεις περί ηθικής, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα την ανάγκη να γνωστοποιήσουν το πολιτισμικό τους κεφάλαιο με στόχο την επικοινωνιακή επαφή, τη συνεννόηση και την ένταξη στην ομάδα των συνομηλίκων τους. Η ανάγκη αυτή ικανοποιείται πληρέστερα σε ένα περιβάλλον όπου επικρατούν συμμετρικές σχέσεις συνεργασίας ¹⁵. Ένα τέτοιο περιβάλλον παρέχει στα νήπια και δυνατότητες παρουσίασης των γνώσεών τους, συνάμα και κατασκευής νέων, καθώς και κανόνων κοινής δράσης. Τα νήπια ανακαλύπτουν, για παράδειγμα, από κοινού τι σημαίνει δικαιοσύνη, ηθική και φιλία

(Oerter, Noam 1999).

Συμπερασματικά, το νηπιαγωγείο μπορεί να λειτουργήσει ως χώρος

¹⁴ (βλ. Rommelspacher, 1996).

¹⁵ (βλ. επ. Liegle 1999).

αναγνώρισης των διαφορών (οι διαφορές ως επικοινωνιακό υλικό) και ταυτόχρονα ως χώρος δόμησης μιας πέρα από τις διαφορές κοινής ταυτότητας, παρέχοντας ευκαιρίες ισότιμης συμμετοχής στο συνολικό φάσμα των δραστηριοτήτων του. Γνωρίζουμε ότι τα νήπια της προσχολικής ηλικίας αναπτύσσουν μια «πρώιμη ηθική» (βλ. Nunner-Winkler 1999, Blasi 2000) η οποία εκφράζεται κυρίως μέσα από την ικανότητα της ενσυναίσθησης. Η γνωστική τους εξέλιξη τους επιτρέπει, περαιτέρω, να ξεχωρίζουν δίκαιες από άδικες πράξεις και να αναγνωρίζουν εκείνες τις πράξεις οι οποίες στιγματίζουν και προκαλούν πόνο στους άλλους. Η σημαντικότερη πρόκληση είναι αυτή της παρακίνησης και εμπλοκής των νηπίων σε δραστηριότητες στο πλαίσιο των οποίων θα έχουν την ευκαιρία να κατασκευάσουν από κοινού ηθικές αρχές δράσης και συμβίωσης.

Σημαντικός κρίνεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού ο οποίος καλείται να δημιουργήσει ένα κατάλληλο κλίμα παροτρύνοντας τα νήπια να εκφράσουν τους προσωπικούς τους ηθικούς κανόνες και να ανακαλύψουν κοινούς κανόνες μέσα από διαδικασίες αντιπαράθεσης με ηθικά διλήμματα. Τέτοιες διαδικασίες στηρίζουν την ανάπτυξη των νηπίων, το πέρασμα τους στην «επόμενη ζώνη ανάπτυξης» (Vygotsky). Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια εδώ είναι η ενεργή συμμετοχή όλων των νηπίων. Μόνο μέσα από τη συναισθηματική σύνδεση στο σύνολο των αποφάσεων που λαμβάνονται στην τάξη αποκτούν οι κοινές αρχές αξία και σημαντικότητα. Μόνο αυτός που συμμετέχει και συναποφασίζει μπορεί να αισθάνεται υπεύθυνος για αυτό που πρέπει να γίνει (Nunner-Winkler 1999). Η αντιπαράθεση με ηθικά διλήμματα μπορεί να λάβει χώρα στο πλαίσιο του παιχνιδιού. Σύμφωνα με τις αρχές του Κονστρουκτιβισμού τα ομαδικά παιχνίδια επηρεάζουν θετικά την κοινωνικο-ηθική ανάπτυξη του νηπίου. Η ενσωμάτωση τους στο καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου πρέπει να γίνεται βέβαια με έναν τρόπο που να επιτρέπει τη συμμετοχή των νηπίων και να είναι αντίστοιχος των ενδιαφερόντων τους, ώστε να είναι βέβαιη και επιτυχημένη η έκβαση τους. Τέτοιου είδους παιχνίδια επιτρέπουν στα νήπια να υποδυθούν εξαρτημένους μεταξύ τους ρόλους, να προσαρμόζουν τις συμπεριφορές τους στους κοινούς κανόνες και στις προσδοκίες των ρόλων, να διαπραγματεύονται το περιεχόμενο τους από κοινού και να υπομένουν τις επιπτώσεις σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων. Με άλλα λόγια τα νήπια καλούνται να λειτουργήσουν ως ηθικές αυθεντίες, αφού εκ των πραγμάτων αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα των κανόνων και την τήρηση αυτών, καθώς και τα θετικά σημεία της επίλυσης των μεταξύ τους διαφορών χωρίς την επέμβαση των ενηλίκων (Kamii, DeVries 1991).

Καταλήγουμε εδώ στο συμπέρασμα ότι η αποδυνάμωση των προκαταλήψεων μπορεί να επιτευχθεί μέσα από διαδικασίες καλλιέργειας της συνεργατικότητας και της κατανόησης εκ μέρους των νηπίων, ότι η λειτουργία της ομάδας, καθώς και η έκφραση των δικών τους ενδιαφερόντων είναι εφικτή μόνο μέσα από κανόνες που εξασφαλίζουν την αλληλοαποδοχή των εκάστοτε ιδιαιτεροτήτων. Μέσα από την αβίαστη ανάπτυξη ικανοτήτων

όπως αυτών της ενσυναίσθησης και της κριτικής στάσης απέναντι στους ρόλους θα μπορέσουν να κατανοήσουν τα νήπια τον αρνητικό ρόλο των προκαταλήψεων στις διαπροσωπικές σχέσεις και την ανάγκη αποστασιοποίησης από αυτές.

3.3 Ο λόγος του εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού

Σ' ό,τι αφορά το λόγο του στην τάξη, σύμφωνα με την Kramsch (1984), ο εκπαιδευτικός θα όφειλε να σέβεται:

- το επίπεδο γλωσσικής ικανότητας και κοινωνικής ωριμότητας των συμμετεχόντων
- τη στάση των μελών της ομάδας
- τους θεσμικούς περιορισμούς
- τις απαιτήσεις του μαθήματος.

Το πέρασμα από το διδακτικό στον επικοινωνιακό φυσικό λόγο, θα έπρεπε να γίνεται με μια ριζική αλλαγή στη διανομή του λόγου, στη διευθέτηση των θεμάτων, στην αξιολόγηση του λόγου και στην ευθύνη για τη σωστή λειτουργία της διάδρασης, για τα οποία πριν, την αποκλειστική ευθύνη έφερε ο εκπαιδευτικός. Σε κάθε περίπτωση πάντως, ο εκπαιδευτικός θα όφειλε να αποφεύγει τις μεγαλοστομίες, τα βαρύγδουπα λόγια και τις ηθικολογίες (συμβουλές, διαταγές, αναγγελίες της ανικανότητας ή της ανεπάρκειας των νηπίων). Όπως επισημαίνει ο Ανδρουλάκης (1999, α: 99), «Όλες οι πρόσφατες εργασίες στη Διδακτική, Παιδαγωγική και Ψυχολογία υπενθυμίζουν ότι η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού και η διαχείριση της επικοινωνίας στην τάξη, παίζουν μεγάλο ρόλο στο να αισθάνονται καλά και να προοδεύουν στο σχολείο, νήπια και έφηβοι».

Η στάση του εκπαιδευτικού προς τα νήπια του εξαρτάται λοιπόν κατά ένα μεγάλο μέρος από τα προτερήματα του εκπαιδευτικού, πράγμα το οποίο βοηθάει αληθινά και πολύ τη διδασκαλία και τη διάδραση στην τάξη.

Ο εκπαιδευτικός είναι το κατεξοχήν πρόσωπο, που επιφορτίζεται με τη διαχείριση της ομάδας των νηπίων, ακόμη κι αν οι μαθητές προβαίνουν σε πρωτοβουλίες και στην ανάληψη της αυτονομίας τους. Παρ' όλα αυτά, ο εκπαιδευτικός δεν προετοιμάζεται πάντα κατά τις σπουδές του έτσι, ώστε να διαχειριστεί την παιδαγωγική σχέση.

Σύμφωνα με την Tagliante, «η στάση του εκπαιδευτικού συσχετίζεται με την προσωπικότητά του και βεβαίως με τη μεθοδολογία που αυτός εφαρμόζει». Μπορούμε να υποθέσουμε λοιπόν ότι υπάρχουν, είτε χαρακτηριστικά γνωρίσματα του χαρακτήρα του, είτε συμπεριφορές, που μπορούν να βελτιώσουν τη στάση του. Έτσι θα δούμε καταρχήν τα προτερήματα και στη συνέχεια τους ρόλους, που ο εκπαιδευτικός θα όφειλε να έχει, με σκοπό τη βελτίωσή του.

3.4 Παιδαγωγικές πρακτικές

3.4.1 Διαχείριση

«Να διαχειρίζεσαι ένα κοινό μαθητών όλο και περισσότερο δύσκολο, χωρίς κουλτούρα και με λίγα κίνητρα» (Πρόσκολλη, 1999), δηλαδή να ορίζεις τις γνωστικές του ικανότητες και τις συμπεριφορές του, προϋποθέτει τεχνικές ρύθμισης της εξέλιξης μιας μαθησιακής κατάστασης. Ο εκπαιδευτικός θα όφειλε να εφαρμόσει τεχνικές για να «διαχειριστεί αρμονικά την πορεία της αρχικής αναζήτησης και τα σχετικά φαινόμενα», για να μεταδώσει καλύτερα τη γνώση. Θα όφειλε να διαχειρίζεται το λόγο, τις κινήσεις και τις προσπάθειες.

Γενικά, και σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη, στην εκπαίδευση υπάρχουν θεσμικά εμπόδια όπως η σχετική έλλειψη κινήτρων για τα νήπια, ο συντηρητισμός των θεσμών και των εκπαιδευτικών, ο μεγάλος αριθμός μαθητών ιδιαίτερα στα δημόσια σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Τα παραπάνω έχουν σαν αποτέλεσμα τη μη ενεργό συμμετοχή των νηπίων στη μαθησιακή διαδικασία.

3.4.2 Τεχνικές διαχείρισης

Ο εκπαιδευτικός κάνει συνετή επιλογή των συστατικών της διδακτικής πράξης. Διδάσκει την ουσία, σύμφωνα με τις ανάγκες των νηπίων, επικεντρώνοντας τη διδασκαλία του στο μαθητή. Υπολογίζει τις διανοητικές ικανότητες των νηπίων, τις ψυχολογικές και συναισθηματικές τους ιδιαιτερότητες και την κοινωνική τους τάξη. Λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες επικοινωνίας των νηπίων, που διστάζουν να συμμετέχουν σε επικοινωνιακές δραστηριότητες. Διαμορφώνει τις απαιτήσεις του σύμφωνα με τις δυνατότητες και τις ικανότητες των νηπίων. Υιοθετεί διαφοροποιημένη Παιδαγωγική, δηλαδή αφενός «προσαρμόζει τις μαθησιακές θεωρίες και τα εγχειρίδια στη μαθησιακή κατάσταση, στα προφίλ, στις δυνατότητες και στη μαθησιακή στρατηγική των νηπίων», κι αφετέρου «προσαρμόζει τις μαθησιακές καταστάσεις στις ανάγκες και στις ειδικές δυσκολίες των νηπίων, ανάλογες της διαφορετικής τους πορείας». (Πρόσκολλη, 1999). Χρησιμοποιεί τεχνικές για να προσαρμόσει ένα εγχειρίδιο στην ψυχολογία των νηπίων. Μπορεί επίσης να επεξεργαστεί ερωτηματολόγια «με σκοπό να ανακαλύψει τα αγαπημένα θέματα του σχολικού κοινού¹⁶», θέματα που θα αποτελέσουν κοινό τόπο και μέσο προσέγγισης μεταξύ δασκάλου και μαθητών. Θα μπορούσε επίσης να παράγει διδακτικό υλικό (να δημιουργεί οπτικο-ακουστικό υλικό).

στρατηγικές και τεχνικές, που προσαρμόζει σε συγκεκριμένες εργασιακές συνθήκες και σύμφωνα με τη δική του ιδιοσυγκρασία.

- κάνει μαζί με τα νήπια απολογισμό της ήδη αφομοιωμένης από εκείνους γνώσης, προκειμένου πάνω σ' αυτή να οικοδομήσει νέα πληροφορία και νέα γνώση.
- βοηθά τα νήπια να ανακαλύψουν μόνοι τους νέα πεδία μάθησης και να συστηματοποιήσουν αυτά που ήδη κατέχουν.

¹⁶ Καλλιαμπέτσου – Κορακά, 1990

- επαναπροσδιορίζει το ρόλο του, περιορίζοντας την αδιαφορία ή το αίσθημα μάταιης προσπάθειας, που είναι δυνατό να νιώσει ο ίδιος και που μπορεί να προκληθεί από ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα.
- δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων στα νήπια, όπως την επεξεργασία του προγράμματος της ύλης και την επιλογή διδακτικών κειμένων.
- προτείνει αυθεντικά και ενδιαφέροντα κείμενα, επικοινωνιακές δραστηριότητες και παιχνίδια ρόλων (αν πρόκειται για καθηγητή ξένων γλωσσών).

3.4.3 Παράγοντες που ευνοούν τις παιδαγωγικές πρακτικές

Στην αρχή της καριέρας του ο εκπαιδευτικός ίσως έχει λανθασμένη εικόνα της πραγματικότητας. Μπορεί δηλαδή να πιστεύει ότι οι μαθητές είναι πάντα υπάκουοι και πειθαρχημένοι, αν έχουν έναν «καλό δάσκαλο». Φοβάται αναστάτωση, αυθάδεια και προβλήματα, που προξενούν συχνά μαθητές στην τάξη, αφού αποδίδει τα παραπάνω (λανθασμένα πολλές φορές) σε δική του ανεπάρκεια.

Σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη, εμποδίζει την επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών το γεγονός ότι τον εκπαιδευτικό επιβάλλει στα νήπια κάθε φορά το Κράτος (στη Δημόσια Εκπαίδευση) ή ο Διευθυντής του Σχολείου (στην Ιδιωτική Εκπαίδευση).

Όπως επισημαίνει ο Ανδρουλάκης, «το συναίσθημα κινητοποιεί τη γνώση». Μεταξύ των παραγόντων αυτών που κινητοποιούν τη γνώση, οι πιο σημαντικοί είναι οι ακόλουθοι:

- το γόητρο που ασκεί το μάθημα στα νήπια
- το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιείται, αλλά κυρίως
- η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού και το κοινωνικό του προφίλ (φύλο, ηλικία, εμφάνιση, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο), καθώς και
- οι σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τα νήπια, αλλά και ανάμεσα στους ίδιους τα νήπια, οι οποίες έχουν σχέση με το βαθμό της ομοιογένειας της ομάδας, της αλληλοκατανόησης, της ανεκτικότητας, της συνεργασίας.

Ειδικότερα, η Λυγίζου (2002) αναφέρει ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη δυναμική της σχέσης διδάσκοντα-διδασκομένων είναι οι ακόλουθοι:

- το μάθημα το ίδιο (αν πρόκειται για αγαπημένο μάθημα ή όχι)
- ο ίδιος ο διδάσκοντας που χαρακτηρίζεται από:
 - το φύλο του (Αν πρόκειται για άντρα, συχνά αισθάνεται ιδιαίτερη τρυφερότητα για τα κορίτσια και την ανάγκη να τα προστατεύσει. Αν πρόκειται για γυναίκα, τα κορίτσια είτε εκτονώνουν την ανάγκη τους για στοργή, είτε αισθάνονται ανταγωνιστικά)

- την ηλικία του (Αν πρόκειται για εκπαιδευτικό μεγαλύτερης ηλικίας, επιβάλλεται ευκολότερα στα νήπια. Αν πρόκειται για νεότερο εκπαιδευτικό, έχει καλύτερη συνεργασία με τα νήπια)
 - την κοινωνική του τάξη (οι ταξικές διαφορές αποτελούν ίσως εμπόδιο για την ποιότητα της σχέσης του εκπαιδευτικού με τα νήπια του)
 - η κουλτούρα κι η νοοτροπία του
 - ο χαρακτήρας του
 - ο ρόλος του
 - ο τρόπος οργάνωσης του σχολείου (αν πρόκειται για δημοκρατικό σχολείο ή όχι)
 - ο ρόλος των συναδέλφων και του διευθυντή (Θα πρέπει να έχουν όλοι ενιαία πολιτική σε τυχόν προβλήματα ελέγχου της τάξης)
-
- ο ρόλος των νηπίων και των γονιών τους
 - η κοινωνική τάξη και η κουλτούρα των οικογενειών των νηπίων.

3.4.4 Χώρος

Το περιβάλλον θα πρέπει να δρα σαν ένα είδος ενυδρείου, στο οποίο αντανakλούν οι ιδέες, οι ηθικές αρχές και ο πολιτισμός των ανθρώπων που ζουν σ' αυτό. Η σωστή διαμόρφωση του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου στο Νηπιαγωγείο:

- επηρεάζει θετικά τη μαθησιακή διαδικασία για τα μικρά νήπια,
- υποστηρίζει την κοινωνική, συναισθηματική και κιναισθητική ανάπτυξη τους,
- διευκολύνει την ανάπτυξη του Α.Π. και τη δουλειά των εκπαιδευτικών.

Εξωτερικοί Χώροι

- Η διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων και ο εφοδιασμός σε παιχνίδια, πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ολόπλευρης ανάπτυξης των νηπίων.
- Πρέπει να διαθέτει υψηλό βαθμό ασφάλειας, ενώ ιδιαίτερα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πρόσβαση νηπίων με προβλήματα κινητικά ή όρασης.
- Μπορεί να διαμορφώνεται σε τμήματα, όπως παρακάτω:
Ο ελεύθερος χώρος, για αυθόρμητο παιχνίδι ή ομαδικά παιχνίδια ή αθλήματα.

Ο **χώρος φυτών**, για παρατήρηση της ζωής των φυτών. Φυτά χαμηλά (θάμνοι), αρωματικά φυτά, καλλωπιστικά, δέντρα. Δέντρα με δυνατότητες για παιχνίδι, σκαρφάλωμα, σκιά, καρπούς φαγώσιμους. Φυτά μόνο ως διακοσμητικός χώρος πράσινου, ως πράσινο-περίφραξη ή ως πράσινο-διαχωριστικό χώρων, δεν αντανakλά την παιδαγωγική σχέση με τα φυτά που

πρέπει να βιώνουν τα νήπια, διότι έτσι μένουν απρόσωπα και περνούν απαρατήρητα.

Η **αμμοδόχος**, σε άκρη ώστε να μη συγκρούονται τα νήπια που τρέχουν με αυτά που είναι καθισμένα εκεί. Δοχεία διαφόρων μεγεθών, φτυάρια, σουρωτήρια, κ.α. Η άμμος, ως εύπλαστο υλικό, παίρνει διάφορες μορφές, τα νήπια έχουν τη δυνατότητα να παρέμβουν στο χώρο με δικές τους σημειολογικές μεταλλάξεις και συμβολισμούς.

Η **περίφραξη** δεν πρέπει να αποτελεί ένα απρόσωπο όριο με το εξωτ. περιβάλλον, θυμίζοντας φυλακή. Οι υψηλοί τοίχοι πρέπει να χαμηλώνουν και να συμπληρώνονται με καλαίσθητα κάγκελα. Μπορούν να διακοσμηθούν με ζωγραφική.

Παιχνίδια ή άλλα υλικά, μπορούν να προστεθούν μόνιμα ή περιοδικά εμφανιζόμενα: επιδαπέδια παιχνίδια, ελαστικά αυτοκινήτων, ένας λειασμένος κορμός δέντρου, ένα παλιό ξύλινο θρανίο, ανεμόσκαλες, ταΐστρες πουλιών, αθλητικός εξοπλισμός.

-Ορθογώνιοι ανοιχτοί χώροι, όπου το νήπιο δεν έχει τη δυνατότητα να σκαρφαλώσει, να κρυφτεί, να απομονωθεί, να εξερευνήσει, αποτελούν φτωχό αισθητηριακό περιβάλλον. Σε επίπεδο μονότονο χώρο μπορούμε με μια τεχνητή διαμόρφωση, με τη μεταφορά χώματος, να δημιουργηθούν λόφοι, χώρος για φύτεμα, κρυψώνες. Ακόμα, κερκίδες ή χτιστά παγκάκια ή κιόσκι ή βρύση με χτιστή μεγάλη λεκάνη.

Εσωτερικοί Χώροι

- Η διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων να προσφέρει αίσθημα ασφάλειας, ζεστασιάς, καλαισθησίας, κινήτρων για μάθηση. Η έννοια της ζεστασιάς δίνεται μέσω των χρωμάτων και της υφής, κυριαρχούν δε απαλές γραμμές και σχήματα.
- Το περιβάλλον πρέπει να αντανακλά τα βιώματα των νηπίων, και αυτών από διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά περιβάλλοντα ή με ειδικές ανάγκες.
- Κατά τη διάρκεια του έτους εμπλουτίζεται με τη συμβολή των νηπίων, ώστε να αντανακλά τις δραστηριότητες και τις σχέσεις αλληλεπίδρασης τους εκείνης της συγκεκριμένης σχολικής χρονιάς. Συνδιαμόρφωση των γωνιών μαζί με τα νήπια: κατάθεση προτάσεων, επιλογές, υπευθυνότητα οργάνωσης, αυτονομία χρήσης.
- Διαμορφώνουμε τους όρους παιχνιδιού στις γωνιές μαζί με τα νήπια: εξηγούμε τη λειτουργικότητα τους, τη χρήση του υλικού, συναποφασίζουμε **κανόνες** κοινής χρήσης υλικών, αριθμό νηπίων, μορφές παιχνιδιού. Εμπλουτίζονται με λειτουργικά «κείμενα». Χρόνος παραμονής.
- Η διαμόρφωση χώρου πρέπει να προσφέρει δυνατότητες για ατομική εργασία, συνεργασίας του εκπαιδευτικού με όλη την τάξη και εργασία σε μικρότερες ομάδες.

- Οι γωνιές δραστηριοτήτων διαχωρίζονται μεταξύ τους ή συνδυάζονται ευέλικτα ή αναπροσαρμόζονται στιγμιαία ή κατά μεγαλύτερα διαστήματα, ενώ πριν εγκαινιαστούν μένουν για κάποιο διάστημα κλειστές. Λειτουργία με 4-6 νήπια, εύκολη πρόσβαση από τη μια γωνιά στην άλλη, χωρίς αναστάτωση, δυνατότητα απελευθέρωσης χώρου. Ως διαχωριστικά χρησιμοποιούμε παραβάν (ξύλινο ή ξύλινο πλαίσιο με ύφασμα) ή έπιπλα (ραφιέρες, τραπέζι, κ.α.)
- Να είναι λειτουργικές, να παρέχουν εποπτεία: κάθε γωνιά έχει τον εξοπλισμό της, τα υλικά της στο χώρο της. Ράφια ψηλότερα για τον εκπ/κό, χαμηλά για τα νήπια.
- Το **υλικό** να είναι καλής ποιότητας, ανθεκτικό, ποικίλο, διαβαθμιστικό πολυπλοκότητας, για ατομική εργασία και τέτοιο που προωθεί την κοινωνική αλληλεπίδραση, να αλλάζει τακτικά, αποσύρουμε το φθαρμένο αλλά και ό,τι έχει δουλευτεί αρκετά, εμφανίζουμε νέο. Η γωνιά να είναι ελκυστική.
- Σταθερά καθ'όλο το χρόνο: συζήτησης, οικοδομικού υλικού, βιβλιοθήκης (γλώσσας), εικαστικών, παιδαγωγικών παιχνιδιών. Συνδυάζονται ή μετατρέπονται: γωνιά φιλοξενίας σχεδίων εργασίας, κουκλόσπιτο, δραματικής τέχνης, κουκλοθέατρο, μουσικής, μαγαζάκι, επιστημών, υπολογιστή.
- Ενθάρρυνση νηπίων για επιλογή γωνιών και ενεργή δραστηριοποίηση με ποικίλους τρόπους. Διακριτική, υποστηρικτική παρέμβαση, αποφυγή επίλυσης των προβλημάτων τους, μόνο στην ανάγκη. Προτροπή να μιλήσουν για όσα έκαναν, η ομάδα μιας γωνιάς «παρουσιάζει» στους άλλους.
- Οι εκπ/κοί καταγράφουν τις δράσεις με σημειώσεις, φωτογραφίες, βίντεο. Πίνακας καταγραφής προτιμήσεων, αξιολόγηση γωνιών, υλικών, τρόπων παιχνιδιού, παρεμβάσεις αναδιοργάνωσης. Αξιοποιούνται σε συζητήσεις με τα νήπια (ανατροφοδότηση ιδίων), στο φάκελο αξιολόγησης των νηπίων (γονείς).
- Παρουσίαση των έργων στις γωνιές, «βιβλίο» για κάθε γωνιά.

3.5 Στάση εκπαιδευτικού-νηπιαγωγού κατά την διάδραση

Στο πλαίσιο μιας διαδραστικής διδασκαλίας, η μη λεκτική επικοινωνία ανάμεσα στο δάσκαλο και τα νήπια, είναι πολύ σημαντική. Το σώμα και η φωνή του δασκάλου ή των νηπίων, αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της διαδραστικής διδασκαλίας

- Η σωματική επικοινωνία γίνεται με το βλέμμα, τις χειρονομίες, τις γκριμάτσες και τη σωματική στάση: «Οι καθηγητές σαρώνουν με το βλέμμα τους όλη την τάξη» (Pannozo, 1997:18), προκειμένου να την ελέγχουν. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρύνει τα νήπια του και να δείξει την επιδοκιμασία του, κουνώντας καταφατικά το κεφάλι. Οι μαθητές που δεν καταλαβαίνουν καλά κάτι, συνοφρυώνουν. Αν ο εκπαιδευτικός κάθεται πίσω από το γραφείο του, κρατώντας απόσταση από τα νήπια, επιδιώκει να κάνει φανερό το θεσμικό του ρόλο, γεγονός το οποίο δεν επιτρέπει τη διάδραση. Αντίθετα, θα έπρεπε να μετακινείται ανάμεσα στα θρανία ή να μένει όρθιος στο γραφείο του.

- Ο τόνος της φωνής του εκπαιδευτικού έχει μεγάλη σημασία: Ένας χαρούμενος τόνος δημιουργεί ιδιαίτερη ατμόσφαιρα και τραβάει την προσοχή των νηπιών. Ένας αυταρχικός τόνος εξασφαλίζει την ησυχία στην τάξη. Ένας τόνος που δε μένει σταθερός, αποτελεί πρόσχημα για τα νήπια να διαταράξουν την ησυχία της τάξης. Η διάδραση στην οποία βασίζεται η διαδραστική διδασκαλία, περιλαμβάνει γλωσσολογικές και ψυχοκοινωνικές παραμέτρους. Πρόκειται για τις σχέσεις ανάμεσα, αφενός στο διδάσκοντα και τους διδασκόμενους, κι αφετέρου, στους ίδιους τους διδασκόμενους. Όπως παρατηρεί η Schiffler (1984), «μια θετική διάδραση αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας».

Σύμφωνα με τη Schiffler, η θετική κοινωνική διάδραση βασίζεται και αναπτύσσεται πάνω σε μια παιδαγωγική συμπεριφορά του εκπαιδευτικού, που ευνοεί την κοινωνική διάδραση, διαλύοντας τις συμπλοκές, που ενθαρρύνει τα νήπια και τους παρακινεί στην αυτονομία και στη συνεργασία κατά τη διάρκεια μιας ομαδικής εργασίας, ώστε να οδηγηθούν στα σωστά συμπεράσματα.

«Διαδραστική διδασκαλία» σημαίνει λοιπόν κυρίως «επικεντρώνω το μάθημα στα νήπια, οι οποίοι και καθορίζουν το περιεχόμενό του», όπως επίσης σημαίνει και «διαπολιτισμική προσέγγιση». Όλοι οι μαθητές έχουν «ίσο δικαίωμα να πάρουν το λόγο με τρόπο αρμονικό» (Ανδρουλάκης, 1999:134) και όλοι οι μαθητές ακούνε τους συμμαθητές τους, χωρίς τη μεσολάβηση του εκπαιδευτικού. Ο τελευταίος ενθαρρύνει τα νήπια να επιμηκύνουν το λόγο τους, προκειμένου να έχει την ίδια διάρκεια με το δικό του, και χωρίς να φοβάται, είτε για την απόλυτη ησυχία που μπορεί να επικρατήσει, είτε για το θόρυβο που μπορεί να δημιουργήσουν τα νήπια ανάμεσα στα λόγια τους. Βεβαίως, ο εκπαιδευτικός αποφεύγει να ελέγχει διαρκώς τις γνώσεις των νηπίων του.

Κατά τον Ανδρουλάκη, μεταξύ των αρνητικών παραγόντων για μια διαδραστική διδασκαλία, είναι η σχολική οργάνωση (αίθουσα, ωράρια,...), το υλικό, η πειθαρχία των νηπίων, ο τρόπος μάθησης των νηπίων. Σε περίπτωση θετικής διάδρασης ο νηπιαγωγός αντιδρά με ικανοποίηση και χαμόγελο ευχαρίστησης και δίνει το κίνητρο στα νήπια να συνεχίσουν τη προσπάθεια.

3.5.1 Αποτυχία διάδρασης

Οι προσδοκίες που μπορεί να έχει ο εκπαιδευτικός και οι υψηλοί στόχοι για τα νήπια του, ενδέχεται να επηρεάσουν τη σχολική επίδοση των νηπίων. Οι εκπαιδευτικοί έχουν προσδοκίες και εντυπώσεις από τους εαυτούς τους και τα νήπια τους. Η επαγγελματική τους εμπειρία και το κοινωνικοπολιτιστικό τους υπόβαθρο ασκούν μεγάλη επίδραση στις προσδοκίες τους και στην εντύπωση τους για τον ιδανικό μαθητή. Οι ειδικοί ψυχικής υγείας μιλούν για το φαινόμενο της αυτοεκπληρούμενης προφητείας (Brophys,1970). Όταν ο δάσκαλος περιμένει πως οι μαθητές του θα είναι «τεμπέληδες» και τους το λέει ευθέως είναι πολύ εύκολο για το ευάλωτο νήπιο να το πιστέψει. Αναπόφευκτο είναι στη συνέχεια να συμπεριφέρεται

ακριβώς όπως περιμένουν οι άλλοι και να φέρεται με τρόπο που να επαληθεύει τη δηλωμένη προφητεία. Επίσης όταν ο εκπαιδευτικός τρέφει εξωπραγματικά υψηλές προσδοκίες, τότε τόσο ο ίδιος όσο και τα νήπια νιώθουν απογοήτευση και ματαίωση, αφού αυτές δεν πραγματοποιούνται.

Συμπερασματικά ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός, γιατί μετατρέπει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, σε ανισότητες ικανοτήτων, δυνατοτήτων και επιδόσεων, νομιμοποιώντας την ανισότητα και οδηγεί σε σχολική αποτυχία τα άτομα, που το μορφωτικό τους κεφάλαιο αποκλίνει από αυτό του σχολείου.

Τα νήπια φοβούνται την αποτυχία. Στην περίπτωση αυτή, ο εκπαιδευτικός οφείλει να τους πει ότι τα λάθη δεν είναι ένδειξη αποτυχίας, αλλά ουσιαστικό μέρος της μάθησης. Τα λάθη είναι «το φυσικό και πολύτιμο τμήμα της διαδικασίας της μάθησης» (Ανδρουλάκης, 1999, b: 79), εφόσον βέβαια μαθαίνουν από αυτά.

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να συγκρατεί το λάθος (σημειώνοντάς το, για παράδειγμα), σχολιάζοντας πάντα θετικά στην αρχή και στο τέλος της αξιολόγησης. Σε ό,τι αφορά τα δευτερεύοντα λάθη που δεν ενοχλούν και δε μπλοκάρουν, τα διορθώνει διακριτικά.

Σε κάθε περίπτωση, υπενθυμίζουμε ότι ο εκπαιδευτικός θα όφειλε να εξετάζει και να κρίνει τα νήπια του σύμφωνα με το επίπεδο και τις ικανότητές τους. Η επιτυχία ή όχι κάθε διδακτικής ή μαθησιακής συνδιαλλαγής καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της διαπροσωπικής σχέσης που υπάρχει μεταξύ του δασκάλου και του νηπίου. Ο δάσκαλος βρίσκεται συνήθως σε πιο ισχυρή θέση από τα νήπια λόγω του ότι ελέγχει την πρόσβαση στις σωστές απαντήσεις και αξιολογεί την πρόοδο των νηπίων, αφού γνωρίζει περισσότερα από το νήπιο κι έχει την ευθύνη για τη μεταβίβαση της γνώσης (Mercer, 2000). Η ασυμμετρία που υπάρχει στις σχέσεις νηπίου-εκπαιδευτικού ωστόσο δεν είναι μονόπλευρη, αφού το νήπιο γνωρίζει πράγματα για τον κόσμο και τον εαυτό του τα οποία δεν γνωρίζει ο εκπαιδευτικός (Wood, 1999). Η μάθηση επομένως δεν εξαρτάται μόνο από την παρέμβαση του ενήλικα, αλλά και από τη συμμετοχή του νηπίου στη δική του εξέλιξη και μάθηση με τη λήψη πρωτοβουλιών σχετικά με τον τρόπο χειρισμού και συμμετοχής στην αλληλεπίδραση. Σε περίπτωση αποτυχία διάδρασης ο νηπιαγωγός δεν πρέπει να απογοητεύεται. Πρέπει να έχει την υπομονή να κατανοήσει να προσπαθήσει πάλι και για όσες φορές κριθεί αναγκαίο. Ίσως χρειάζεται να αλλάξει τον τρόπο ακόμα της διάδρασης. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει το νήπιο να απογοητευτεί από μια πιθανή αποτυχία. Αντιθέτως πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι η ζωή έχει δύο όψεις και οφείλει να συνεχίσει την προσπάθεια του μέχρι να επιτύχει.

4. Συμπέρασμα

Οι πολύ έντονες και εκτεταμένες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα τα τελευταία κυρίως χρόνια στη χώρα μας δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστη και την εκπαιδευτική διαδικασία. Η σύγχρονη παιδαγωγική λοιπόν προσπαθώντας να ανταποκριθεί στη διαρκώς μεταβαλλόμενη

κοινωνία αναπροσδιορίζεται σε μια διαδικασία αυτενεργό, ανακαλυπτική και διαδραστική για την οποία απαραίτητες προϋποθέσεις αποτελούν η δημιουργική έμπνευση των δασκάλων και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των νηπίων, έτσι ώστε όχι μόνο να κατέχουν μια βασική εκπαίδευση, αλλά ταυτόχρονα να είναι ευέλικτοι και ευπροσάρμοστοι στις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας. Το ΑΠΣ για το νηπιαγωγείο φιλοδοξεί να είναι ένα πρόγραμμα ανοιχτό, βιωματικό, ευέλικτο το οποίο χωρίς να παραγνωρίζει τη σπουδαιότητα των γνώσεων δίνει έμφαση στις διαδικασίες και τοποθετεί το νήπιο στο κέντρο των εξελίξεων. Με τη διαθεματικότητα, ευνοείται και ενθαρρύνεται η ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων των νηπίων μεταξύ τους, με τους ενήλικες, με το χώρο και με τα υλικά. Τα νήπια μέσα σε αυθεντικές καταστάσεις καλούνται να ενεργοποιήσουν όλες τις ταυτότητές τους και με τη σωστή και διακριτική καθοδήγηση της νηπιαγωγού να συνδέσουν την εμπειρικοβιωματική γνώση που έχουν αποκτήσει μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, με την επιστημονική.

Εδώ λοιπόν υπεισέρχεται ο ρόλος του νηπιαγωγού. Η νηπιαγωγός πρέπει να υποβοηθήσει το νήπιο να ανακαλύψει τη γνώση με τη δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού ενθαρρύνοντάς το να προβλέπει, να ερευνά, να πειραματίζεται, να δημιουργεί, να συγκρίνει, να ανακαλύπτει σχέσεις, να ταξινομεί και να αναπτύσσεται νοητικά οικοδομώντας συγχρόνως και τους απαραίτητους μηχανισμούς για την κατάκτηση της γνώσης. Η απόκτηση της γνώσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Δε μπορούν όλα τα νήπια να προσλάβουν τόσο εύκολα όσο νομίζουμε οι ενήλικες. Ο εκπαιδευτικός θα επαναλάβει, θα επιμείνει, θα αναζητήσει τον καλύτερο τρόπο διδασκαλίας ώστε να είναι σίγουρος ότι το νήπιο αφομοίωσε. Γίνεται κατανοητό ότι, η νηπιαγωγός αποτελεί το θεματοφύλακα των περιεχομένων του Αναλυτικών προγραμμάτων και παίζει πρωταρχικό ρόλο στο τρόπο υλοποίησης του.

Αξίζει να σημειώσουμε όμως ότι η νηπιαγωγός ακόμα και αν έχει τα εφόδια ή την κατάρτιση να υλοποιήσει σωστά το ΑΠΣ, υπάρχουν εμπόδια που πρέπει επίσης να καταπολεμήσει. Αρχικά υπάρχουν προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής που καθιστούν το έργο της δυσκολότερο. Κάποια νηπιαγωγεία είναι είτε ελλιπής είτε δεν διαθέτουν τον απαραίτητο χώρο για να φιλοξενήσουν μεγάλο αριθμό νηπίων. Το αποτέλεσμα είναι σε ένα μικρό σχολικό περιβάλλον να στεγάζεται μεγαλύτερος αριθμός νηπίων από αυτόν που μπορεί να υποστηρίξει. το κράτος οφείλει να μεριμνήσει για αυτές τις δυσλειτουργίες γιατί αφενός δυσχεραίνει το έργο της νηπιαγωγού και δεν μπορεί να εφαρμόσει όσο αποτελεσματικά θα επιθυμούσε τους στόχους του ΑΠΣ και αφετέρου τα ίδια τα νήπια δυσκολεύονται και δυσανασχετούν κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα νήπια ξοδεύουν πολλές ώρες στο σχολικό περιβάλλον και οφείλει να είναι ένας χώρος ελκυστικός και όχι χώρος όπου τους προκαλεί δυσφορία και καλούνται να πηγαίνουν εξαναγκαστικά.

Τέλος, οι εξελίξεις της κοινωνίας αυξανονται με ραγδαίους ρυθμούς. Η

διαπολιτισμικότητα είναι πλέον μέρος της καθημερινής μας ζωής. Μήπως ήρθε η ώρα να γίνουν κάποιες αλλαγές και ΑΠΣ? Υπάρχουν πλέον νήπια στην σχολική τάξη από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και διαφορετικής εθνικής προέλευσης. Πρέπει να δημιουργηθεί ένα ΑΠΣ το οποίο να προσαρμόζεται στις ανάγκες αυτών των νηπίων για να καταστεί και εκπαιδευτική διαδικασία πιο εύκολη και πιο αποτελεσματική.

5. Επίλογος

Η προσχολική αγωγή παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διάπλαση του νηπίου, καθώς βάζει τα θεμέλια σε μια πολύ ευαίσθητη ηλικία, στην οποία οι εμπειρίες έχουν καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του, στην εξέλιξη της μαθησιακής του ικανότητας και γενικότερα στη δυνατότητα του ατόμου να πορεύεται στη ζωή με δύναμη και γνώση.

Η σωστή προσχολική αγωγή έχει σαν στόχο την ισόρροπη και ολόπλευρη ψυχική, σωματική, συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη του νηπίου καθώς και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του, που θα οδηγήσουν στη δημιουργία μιας αέραςιας προσωπικότητας, απαλλαγμένης από φόβους και αναστολές, προικίζοντας ταυτόχρονα το νήπιο με αυτογνωσία, πειθαρχία, θάρρος και κριτική σκέψη. Η προσχολική εκπαίδευση δεν είναι απλώς ένας παιδικός σταθμός που προσφέρει στέγη και τροφή στα νήπια και τους παρέχει έναν χώρο για να κοιμηθούν. Αντίθετα, κατά τη διάρκεια αυτής της ευαίσθητης περιόδου που τα νήπια αδημονούν να μάθουν, τα προσχολικά προγράμματα ενσταλάζουν κοινωνικές, συναισθηματικές και γνωστικές δεξιότητες καθώς και την αγάπη για μάθηση (Bonnie Miller, 2002)¹⁷.

Κατανοούμε λοιπόν ότι οι στόχοι και τα περιεχόμενα του ΑΠΣ έχουν ως γνώμονα την ολιστική και ολόπλευρη ανάπτυξη του νηπίου και κατανοούν την σημασία που έχει η προσχολική εκπαίδευση στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Ο νηπιαγωγός με τη σειρά του οφείλει να εφαρμόσει τις αρχές που πρεσβεύει το ΑΠΣ για να οδηγήσει το νήπιο στη γνώση.

¹⁷ Από το βιβλίο της «Χτίζοντας καλύτερες σχέσεις με τα νήπια της τάξης».

6. Βιβλιογραφία

1. Αλαχιώτης, Σ.& Καρατζιά-Σταυλιώτη, Ε., (2007), *Η εισαγωγή της διαθεματικότητας στο νέο έντυπο υλικό: Αρχική αξιολόγηση Ιστοσελίδα* <http://www.alfavita.gr>
2. Αλαχιώτης Σ, & Καρατζιά- Σταυλιώτη Ε., (2009). *Διαθεματική και Βιοπαιδαγωγική Θεώρηση της Μάθησης και της Αξιολόγησης*. Αθήνα. Λιβάνη.
3. Βιτσιλάκη, Χ. (2005): Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας. Στο: Χατζηδήμου Δ. & Βιτσιλάκη Χ. (Επιμ.): Το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και της πολυπολιτισμικότητας. Πρακτικά ΙΑ΄ Διεθνούς Συνεδρίου, Ρόδος: Αδελφοί Κυριακίδη
4. Βιδάκη Ειρήνη. (2002), *Διαθεματική – Ολική προσέγγιση στη Διδασκαλία και τη Μάθηση με τη Βοήθεια των Νέων εχνολογιών: Μια Κριτική Εκπαιδευτική Έρευνα Δράσης*.
<http://www.etpe.gr/files/proceedings/uploads/p125raptis.pdf>
5. Γερμανός Δ. (2005). Χώρος και διαδικασίες αγωγής. Η παιδαγωγική ποιότητα του χώρου. Gutenberg
6. Γκλιάου, Ν. (χ.η.). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το νηπιαγωγείο. Ανακτήθηκε από www.pi-schools.gr/preschool_education/eisigiseis/diath_plaisio.doc
7. Δαφέρμου, Χ. Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού*. Αθήνα: Π.Ι.
8. Δανασσής- Αφεντάκης, Αν. : Εισαγωγή στην Παιδαγωγική. Θεματική της παιδαγωγικής επιστήμης. Παιδαγωγική ανθρωπολογία- παιδαγωγική ηθική. τ. Α΄, Αθήνα 1992, σελ. 232-235
9. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο. Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων (2002). ΥΠΕΠΘ.
10. Δ.Ε.Π.Π.Σ./ΦΕΚ 303B/13-03-2003, «Πρόλογος» , Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
www.pi-schools.gr
11. Δ.Ε.Π.Π.Σ./ΦΕΚ 303B/13-03-2003, «Γενικό Μέρος», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο(www.pi-schools.gr)

- 12.Καρατζιά-Σταυλιώτη, Ε., (2002), «*Η Διαθεματικότητα στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών: Παραδείγματα από την Ευρωπαϊκή εμπειρία και πρακτική*», Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων: ειδικό Αφιέρωμα στην Διαθεματικότητα. (τεύχος 7), Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
13. Κανάκης Ι.(1987). Η οργάνωση της διδασκαλίας μάθησης με ομάδες εργασίας, Αθήνα .
- 14.Κιτσαράς, Δημ. Γεώργιος (2001). *Προσχολική Παιδαγωγική*. (β' έκδοση). Αθήνα. Ιδιωτική έκδοση.
- 15.Κιτσαράς Γ. (1988) Εισαγωγή στη προσχολική παιδαγωγική. Αθήνα. Παπαζήσης
- 16.Κυπρανός Παντελής.(2007). *Νήπιο, οικογένεια, κοινωνία. Ιστορία της προσχολικής αγωγής από τις μέρες μας έως σήμερα*. Αθήνα. Gutenberg
- 17.Κυπρανός Παντελής. (2004). *Συγκριτική ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης*. Αθήνα. Βιβλιόραμα.
- 18.Κωνσταντίνου, Χ. (2002). Η αξιολόγηση της επίδοσης του μαθητή σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων.
- 19.Ματσαγγούρας, Η., (2002), *Ευέλικτη ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων: Ειδικό Αφιέρωμα στην Ευέλικτη Ζώνη*. (τεύχος 6), Αθήνα. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- 20.Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- 21.Γκλιάου, Ν. (χ.η.). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το νηπιαγωγείο. Ανακτήθηκε από www.pi-schools.gr/preschool_education/eisigiseis/diath_plaisio.doc
22. Χρυσάφιδης Κ. (1994), *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία*, Gutenberg, Αθήνα.
- 23.Epstein, A.S., & Trimis, E. (2002). Supporting young artists: The development of visual arts in young children. High Scope Educational Research Foundation.
- 24.Frey, K (1988) Η μέθοδος project μπφρ Κ. Μάλλιου, Θεσσαλονίκη : Αφοί Κυριακίδοι

25. Gandini, L., Hill, L., Cadwell, L., & Schwall, C. (Eds.) (2005). *In the spirit of the studio: Learning from the atelier of Reggio Emilia*. NY and London: Teachers College Press.
26. Jean Jacques Rousseau. *Αιμίλιος ή Περί Αγωγής*. (Τόμ. Α),(βιβλία 1-3). Γκέκα Πολύτιμη (Μτφρ). Σπανός Γιώργος Η. (Επιμ.), (2010). Αθήνα. Πλέθρον.
27. Solomon, J., (1999), *Meta-scientific criticisms, curriculum innovation and the propagation of scientific culture*. Journal of curriculum studies, 2000

Πηγές διαδικτύου

1. http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=903&bitstream=903_01#page/8/mode/2up
2. <http://education.alberta.ca/teachers/resources/cross/making-adifference.aspx>
3. <http://ceep.crc.uiuc.edu/eearchive/digests/1994/lk-pro94.html>
4. http://dipe-a-athin.att.sch.gr/0602_Odhgos_gia_Nhpiagwgeio_NPS.pdf
5. <http://www.psed.duth.gr/department/history/history.pdf>
6. <http://www.rhodes.aegean.gr/tepaes/anamorfosi/govaris/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%BF%CF%84%CF%85%CF%80%CE%B1.pdf>
7. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Π.Τ.Δ.Ε. Αναρτήθηκε από την ιστοσελίδα:
http://benl.primedu.uoa.gr/ptde/database-ptde/diathematikohta_oloimero.pdf